

ŽEMAIČIŲ

žemė

2026 / 7 (162)

Telšių Šv. Antano Paduviečio katedra.
Danutės Ramonaitės-Mukienės nuotrauka

Telšių Katedros aikštės fragmentas. Centre – fontanas-skulptūra „Marsas“. Pastatytas 2005-aisiais metais, skirtas knygos „Didysis artilerijos menas“, išleistos 1650 m., autoriui Kazimierui Simonavičiui. Skulptorius – Romualdas Kvintas, architektas – Algirdas Žebrauskas.

Danutės Ramonaitės-Mukienės nuotrauka

DAILĖ
KULTŪRA
ISTORIJA
LITERATŪRA
JUBILIEJAI
VYSKUPIJA

ŽEMAIČIŲ

žemė

2026 / 7 (162)

Ž E M A I T I U Ž E M Ė

31–33

2–14

36–49

- 2–3 Motiejaus Valančiaus metų programa ir renginiai
4–9 Danutė Ramonaitė-Mukienė. „Žemaičių Didysis. Vyskupas Motiejus Kazimieras Valančius (1801–1875)“
10–12 Danutė Ramonaitė-Mukienė. „Vyskupo Motiejaus Valančiaus tėvai, broliai, seserys ir kiti artimieji“
13–25 „Ekskursija po Motiejaus Valančiaus mylėtą gimtąją Žemaitiją“: 14–17 Ramuons Alpuonsos. Kretinga ėr vīskopa Motiejaus Valončiaus gimtuosės vēitas; 18–25 Bonifacas Vengalis. „Tolesnis kelionės maršrutas: „Biržuvėnai, Rapaliai, Telšiai, Varniai“
26 Virginija Navikienė. „Viktorijai Daujotytei – Žemaitės literatūrinė premija“
27–29 „Žemaičių muziejuje „Alka“ (Telšiai) šią vasarą veikia paroda „Gyvenimas 4,7 m²“
30–31 „Tauragės rajono biblioteka pažymi savo veiklos 95-erių metų sukaktį“
31–33 „Lankytojus džiugino VDA Telšių fakulteto studentų baigiamųjų darbų paroda“
34 Vilniuje – menininko, VDA Telšių fakulteto profesoriaus Romualdo Inčirausko paroda „Vaizdasėjis“
35 „Žemaičiai mini Telšių vyskupijos įkūrimo 100-metį“
36–49 Telšių vyskupai, vyskupijos valdytojai: 36–37 Justinas Staugaitis; 37–38 Vincentas Borisevičius; 39 Pranciškus Ramanauskas; 40 Justinas Juodaitis; 41 Petras Maželis; 42–43 Liudvikas Povilonis MIC; 43 Juozapas Pletkus; 44 Antanas Vaičius; 45–46 Jonas Kauneckas; 46–48 Kęstutis Kėvalas; 48–49 Genadijus Linas Vodopjanovas OFM
50–61 Rudīs Edvards. „Sėmuona malūnā“
62–65 Bliūdžiuvienė Regina. „Mona suoduos viejē“, „Takā kap kraujī ginslas“
66 Netektys. Anicetas Jonutis (1935–2026)

Motiejaus Valančiaus metų programa ir jos svarbiausi renginiai Lietuvoje

Šiomet pažymime Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus (1801–1875) gimimo 225-erių metų sukaktį. Lietuvos Respublikos Seimas 2021 m. gegužės 13 d. nutarimu Nr. XIV-315 šiuos metus paskelbė Motiejaus Valančiaus, Lietuvos radijo, Lietuvos Helsinkio grupės ir Balio Gajausko metais, o 2024 m. Lietuvos Vyriausybė patvirtino M.Valančiaus metų minėjimo renginių planą. Jame nurodyta, kad bus siekiama atskleisti šios XIX a. vidurio iškilios Lietuvos religinio, kultūrinio, visuomeninio ir politinio gyvenimo asmenybės, įnešusios reikšmingą indėlį į Lietuvos mokslo raidą, švietimo ir kultūros puoselėjimą, svarbą, išsamiau supažindinti visuomenę su vyskupo asmenybe, aktualizuoti jo kūrybą ir veiklą, dėjusią pamatus tautinei savimonei ugdyti, išryškinti jo kaip švietėjo, rašytojo, blaivybės sąjūdžio organizatoriaus veiklos pagrindinius aspektus bei įtaką Lietuvos visuomenei.

Planą sudaro du skyriai: „Konferencijos, renginiai ir parodos“ bei „Viešinimas ir leidyba“. Atsakingais jo vykdytojais nurodytos šios įstaigos ir institucijos: Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Lietuvos neformaliojo švietimo agentūra, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Kretingos rajono kultūros centras, Kretingos rajono savivaldybės Motiejaus Valančiaus viešoji biblioteka, Maironio lietuvių literatūros muziejus, Viešoji įstaiga Kauno arkivyskupijos muziejus, Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejus, Žemaičių muziejus „Alka“, Telšių rajono savivaldybė, Viešoji įstaiga Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija (LRT), Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, Respublikinis priklausomybės ligų centras.

Visos plane nurodytos priemonės turėtų būti įgyvendintos šiais metais. Didelė jų dalis jau įvyko ar vyksta (daugiausiai Žemaitijoje) ar dar tik bus suorganizuota. Dar daugiau M. Valančiaus jubiliejui

Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus (1801–1875) portretas. Dailininkas Jonas Zenkevičius (1821–1888)

skirtų renginių organizuojama atskirų bendruomenių, kolektyvų iniciatyva. Štai gegužės 10 d. Varniuose minint M. Valančiaus gimimo jubiliejų, įvyko didžiulis renginys „Tegul skamba Kantičkos“, kuriame dėmesys buvo sutelktas kantičkinio giedojimo tradicijai. Čia, buvusiam Žemaitijos dvasiniame centre, iš visų Lietuvos kampelių susirinkus keliems šimtams giedorių, tarp kurių buvo ir daug kitų žmonių, giedotos šimtmečius menančios giesmės iš paties M. Valančiaus sudarytų giesmynų.

Gegužės 22 d. Žemaičių muziejaus „Alka“ padalinėje Žemaičių vyskupystės muziejuje Varniuose vyko didysis metų renginys, taip pat skirtas M.Valančiaus 225-osioms gimimo metinėms. Čia atidaryta M. Valančiaus asmeninių daiktų paroda. Joje lankytojams kartu su kitais eksponatais buvo pristatytas autentiškas vyskupo batelis, kailiniai, kai kurie kiti daiktai, šiandien muziejuje saugomi kaip neįkainojamos muziejinės vertybės. Tos pačios dienos pavakary čia visuomenė buvo pakviesta ir į renginį „Nuo Valančiaus iki Valančiūno“ – vyko įdomi diskusija su tinklalaidės „Trys Davatkos“ nariais.

Plane nurodyta, kad šiemet ŽMA Žemaičių vyskupystės muziejuje Varniuose numatyta surengti ir M. Valančiaus metams skirtą mokslinę konferenciją, o metų pabaigoje čia turėtų vykti M. Valan-

čiaus rengtų ir (ar) jo aprobuotų leidinių skaitymai, sakralinės muzikos koncertas.

Žemaičių muziejus „Alka“ skelbia, kad „Šiais metais Žemaičių vyskupystės muziejus kartu su Telšių rajono savivaldybe kviečia atrasti vyskupo Motiejaus Valančiaus kasdienybę, kurioje skleidėsi reikšmingiausi XIX a. Lietuvos istorijos įvykiai. Nuo pirmojo istoriografinio lietuviškai parašyto veikalų „Žemaitiu wiskupistė“, akistatos su Rusijos imperijos caru, tabako auginimo savo sodelyje iki vaikų pavėžėjimo ir jų mokymo Varniuose – leiskimės į istorinį pokalbį kartu su Motiejumi Valančiumi. Šiais metais jūsų lauks:

Pažintis Žemaičių vyskupystės muziejuje su vienu svarbiausių Motiejaus Valančiaus darbu – „Žemaičių vyskupystės“ aprašymu. Muziejaus gidų gretas papildys pats vyskupas Valančius, pasakojantis savo surėdytą „Žemaičių vyskupystės“ istoriją. Muziejaus lankytojų laukia audiovizualinė kelionė per Valančiaus aprašytus Žemaičių vyskupystės šimtmečius. [...]

Interaktyvūs maršrutai, edukacijos ir ekskursijos vaikams. Giedojimai, Varnių Motiejaus Valančiaus gimnazijos mokinių skaitymai ir konferencija. Suvenyrai, kviečiantys jaukiai, o kartais ir šmaikščiai Valančių įkurdinti savo pačių kasdienybėje.

Per šiuos metus atraskime kartu universalią Motiejaus Kazimiero Valančiaus asmenybę! Nuo Valančiaus sodininko iki Valančiaus vyskupo – įkvepiančio nenuilstamai kurti ir dirbti.“

Primename, kad vyskupas Motiejus Valančius turėjo du vardus – krikšto metu antrasis jam suteiktas vardas buvo Kazimieras, tačiau dažniausiai kalbėdami ir rašydami apie jį minime tik pirmąjį – Motiejus.

Vytriausybės patvirtintame plane pažymėta, kad šiais metais Nasrėnuose (Kretingos r.) veikiantis Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejus surengs Valančiaus 225-ųjų gimimo metinių minėjimą „Motiejus Valančius – žmogus, skleidęs šviesą“ ir įgyvendins projektą „Lietuvos klijimo teatrų krivulė“.

Kretingos rajono kultūros centras kartu su Kretingos rajono savivaldybės Motiejaus Valančiaus viešąja biblioteka yra įsipareigojęs visuomenę pakviesti į chordinės muzikos vakarą bei teatralizuotą šviesų ir meno kompoziciją Kalnalio Šv. Lauryno bažnyčioje. Biblioteka yra numačiusi įgyvendinti ir leidybinį projektą „Galvosūkių knygelės vaikams „Tabalai tabalai“, sukurti ir įdiegti į lauko erdvės suoliuko audiosistemą – garso įrašus, paremtus Žemaičių vys-

Motiejaus Valančiaus paminklas Varniuose. Autorius Antanas Aleksandravičius. Fotografas Bonifacas Vengalis

kupo Motiejaus Valančiaus rašytiniu palikimu.

Šiais metais daug dėmesio M. Valančiaus asmenybei, jo darbams skiria ir LRT.

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas yra numatęs išleisti reprintinį faksimilinį leidinį „Motiejus Valančius. Vaikų knygelė“, Viešojo įstaiga Kauno arkivyskupijos muziejus – Irenos Petraitienės knyga, skirtą Žemaičių vyskupui M. Valančiui, ir suorganizuoti konferenciją jaunimui bei M. Valančiaus kūrybinių viešo skaitymo akciją.

Maironio lietuvių literatūros muziejus gyventojus turėtų pakviesti į paskaitų ir renginių ciklą, suorganizuoti menininkų plenerą-konkursą, surengti respublikinį moksleivių piešinių konkursą bei edukacinę užsiėmimą moksleiviams. Visos šios priemonės taip pat skirtos M. Valančiaus metams paminėti.

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, Respublikinis priklausomybės ligų centras yra numatę suorganizuoti nacionalinę konferenciją, pristatančią šiuolaikinę mokslu grįstais metodais veikiančią priklausomybių gydymo sistemą, ją lyginant ir tiesiogiai susiejant su M. Valančiaus idėjomis.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Lietuvos neformaliojo švietimo agentūra planuoja parengti projektą „Sveikata visus metus“, susiejant sveikos gyvensenos iššūkius su M. Valančiaus puoselėtomis vertybėmis ir mokymo principais.

ŽEMAIČIŲ DIDYSIS. Vyskupas Motiejus Kazimieras Valančius (1801–1875)

Danutė RAMONAITĖ-MUKIENĖ

Motiejus Kazimieras Valančius (1801–1875) – vienas žymiausių Žemaitijos vyskupų, šią vyskupybę valdęs ketvirtį amžiaus (1850–1875 m.). Jis ir rašytojas, lietuvių literatūros prozos pradininkas, liaudies švietėjas, pedagogas, blaivybės sąjūdžio organizatorius.

Krišto metu jam suteikė du vardus – Motiejaus ir Kazimiero, tačiau tiek anksčiau, tiek ir dabar dažniausiai minimas tik pirmasis.

Jo gyvenimą, darbus tyrinėjo daugelis mokslininkų, daug knygų apie jį išleista, tačiau į kai kuriuos klausimus, susijusius su jo gyvenimu ir veikla, artimaisiais, atsakymų neturime iki šiol.

Pirmieji vyskupo gyvenimo metai

Literatūros šaltiniuose nurodoma, kad Motiejus buvo trečias arba ketvirtas vaikas ūkininkų Mykolo Julijono ir Onos Stonkutės Valančių šeimoje. Vyskupas gimė 1801 m. vasario 28 d. (senoju stiliumi vasario 16 d.) tuometinio Telšių pavieto Salantų parapijos Nasrėnų kaime, kuris yra dabartinio Kretingos rajono teritorijoje. Kitą dieną, t. y. kovo 1-ąją (senoju stiliumi vasario 17 d.) jį pakrikštijo netoli gimtinės esančios Kalnalio Šv. Lauryno bažnyčios altaristas Juozapas Skalskis, kuris jam suteikė du vardus – Motiejaus ir Kazimiero. Krikšto tėvai buvo Nasrėnų kaimo gyventojai Rokas Budrys ir Joana Žvinklienė / Žvinklevičienė.

Dabar M. Valančiaus gimtojoje sodyboje veikia Kretingos muziejaus ekspozicinis padalinys – Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejus.

XIX a. pr. Valančių šeima iš Nasrėnų persikėlė gyventi į netoliese esantį į Klausgalvų-Medsėdžių

Motiejaus Valančiaus gimtosios sodybos fragmentas. Priekyje – skulptūra „Palangos Juzės“ (autorius – liaudies meistras Vytautas Majoras (1930–2006). Fotografas Bonifacas Vengalis

Kalnalio Šv. Lauryno bažnyčia (pastatyta 1777 m., 1882 m. vasarą trenkus žaibui, sudegė, 1883 m. atstatyta) ir varpinė. Fotografas Bonifacas Vengalis

Žemaičių Kalvarijos Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo mažoji bazilika. Danutė Ramonaitės-Mukienės nuotrauka

kaimą. Valančiai buvo pasitutintys ūkininkai, turėjo galimybę leisti vaikus į mokslus. Iki penkiolikos metų būsimasis vyskupas gyveno pas tėvus, padėjo jiems ūkio darbuose, laisvalaikiu savarankiškai mokėsi.

Žemaičių Kalvarija, Varniai, Vilnius

Leisti Motiejų mokyti jo tėvą paskatino brolis – tuometinis Milašaičių filialistas, t. y. būsimąjo vyskupo dėdė – kunigas Motiejus Valančius (jo garbei tėvai savo sūnui buvo suteikę Motiejaus vardą).

Tėvams apsisprendus sūnų išleisti į kunigus, Motiejus 1916 m. išvyko mokyti į Žemaičių Kalvarijoje veikusią šešių klasių dominikonų gimnaziją

Buvęs Varnių dvasinės seminarijos pastatas XX a. 3 deš. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčia, kur XIX a. buvusiame augustijonų vienuolyne glaudėsi Vilniaus vyriausioji kunigų seminarija. 2023 m. Augusto Didžgalvio nuotrauka iš: <https://inx.lv/JDtQb>

ir iš karto įstojo į antrąją gimnazijos klasę. Žemaičių Kalvarijoje dominikonai gimnazistams lenkiškai dėstė tikybą, prigimtine teisę, antikinę istoriją, senovės geografiją, retoriką, poeziją, matematiką, fiziką, kitus gamtos mokslus. Mokiniam per pamokas, o ir bendraujant tarpusavyje, buvo leidžiama kalbėti tik lenkiškai. M. Valančius savo prisiminimuose rašo: „Profesoriai (mokytojai) turėjo teisę būti mokinių teisėjais ir budeliais. Kiekvienas buvo viešpats, neprivalęs niekam atsiskaitinėti. Nė vienas mokinys, nors kažin kaip gerai buvo išmokęs, kas užduota, negalėjo būti tikras, kad jo mokykloje nenuplaks, nes tai priderėjo ne nuo to, moki ar nemoki, bet nuo to, piktas ar nepiktas bus kunigas profesorius.“

Taigi, bausmės mokiniams čia buvo įprastas dalykas. Jos neaplenkė ir būsimąjo vyskupo, kuris šioje mokykloje, pasak jo amžininkų, mokydamasis gimnazijoje, niekuo labai neišsiskyrė, nors jo lenkų, rusų, vokiečių, prancūzų kalbų žinios ir buvo verti-

(Nukelta į 6 p.)

1840 m. Vincento Misevičiaus nutapytas Kražių kolegijos, veikusios 1614–1844 m., vaizdas (jėzuitų kolegija ir Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios griuvėsiai). Nuotrauka iš: <https://inx.lv/JDtTa>

namos „gerai“, o lotynų kalba ir iškalba – „puikiai“.

Motiejus, 1821 m. Žemaičių Kalvarijoje baigęs šešias gimnazijos klases, įgijo teisę stoti į Varnių dvasinę seminariją. Tuo metu jis jau ir pats svajojo tapti kunigu, tad šia teise pasinaudojo ir 1822–1824 metais mokėsi Varniuose, o 1824–1828 m. – Vilniaus vyriausioje kunigų seminarijoje, kuri tada veikė Vilniaus Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčios (dabartinis adresas Savičiaus g. 15) ir šalia jos buvusio augustijonų vienuolyno pastatuose. M. Valančius seminariją baigė įgydamas teologijos magistro laipsnį.

Ano meto jo bendramokslis Andrius Dabševičius yra taip apibūdinęs Motiejų (kalba netaisyta): „*buvo vidutinio ūgio, tvirto sudėjimo, tamsaus veido, paviršutinėje išvaizdoje apsileidęs, plaukų pasišiaušusių. Visame paviršutiniame pasielgime ir kalbėjimo būde ženklų buvo kažkokio stebėtinai patraukiančio paprastumo. Pasižymėjo dideliais proto gabumais ir darbštumu: visada veiklus, visada užimtas [...]*“.

M. Valančius į kunigus buvo išventintas 1828 m. rugsėjo 1 d. Vilniaus katedroje¹.

Pirmieji savarankiško darbo metai Mozyriuje ir Kražiuose

1828–1834 m. M. Valančius dirbo tikybos mokytoju (kapelionu) tada Vilniaus vyskupijai priklausiusioje Mozyriaus (dabar Baltarusija, Gomelio sritis) apskrities mokykloje. Ten jis lenkų kalba pradėjo rašyti savo dienoraštį ir užrašus (juos lenkiškai rašė ir vėlesniais metais, o kitus savo darbus – vyskupystės žmonėms suprantama ir jų mylima žemaičių kalba).

Po 1830–1831 m. sukilimo, kurio organizatoriai siekė atkurti unijinę Lietuvos ir Lenkijos vals-

Seniausias išlikęs Mozyriaus miesto pastatas – buvusi Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia ir bernardinų vienuolynas. Aleksejaus Mecešo nuotrauka iš: <https://inx.lv/JDtTj>

tybę, jis siekė sugrįžti į Žemaitiją, tuo tikslu laišku kreipėsi į tuometinį Žemaičių vyskupą Juozapą Arnulfą Giedraitį. Šis, 1834 m. Lietuvos švietimo apygardos globėjo paprašytas į laisvą Kražių gimnazijos tikybos mokytojo vietą pasiūlyti „*vertą ir patikimų pažiūrų dvasininką*“, šiam darbui rekomendavo M. Valančių. Po apie pusmetį vykusio patikrinimo, kai buvo aiškinamasi, ar M. Valančius yra patikimų pažiūrų, ar nedalyvavo 1830–1831 m. sukilime, buvo priimtas sprendimas jį perkelti dirbti į Kražių gimnaziją, kurioje M. Valančius nuo 1834 m. liepos mėnesio iki 1840 m. ėjo kapeliono, bibliotekininko pareigas ir dėstė Bažnyčios istoriją. Šioje gimnazijoje nuo 1834 m. rudens buvo mokoma rusų kalba.

Jeronimas Kiprijonas Račkauskis, prisimindamas tą laikotarpį Kražiuose, 1901 m. „Tėvynės sargo“ antrajame numeryje rašė (kalba netaisyta): „*Kaip kapelionas Kražių gimnazijos Valančius pasiliks ant visados pavyzdžiu visiems kapelionams. Rūpinos apie tikrą ir vienkart malonų aiškinimą mokslo ir apie paturėjimą tarp jaunuomenės nesuteptos dorybės; vaikus mylėjo, kaip tikra motina; taisė jų ydas, lavino charakterį, dėl to įgijo negirdėtą populiarumą: jauni protai visa širdimi prilipo prie jo. Kad klausė lekcijų, būriai berniukų turėjo apsiautę profesorišką jo katedrą, sėdėjo arba stovėjo, o jisai vieniems dalijo cukierkas, kitus glostė arba ant užklausimų atsakinėjo; vienu žodžiu klasėje būdavo klebesys; bet, pradėjus išguldinėti, tuojaus viskas nutildavo taip, kaip tai sakant, kad musė skristų, tai jų sparnų šlamėjimas girdėtųs, – taip noriai ir ramiai jaunuomenė klausė išguldinėjimų; tie patys vaikai tik ką rėksniai, davus ženklą, jog prasideda išguldinėjimas, su didžia atyda ištempė ausis ant žodžių numylėto kunigo ir gobėjos*

Buvęs iš Vilniaus į Sankt Peterburgą perkeltos Vilniaus dvasinės akademijos pastatas 2011 m. Fotografas Aleksandras Skibickis. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/JDtTX>

ryti mokslą. Meilė vaikų ir apskritai jaunosios kartos buvo charakteringas kapeliono širdies privalumas.“

Kražiuose M. Valančius laisvu nuo darbo metu pradėjo gilintis į istorijos studijas, ėmėsi kūrybinės veiklos, pradėjo rašyti Žemaičių vyskupystės istoriją, kuriai medžiagą jis rinko nuo 1834 metų.

Ir vėl – Vilnius, iš čia – į Sankt Peterburgą

1840 m. vasaros pradžioje M. Valančius gavo Vilniaus katalikų dvasinės akademijos rektoriaus Antano Fijalkovskio raštą, kuriame buvo nurodyta, kad gegužės 10 d. vidaus reikalų ministras jį patvirtinto šios akademijos adjunktą (jaunesniuoją dėstytoją), todėl yra kviečiamas akademijoje dėstyti pastoralinę teologiją ir biblinę (Šv. Rašto) archeologiją. Pagal birželio 25 d. gautą Švietimo apygardos globėjo nurodymą M. Valančius buvo atleistas iš darbo Kražių gimnazijoje ir netrukus po to išvyko į Vilnių².

Vilniaus dvasinėje akademijoje jis profesoriaavo 1840–1842 metais. Čia jam 1842-aisiais buvo suteiktas teologijos mokslų daktaro laipsnis. Caro įsakymu Akademiją 1842 m. perkėlus į Sankt Peterburgą, būsimasis vyskupas išvyko ten ir Sankt Peterburge veikusioje katalikų dvasinėje akademijoje dirbo 1842–1844 metais. Čia jam didelę įtaką padarė akademijos rektorius Ignatas Holovinskis (1807–1855), kuris nors viešai ir deklaravo palankumą caro valdžiai, bet buvo ištikimas Romos katalikų bažnyčiai ir vykdė jos hierarchų pavedimus.

Sankt Peterburge Motiejus įsijungė į čia veikusią lietuvių inteligentų būrelį, kuris vienijo nemažai

lietuvių, tarp jų ir Simoną Daukantą, kuris paskatino M. Valančių rašyti ne lenkų, o lietuvių kalba, tarnauti liaudžiai, kėlė jo patriotizmą, padėjo rinkti medžiagą „Žemaičių vyskupystės“ knygai.

Motiejus Valančius – Žemaičių vyskupas

1944 m. M. Valančius Sankt Peterburge dėl jo sveikatai nepalankaus klimato susirgo, todėl grįžo į Lietuvą ir čia gydėsi. Pagerėjus sveikatai 1845–1850 m. dirbo Varnių kunigų seminarijos rektoriumi. Tuo laikotarpiu Varniuose jis daug laiko skirdavo ir rašto darbams: parengė spaudai Konstantino Sirvydo „Punktai sakymų“ antrosios laidos leidinį ir, padedamas Simono Daukanto, užbaigė rašyti savo pirmąjį veikalą – dviejų dalių „Žemaičių vyskupystę“, išleido ją. Caro valdžia buvo uždraudusi šią knygą platinti viešai, tačiau tai nesukliudė, kad ji pasiektų skaitytojus.

1850 m. M. Valančius buvo konsekruotas Žemaičių vyskupu. Tai padaryta Vatikano siūlymu ir gavus Rusijos caro sutikimą. Daugelį šis faktas geroškai šokiravo, nes iki to laiko visi 35 Žemaičių vyskupai buvo kilę iš bajorų ar kunigaikščių, o M. Valančiaus tėvai buvo paprasti valstiečiai ūkininkai.

Žemaičių vyskupystei M. Valančius vadovavo 1850–1875 m. Tuo laikotarpiu jis reorganizavo Žemaičių vyskupiją ir Varnių kunigų seminariją. 1850–1864 m. rezidavo Varniuose, o 1864–1875 m. gyveno Kaune. Tuo laikotarpiu jis jau suprato gimtosios kalbos svarbą, vertino ją, todėl po ingresso savo pirmąjį ganytojišką laišką išleido atskira knyguote, kurioje tekstas buvo pateiktas ne tik tarp kunigų paplitusia lenkų kalba, bet ir lietuvių.

Tapęs vyskupu jis neišpuiko, nuolat palaikė ryšius su savo artimaisiais, bendraudavo su tikinčiais, savo kelionių po vyskupiją metu ragindavo žmones ne tik stiprinti savo tikėjimą, bet ir šviestis, nemokamai jiems dalindavo savo paties paršytas ir išleistas knygeles, kurių dauguma buvo šveičiamąjo pobūdžio. Jis rūpinosi, kad prie bažnyčių būtų steigiamos mokyklos, kad jose dirbtų išsilavinę ir pažangių pažiūrų mokytojai, kad tėvai leistų savo vaikus į šias mokyklas. Toks darbas davė rezultatus – 1854 m. vyskupijoje jau veikė 197 mokyklos, jas lankė 5 910

(Nukelta į 8 p.)

Į Kauną perkeltos Žemaičių kunigų seminarijos pastatas XX a. pradžioje. Fotografas nežinomas. Nuotrauka saugoma Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/JDtRd>

mokinių³. Vėlesniais metais švietimas kai kuriose Žemaitijos parapijose taip pakilo, kad buvo net tokių, kuriose nebeliko beraščių (pvz., Rietave).

Itin daug dėmesio jis skyrė kunigams, siekė, kad jie būtų išsilavinę, senus keitė naujais, baigusiais katalikų dvasinę akademiją. Vyskupas rūpinosi, kad bažnyčiose pamaldos vyktų tikintiesiems suprantama lietuvių kalba, kad šia kalba būtų mokomi vaikai mokyklose. Jis pats lietuvių kalba rašė ne tik ganytojiškus laiškus, bet ir mokykloms trūkstantus vadovėlius, įvedė lietuviškus pamokslus, pasirūpino, kad Varniuose 1853 m. buvo atidarytas Vilniuje 1803–1939 m. veikusios Juozapo ir Adomo Zawadskio spaustuvės-leidyklos knygynas. Tai buvo pirmasis lietuviškų knygų platinimo židinys Žemaitijoje. M. Valančiaus nuolatinio rūpesčio dėka jis aprūpindavo šio krašto gyventojus religine, šviečiamąja bei moksline literatūra ir taip skatindavo juos šviestis, mokytis rašto. (Varniuose knygynas buvo uždarytas 1864 m., kai caro valdžia įvedė lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimą).

M. Valančius daug dėmesio skyrė ir naujų bažnyčių (tiek mūrinių, tiek ir medinių), statybai (literatūrinuose šaltiniuose nurodoma, kad iš viso jo vyskupavimo laikotarpiu buvo pastatytos 25 bažnyčios, o 20 senųjų kulto pastatų atnaujinta).

Jis palaikydavo gana tvirtus ryšius su dvarininkais, bendraudamas su jais siekė keisti jų požiūrį į valstiečius ir rūpintis jų gyvenimo gerinimu.

1859 m. M. Valančiaus iniciatyva buvo įkurta Blaivybės brolija. Vyskupo bei daugelio kunigų vykdyta tikslinga bei nuosekli krašto blaivinimo veikla (kai kuriose parapijose kunigai buvo paskelbė visi-

ką blaivybę) padarė didžiulę įtaką gyventojams – ano meto statistiniai duomenys rodo, kad vien per 1858–1864 m. Žemaičių vyskupijoje alkoholio suvartojimas sumažėjo 8 kartus. Tam pasitarnavo ir vyskupo parašytos bei išleistos didaktinio pobūdžio knygelės, tarp jų ir 1860 m. išspausdintas leidinys „Apie brostvą blaivystės arba nusitūrėjimą“.

1863 m. sukilimui M. Valančius oficialiai nepritarė, nes nuo pat pradžių suprato, jog valdžios ir sukilėlių jėgos nelygios, nujautė, kad bus daug netekčių, prasidės represijos, tačiau slapta padėjo sukilėliams, rūpinosi, kad caro valdžios nemalonėn patekę kunigai ir kiti sukilėliai būtų išlaisvinti. Sukilimui baigiantis caro valdžia privertė M. Valančių paskelbti aplinkraščių, kuriame būtų pasisakoma prieš sukilimą. Vyskupas aplinkraščių paskelbė, bet ne tokio turinio, kokio norėjo generalgubernatorius, tad šis pradėjo siuntinėti savo aplinkraščius M. Valančiaus vardu. Po sukilimo caro valdžios nurodymu Žemaičių vyskupijos centras kartu su vyskupu iš Varnių buvo perkeltas į Kauną. Čia vyskupas buvo nuolat caro valdžios prižiūrimas, jo judėjimo laisvė ribojama. Tuo laikotarpiu jis itin daug laiko skyrė literatūrinei veiklai – gyvenant Kaune gimė didelė dalis jo rašto darbų.

Spaudos draudimo lietuviškais rašmenimis laikotarpiu (1864–1904 m.) M. Valančiaus lietuviškai parašytos brošiūros, kiti darbai buvo spausdinami Mažojoje Lietuvoje (Rytprūsioje), slapta iš ten gabenami į Lietuvą ir čia platinami. Vyskupas rūpinosi ir konsignacinių leidinių spausdinimu. Jis suorganizavo knygnešių būrį, kurio nariai visoje Lietuvoje platino uždraustą literatūrą. Kai caro valdžia uždarė lietuviškas mokyklas, jis ragino žmones savo vaikus mokyti namuose, skatino daraktorių veiklą.

XIX a. M. Valančius kartu su Simonu Daukantu (1793–1864) ir Jurgiu Ambraziejumi Pabrėža (1771–1849) daugiausiai nuveikė žemaičių rašybos tobulinimo srityje bei puoselėdamas lietuvių kalbą.

Savo gyvenimu ir darbu jis visada buvo pavyzdys kitiems. Yra išlikę prisiminimai apie jį kaip apie kieto charakterio, tvirtos valios, išsilavinusį, plataus akiračio žmogų. Jis kalbėjo žemaitiškai, mokėjo lenkų, lotynų, vokiečių, prancūzų kalbas, domėjosi menu, kolekcionavo dailės, ypač tapybos, kūrinius. Domėjosi sodininkyste, gyvendamas Varniuose laisvalaikiu pats dirbdavo sode, savo darže augindavo tabaką ir vaistažoles (dabar ta vieta, esanti šalia

buvusio rezidencinio vyskupo namo ir buvusios kunigų seminarijos (dabar Žemaičių muziejaus „Alka“ padalinys Žemaičių vyskupystės muziejus), vis dar vadinama Motiejaus Valančiaus darželiu, čia stovi 1927 m. skulptoriaus Antano Aleksandravičiaus sukurtas vyskupo atminimui skirtas paminklas).

Per 25-erius vyskupavimo metus M. Valančius į kunigus įšventino 550 klierikų, daugiau negu 700 tūkst. vaikų suteikė sutvirtinimo sakramentą.

Parašė apie 50 knygų.

Pirmasis M. Valančiaus lietuvių kalba išspausdintas darbas – jau minėtas 2 dalių istoriografinis veikalas „Žemaičių vyskupystė“ (1848). Jo rašytinio palikimo tyrinėtojai pažymi, kad tai „*vertingas lietuvių kultūros, daugiausia švietimo, istorijos šaltinis. Remdamasis literatūriniais ir archyviniais šaltiniais M. Valančius aprašė XV–XIX a. Žemaitiją, Katalikų Bažnyčios įsitvirtinimą, pateikė Lietuvos miestelių istorijos, buities faktų. Po sukilimo parašytoje religinėje politinėje publicistikoje pirmą kartą lietuviškai išdėstė pasipriešinimo carinei Rusijos imperijai programą, kėlė idėją, kad religinė valdžia turi būti viršesnė už pasaulietinę, pabrėžė visišką jos autonomiją. [...]*“⁴

Meniška brandžiausiu jo kūriniumi laikoma pirmą kartą 1869 m. išleista apysaka „Palangos Juzė“.

Vyskupo Motiejaus Valančiaus kapas Kauno Šv. apaštalu Petro ir Povilo arkikatedros bazilikos Vyskupų kriptoje. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/JDtRq>

Didelę išliekamąją vertę turi ir jo 1867 m. išspausdintas tautosakos rinkinys „Patarlės žemaičių“. Tarp spaudai parengtų religinių knygų žymiausios yra „Istorija šventa“ (1852), „Kantičkos, arba Knygos giesmių“ (1860), „Živatai šventųjų“ (2 d. 1858–1868), „Mokslas Rymo katalikų“, „Psalmės, arba „Giesmės Dovydo“ (abi 1863), „Gyvenimai šventųjų Dievo“ (1868). Nemažą dalį M. Valančiaus rašytinio palikimo sudaro gana įtaigiai, vaizdingai parašyti polemiški publicistiniai darbai, tarp kurių yra apie 70 šviečiamojo didaktinio pobūdžio pasakojimų ir apsakymų. Iš jų žymiausi – „Vaikų knygelė“ (1868), „Paaugusių žmonių knygelė“ (1868), „Pasakojimas Antano tretininko (parašytas 1872 m., išleistas 1891 m.). Didelė dalis jo knygų yra išleista po kelis kartus.

M. Valančiaus rankraštinis palikimas Lietuvoje saugomas keliose vietose: Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje, kuriame suformuotas Motiejaus Valančiaus rankraščių fondas (F42). Jame, kaip skelbia biblioteka, yra 49 saugojimo vienetai. Fondą sudaro vertybės, 1941 m. perimtos iš Kauno metropolijos kunigų seminarijos ir 1977 m. gautos iš Jurgio Valančiaus. Tai yra Motiejaus Valančiaus dienoraštiniai užrašai, religiniai raštai, pamokslai, aplinkraščiai, korespondencija, M. Valančiaus paminklui statyti komiteto 1925–1933 m. medžiaga, kun. A. Juozapavičiaus surinkti prisiminimai apie M. Valančių (1910–1912), Jurgio Valančiaus 1976 m. padaryti vyskupo biografijos papildymai, kitų asmenų rankraščiai, susiję su M. Valančiaus gyvenimu ir veikla. Svarbių dokumentų yra saugoma ir Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune bei Šiaulių „Aušros“ muziejuje.

Vyskupas Motiejus Valančius mirė 1875 m. gegužės 17 dieną. Jo palaikai ilsisi Kauno Šv. apaštalu Petro ir Povilo arkikatedros bazilikos Vyskupų kriptoje (adresas: Kaunas, Vilniaus g. 1).

IŠNAŠOS:

¹„Motiejus Valančius“, *Lietuvių enciklopedija*, Bostonas, 1965, p. 523.

²„Vyskupo Motiejaus Valančiaus tarnystė (I)“, *Bernardinai*. I: <https://inx.lv/J6JRR>.

³„Motiejus Valančius“, *Lietuvių enciklopedija*, Bostonas, 1965, p. 524.

⁴„Motiejus Valančius“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://inx.lv/J6JRE>

Vyskupo Motiejaus Valančiaus tėvai, broliai, seserys ir kiti artimieji

Danutė RAMONAITĖ-MUKIENĖ

Vyskupo Motiejaus Valančiaus (1801–1875) tėvai buvo turtingi ūkininkai, laisvieji valstiečiai, nuomoję valaką žemės, auginę įvairias daržoves, grūdus, gyvulius, pašarus jiems. Apie 1752 m. Kretingos rajono Medsėdžių (dabar Klausgalvų Medsėdžių) kaime, sodyboje, buvusioje tarp Vaičiaus ir Vaitkų ūkių, gimęs M. Valančiaus tėvas MYKOLAS JULIJONAS VALANČIUS (VALUNČIUS) Nasrėnuose ir aplinkiniuose kaimuose buvo žinomas ne tik kaip ūkininkas, bet ir kaip geras kalvis, savo sodyboje turėjęs kalvę. Kalvio amato jis buvo pramokęs Prūsijoje. Jo tėvas Martynas Valančius buvo kilęs iš to paties rajono Kūlpėnų seniūnijos Grabščių kaimo. Vyskupo mama – 1770 m. Kūlpėnuose gimusi, Nasrėnuose gyvenusi ONA STONKUTĖ (STANKUTĖ, STANKEVIČIŪTĖ) VALANČIENĖ garsėjo kaip puiki šeimininkė. Jie susituokė 1795 m. vasario 3 d. Salantų Švč. Megelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčioje, kurioje tą pačią dieną amžinus santuokos įžadus davė ir Mykolo Julijono sesuo Ona Valunčaitė (Valančiūtė) bei jos sutuoktinis Antanas Gedrimas (1779–?), kuris gyveno Narėpų kaime.

Rašytiniuose šaltiniuose Valančių pavardė labai įvairuoja. Sutinkamos tokios jos formos: Valančius, Volončius, Valunčius, Voloncevič, Wolončewski, Wołonczewski ir kt. Kai vyskupo tėvai įsitvirtino visuomenėje, jie pradėjo siekti bajorų luomo privilegijų bei lengvatų. Pirmasis žingsnis, ką jie padarė, tai sulenkino savo pavardę ir 1804–1807 m. Mykolas Julijonas Valančius bei jo seserys pradėjo vadintis Valančiauskiais (Volončevskiais).

Mykolas ir Ona Valančiai, gyvendami santuokoje, išaugino penkis vaikus (gimė jų ne mažiau kaip dešimt ar vienuolika, tačiau, kiek iš tikrųjų jų buvo, tikslaus atsakymo nėra iki šiol, nes anuo metu daug vaikų dėl įvairių ligų mirdavo dar kūdikystė-

je). Tokios nelaimės lankė ir Valančių šeimą. Daugelis šeimos istoriją galinčių paliudyti dokumentų yra prarasta, tad pasakyti tiksliai, kiek mirė vyskupo M. Valančiaus brolių ir seserų, dabar pasakyti sunku.

Vyskupo tėvas mirė 1828 m. Salantuose ir buvo palaidotas Salantų parapijos senosiose kapinėse, kurios vadinamos Gargždelės kapinėmis.

Vyriausia vyskupo M. Valančiaus sesuo buvo 1796 m. sausio 6 d. Nasrėnuose gimusi MARIJONA (1796–1865). Ją Kalnalio Šv. Lauryno bažnyčios kunigas pakrikštijo tą pačią dieną, kai mergaitė gimė. Marijonos pirmasis vyras buvo 1758 m. gimęs Adomas Viskantas (jie susituokė 1818 m. vasario 5 d. Salantų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčioje). Jam mirus, Marijona ištekėjo už Jono Radavičiaus (1799–1836), kuris kai kuriuose šaltiniuose vadinamas dar ir Gudavičiu mi. Internete veikiančiuose portaluose, kuriuose formuojami giminių genealoginiai medžiai ir viešinami jų duomenys, pavyko rasti žinių, kad Marijona, gyvendama santuokoje su A. Viskontu, susilaukė dviejų anksti mirusių vaikų: Ignoto Lauryno (1819–1820) ir Adomo (?–1823), o gyvendama santuokoje su Jonu Radavičiumi, išaugino dvi dukras: Marijoną (1821–1876) ir antrąją (jos vardas nenurodomas), kuri gimė 1823 m., o mirė 1900 metais. Yra pagrindo manyti, kad jos buvo sukūrusios šeimas ir turėjo savo vaikų. Marijona mirė 1865 m. gruodžio 27 d. Telšių rajono Žarėnų seniūnijos Klaišių kaime. Ją palaidojo Žarėnų kapinėse.

Kartu su vyskupu M. Valančiumi užaugo du jo broliai – MYKOLAS JULIJONAS (1797–1859) ir FELIKSAS / FELIJUS JUSTINAS (1808–1840). Mykolas Julijonas tapo kunigu vienuoliu, buvo įstojęs į Kretingos bernardinų vienuolyną. Jis mirė 1859 m., yra palaidotas Kretingos senosiose kapinėse. Feliksas studijavo mediciną anuo metu nemažai jaunuomenės iš Žemaitijos pritraukusiam Dorpatu (dabar Tartu) universitete. Baigęs jį, netrukus, t. y. 1840 m., tame pačiame mieste ir mirė.

1800 m. gimė ir tais pačiais metais mirė vyskupo brolis JUOZAPAS. Kitas brolis (PRANCIŠKUS) gimė 1803 m. kovo 25 dieną. Kovo 26-ąją jį pakrikštijo Kalnalio Šv. Lauryno bažnyčios altaris-tas Juozapas Skalskis. Krikšto tėvai buvo Juozapas Miknevičius iš Klausgalvų kaimo ir Agota Budrienė iš Nasrėnų. Pranciškus mirė taip pat kūdikystėje (1803 m. rugsėjo 16 d.) ir buvo palaidotas

jau minėtose Salantų parapijos Gargždėlės kapinėse (manoma, kad bendrame šeimos kape, ten, kur ilsisi jo tėvo ir anksti mirusios vyskupo sesers Magdalenos palaikai).

Magdalena gimė 1804 m. spalio 16 d. Tą pačią dieną ją pakrikštijo Salantų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios vikaras Antanas Kaminskis. Jos krikštaitėviai buvo Antanas Giedrimas iš Šaučikių kaimo ir Ona Brazduskienė iš Nasrėnų. Magdalena mirė 1805 m. sausio 16 d., būdama vos trijų mėnesių amžiaus.

Jauniausios vyskupo seserys buvo 1810 m. gimusi ir tais pačiais metais mirusi ONA, 1812 m. gimusi ir 1812 m. mirusi ANTANINA bei taip pat anksti mirusi 1813 m. gimusi BARBORA. Anksti mirė ir jų brolis DOMINYKAS. Interneto portaluose yra nurodoma, kad vyskupas dar galėjo turėti ir du kitus anksti mirusius brolius, kurių vardai nežinomi.

1805 m. gruodžio 18 d. Medsėdžiuose gimusi vyskupo sesuo PETRONĖLĖ buvo ištekėjusi du kartus. Pirmą kartą – už Kazimiero Bagdzevičiaus, o antrą kartą – už bajoro Simono Beresnevičiaus (1811–1852). Valančių giminės palikuonių kuriamuose genealoginiuose medžiuose nurodoma, kad Petronėlė ir Simonas Beresnevičiai išaugino 6 dukras (Prancišką, Petronėlę, Sofiją Alfonsą, Liudviką, Olimpiją Mariją, Agnienę) ir sūnų Vladislovą.

P. ir S. Beresnevičių dukra PRANCIŠKA gimė 1831 metais. Ji ištekėjo už Jurgio Regelskio ir su juo susilaukė sūnaus Rimo. Kada ir kur jie mirė bei kur yra palaido-

ti, informacijos rasti nepavyko.

Kitų Petronėlės ir Simono Beresnevičių vaikų likimai:

PETRONĖLĖ (1842–1900) ištekėjo už Vitoldo Juozapo Gruzdžio (1833–1900) ir su juo susilaukė net 11 vaikų (Petronėlės, Stanislovo Jono, Juzefos Liudvikos, Bronislovo, Sofijos, Konstantino, Emilijos, Stefanijos, Viktorijos, Kazimiero, Jadvygos).

SOFIJA ALFONSA (1843–1916) tapo Rimdžiaus žmona (vardas nežinomas). Ar jie turėjo vaikų, informacijos taip pat nepavyko rasti, nors Rimdžių giminė plati, jos narių iki šių dienų daug, daug kartų jų pavardę galima rasti ir tarp kitų su Valančiais giminystės ryšiais susijusių asmenų. Pavyko rasti tik informaciją, kad Sofija Alfonsa, gyvendama su Rimdžiumi, turėjo dukrą.

VLADISLOVAS (1845–1894) buvo vedęs Bronislavą Beresnevičiūtę (1854–?). Ar jie susilaukė palikuonių, informacijos taip pat nepavyko rasti.

LIUDVIKA (1849–1932) šeimą sukūrė su bajoro Liudviko Jono Tallat-Kelpšos ir bajoraitės Ievos Simonavičiūtės Tallat-Kelpšienės sūnumi Adolfu Florijonu Tallat-Kelpša (1848–1900) ir su juo susilaukė 6 palikuonių (Kristinos Vincentos, Vladislovo, Mykolo, Jono, Liudvikos Adolfinos ir Julijono).

OLIMPIJA MARIJA (1851–1915) ištekėjo už kitų bajorų Tallat-Kelpšų (bajoro Pranciškaus Tallat-Kelpšos ir bajoraitės Karolinos Puškorevičiūtės Tallat-Kelpšienės) sūnaus Pranciškaus Jono Tallat-Kelpšos (1839–1901). Pavyko rasti žinių apie keturis jų vaikus: Bronislo-

Nuotraukose (nuo viršaus): vyskupo Motiejaus Valančiaus (1801–1875) tėvo Mykolo Julijono Valančiaus (~1752–1828) kapas Salantų parapijos Gargždėlės kapinėse (foto Juliaus Kanarsko) ir vyskupo brolio kun. Mykolo Julijono Valančiaus (1797–1859) kapas Kretingos senosiose kapinėse (foto Bonifaco Vengalio)

vą Kazimierą, Emiliją, Justiną, Juzefą Konstanciją ir Kazimierą).

Apie Petronėlės ir Simono dukrą AGNIETĘ daugiau informacijos, išskyrus tai, kad ji gimė apie 1852 m., taip pat nepavyko rasti.

Vyskupas M. Valančius, jo tėvai, broliai ir seserys palaikė glaudžius ryšius ne tik tarp savęs,

(Nukelta į 12 p.)

Motiejaus Valančiaus seneliai iš tėvo pusės buvo Klausgalvų Medsėdžių kaime gyvenę MARTYNAS VALANČIUS (1697–1795) ir JOANA DARŽINSKAITĖ-VALANČIENĖ (apie 1750–?). Internete viešiniuose genealoginiuose medžiuose galima rasti informacijos, kad Martynas Valančius turėjo dar ir kitą žmoną – Oną Vindeikaitę, o kai kuriuose genealoginiuose medžiuose nurodoma, kad žmona buvo tik Ona, o kituose, kad tik Joana. Didelė tikimybė, kad Martynas, gyvendamas su Ona, susilaukė dviejų sūnų – Martyno ir Simono. Simonas vedė Elžbietą Krikštapaitę, o Martynas – Kunegundą Eitvydaitę ir su ja susilaukė sūnaus Jono. Na o Joana Daržinskaitė, gyvendama su Martynu, pagimdė 10 ar daugiau vaikų (Oną, Marijoną, Joaną, Kotryną, Magdaleną, vyskupo tėvą Mykolą, Motiejų, Kazimierą, Joną, ir visam laikui tėvų ūkyje likusį ūkininkauti Kasparą / Gasparą). Šiandien patikslinti visus šiuos duomenis yra sudėtinga, nes ano meto bažnyčių metrikų knygų, jų nuorašai nėra išlikę.

Dalis Valančių vaikų išaugo, sukūrė savo šeimas ir jie bei jų palikuoniai vedybų keliu suėjo į giminystę su iš Žemaičių krašto kilusiais Avižoniais, Bagdzevičiais, Baltmiškiais, Beresnevičiais, Buganauskiais, Dvarionais, Jablonskiais, Juozapavičiais, Gedrimais, Gruzdziais, Meškiais, Meškauskais, Mickais, Narmontais / Normantais, Peldžiais, Pliuškais, Paulauskais, Rancais, Regelskiais, Rimdžiais, Rusiais, Skorulskais, Šimkais, Stonkais, Šoblinskiais, Tallat-Kelpšomis, Vaičiais, Venskais / Venckais, Viršilais, Viskontais, Zabičiais, Želviais, Žvinkliais ir t. t.

Motiejaus Valančiaus tėvo Mykolo Valančiaus sesuo ONA, kaip jau minėta, buvo ištekėjusi už Antano Gedrimo. Kita sesuo – JOANA – tapo Skaudalių kaime (jis yra kitoje Salanto upės pusėje, priešais Nasrėnus ir Klausgalvus) gyvenusio Simono Žvinklio žmona. Trečioji sesuo MARIJONA buvo ištekėjusi už Nasrėnuose gyvenusio Mikalojaus Stonkaus. Brolis Gasparas / Kasparas buvo vedęs tris kartus (žmonos: Marijona Baltmiškytė, Magdalena Gervytė ir Marijona Meškauskaitė), gyveno Kretingos rajono Grabšyčių kaime, vėliau įsikūrė Žemaičių Kalvarijoje (Plungės r.). Yra pagrindo manyti, kad už vyskupo tėvą gerokai jaunesnis buvo jo brolis Kazimieras, su kuriuo Mykolo ir Onos Valančių šeima itin artimai bendravo. Jų sūnaus Kaziuko krikšto mama, būdama

Nebylūs istorijos liudininkai. Kalnalis. 2026 m. Bonifaco Vengalio nuotrauka

14 metų amžiaus, tapo vyskupo sesuo Petronėlė. Kitas Kazimiero sūnus buvo Jonas. Tiek Jonas, tiek ir jo brolis gyveno Klausgalvų Medsėdžių kaime. Jonas mirė apie 1892-uosius metus. Jo žmona vėliau ištekėjo už Meškio.

Kaip jau minėta, vyskupo M. Valančiaus tėvas Mykolas Valančius mirė 1828 m. ir buvo palaidotas Salantų parapijos Gargždėlės kapinėse. Vyskupo mama Amžinybėn išėjo 1859 m. gruodžio 24 dieną. Paskutiniuosius savo gyvenimo metus ji praleido pas sūnų Motiejų Varniuose, ten ji ir palaidota.

AKTUALU: Šiame tekste gali būti koreguotinių duomenų, nes dalis teiginių yra pagrįsta tik informacija, kuri pateikta Valančių giminių palikuonių kuriamuose genealoginiuose medžiuose. Autorė būtų dėkinga, jei skaitytojais, turintys daugiau informacijos apie straipsnyje minimus asmenis apie tai jai parašytų adresu zemaiciu@gmail.com.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Adolfas Jucys, Juozas Mickevičius „Vyskupo, rašytojo Motiejaus Valančiaus šeima“, *Lietuvos mokslas*: <https://inx.lv/J6JRv>.
2. Rita Vaitkienė, „Valančius (Valančiauskis, Volončevskis) Mykolas Julijonas“, *Kretingos rajono savivaldybės Motiejaus Valančiaus viešoji biblioteka*: <https://inx.lv/JDtSJ>.
3. Vytautas Merkys, *Motiejus Valančius: tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo*, Vilnius, 2000.
4. *Krašto paveldo gidas*: <https://inx.lv/JDtS9>, <https://inx.lv/JDtSI>.
5. Interneto socialiniai tinklai *Myheritage* <https://www.myheritage.com/>, *Geni*: <https://www.geni.com>.
6. Internete viešinos suskaitmenintos Salantų bažnyčios metrikų knygos.

Ekskursija po Motiejaus Valančiaus mylėtą gimtąją ŽEMAITIJĄ

Jau daug metų Vilniaus žemaičių kultūros draugijos (VŽKD) nariai vasarą kartu keliauja po žymiausias Žemaitijos ir kitų Lietuvos etnografinių regionų vietas, yra lankęsi ir kaimyninėje Latvijoje, kurioje gyvena nemažai išeivių iš Lietuvos ir jų palikuonių. Ne išimtis buvo ir šie metai.

Žinia apie birželio 10–11 d. organizuojamą VŽKD ekskursiją „Po Žemaitiją Motiejaus Valančiaus keliais“ buvo pavišinta dar balandžio mėnesį, kai vyko draugijos renginys, skirtas Lietuvos Respublikos Seimo paskelbtiems Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus metams paminėti. Šioje dviejų dienų kelionėje (autobusu) maršrutu: Vilnius–Kretinga–Nasrėnai–Kalnalis–Biržuvėnai–Rapaliai–Telšiai–Varniai–Vilnius dalyvavo 51 vilniškis, norintis geriau susipažinti su M. Valančiaus gyveni-

Žemaičių muziejaus „Alka“ ekspozicinio padalinio Žemaičių vyskupystės muziejaus Varniuose ekspozicijos fragmentas. Fotografas Bonifacas Vengalis

mu ir darbais. Didžioji dalis keliavusiųjų – VŽKD nariai, buvo keletas ir jų bičiulių – žemaičiams prijauniančių ekskursantų (Vilniaus keliautojų klubo narių ir Medardo Čobato trečiojo amžiaus universiteto klausytojų).

Atsakomybę už kelionę ir su ja susijusius rūpesčius šį kartą buvo prisiėmusi iš Varnių (Telšių r.) kilusi VŽKD Tarybos narė Rimantė Šalaševičiūtė.

Ekskursijos dalyviai birželio 11 d. Varnių Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčioje (buvusioje katedroje) kartu su klebonu kanaaninku Andriejumi Sabaliausku. Fotografas Bonifacas Vengalis

Kretinga  r v skopa Motiejaus Valon iaus gimtuos s v itas

RAMUONS Alpuonsos
V NGAL  Bonipaca port grap j s

Kretinga mumis pas t ka  spuo ta kap golb , nes  e b rzel  6–14 d nuoms v ka tradic n  Sv. Onuona atlaid   r Karol tata festival  r ng n . Karo tata vardo Kretinga bova vad nama miesta ik ri j 

Ekskurs j s dal v  sos pa  st so Kretinguos rajuona sav vald b s M. Valon iaus vie ouj  b blioteka

Chodkevi iaus Karuol  garb . Nu p rmuoj  Kretinguos pam navuoj ma par kor iu  r kry ziuoti m  i pri Anduliu p liakaln  1253 met s jau pra j  773 met , tad Kretinga  r v ns    seniausiu  emait j s  r v suos Lietovuos miestu.

Pa inti so Kretinguos miesto pradiejuom nu v skuopa Muotiejaus Valon iaus vardo pavadintas b bliotekas. Ana bova statuoma  lg  – daugiau kap 10 metu, bet  end in atruoda nabluog , dab  jau   ne tik miesta, bet   v sa rajuona inpormac j s, edukac j s   svarbos kult ras c ntros. O j j  i v do apveiziejuom v sus b bliotekas svarbiausius sk rius – dokumentu koplektav ma, kra tuot ras, inpormac ni, atsk ras v k    jaunima edukac n s erdv s, o jejuom  r i b bliotekas v d ni k imieli, korem  v kst koncert , kretingi kiu sos t k m  so moz kont s par tradic nius „Balt sius vakarus“ (i anus ateit balt s drabu s ap edar   muon s).

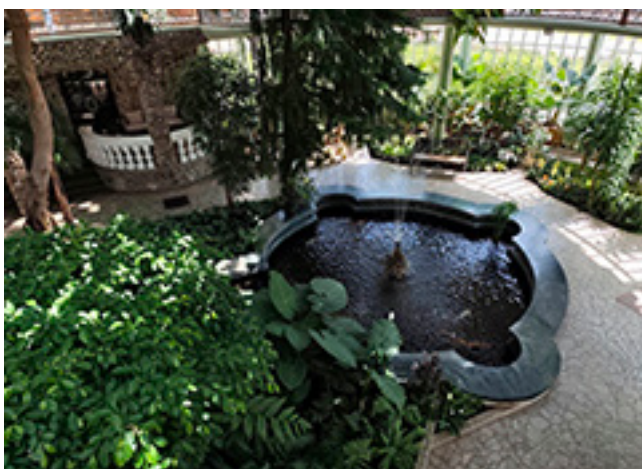
Netuol i b bliotekas   Chodkevi iaus 1610–1617 met s past tidints lig  iuol tebstuov nt s m r n s ba n c s  r v inuol na arkitekt rinis kompleksos. T n mumis pas t ka pranc skuons v inuolis. Ons sopa ind na so ba n c s  r v inuol na istor j , apruod  puo emie esont  Chodkevi iu g m n is kripta (palaiduoj ma v ita). Jaunesn    st pr  sv kata toriej  ekskursant  toriej  gal m b  o l pt  i ba n c s buok ta,   katruo poik  matuos v sa Kretinguos miesta panuorama.

Vieliau netuol i nu ba n c s esontiuos senuosies Kretinguos kap n s apveiziejuom v skopa M. Va-

Port grap juos (kairie): Kretinguos panuorama  r Kretinguos Vie pat is Aprei k ma  v . Mergel  Marij  buok ts  r v inuol na pastat , pri an  esonti sporta aik stel 

Iš kairies: bibliotekoje skaitytuojė erdviuos patalpuos tor galėmībė pasėnauduoťė kompiuterė; aki patraukė kningas aple M. Valončio ėr paruodelie bovossės seniau išleistas anuo kningas

Kretinguos Tiškevičių rūmu Žėimuos suodnos

lončiaus bruolė Mėkuola (1796–1859), katras bova Kretinguos prancėškuonu vėinuolėna vėinuolis, kapa.

Pėitus valgiem grafū Tiškevičių rūmu oranžėrėjuo – Žėimuos suodnė, tad, ožėjė i rūmus, toriejum pruoga susėpažintė ėr so veikontė Kretinguos moziejaus ekspuzicėjė, paruoduom.

Po pėitu pasokuom i tamė patemė Kretingos rajunė esontė Motiejaus Valončiaus gimtėnė – Nasrienus. Pri vėskopa gimuosės suodėbas noma-moziejaus mumis pasėtėka gidė, katra ekskursėjė vedė žematėškā. Ana paruodė ėe bovossės kalvės lėikanas, primėnė, ka vyskopa tievs bova kalvis, sostuojuom ė pri suodėbuo dā tabžaliuojėntė kelėiū šimtu metu torėntė kleva, sosėpažėnuom so moziejaus ekspuzicėjė, kori veik žemaitėškuo 5 patalpū kletie. Daug kartu parstatituo gėvenamuojie truobuo M. Valončiaus asmenėniu daiktū

(Nukelta i 16 p.)

Iš kairies: Kretinguos senuosės kapėnės, esontės Vėlniaus gatvės vakarėnie posie ėr rītėnie posie

2001 m. Nasrienūs, šalēp vīskopa M. Valončiaus gimtēnēs moziejaus (ontruo kelē posie), pastatīta vīskopa Motiejaus Valončiaus skulptūra. Autuorē: skulptuorios Balčiūns Kēstutis ēr arkitekts Giedrims Edmunds

nie daug, bet če irēngtuo ekspuozicējuo ī galēmībē sosēpažintē so dokumentās, portēgrapējuom, kninguom, katruos ī daug ē iduomē rašuoma aple vīskopa gīvenēma ē darbus.

Kretinguos rajunē mūsa ekskursējēs paskotēnē aplonkīta vēituovē bova ož keliū kēluometru nu Nasrienu esous vēinuo iš gražiausiu Žemaitējēs vēitu isēkūrēs nedēdēlis Kalnalē kaims. So mumis

Nu vēršaus: Vīskopa M. Valončiaus gimtēnēs moziejaus ekspuozicējuo – išleistas M. Valončiaus kningas; memoorialēnē lēnta ont klietelēs, katruo ī gīvenēs M. Valončius

sostēkēs senuos, dailiuos medēnēs Kalnalē bažnīčēs klēbuons Nausieda Mindaugs papasakuojē ne tik aple tuos bažnīčēs, kaima istuorējē, bet ēr aple tou, kuokēi bova M. Valončiaus gēmēnies rīšē so Kalnalē kaimo, pažīmiejē, ka Kalnalē Šv. Laurīna bažnīčiuo bova pakrēkštīts vīskops M. Valončius, daug kētū anuo artēmūju – tuo liudēninkā ī išlēkosēs bažnīčēs metrēku kningas.

Vīskopa Motiejaus Valončiaus gimtuoji suodība

Kalnalis, Šv. Laurina bažničė

Vėngalė Bonipaca portėgrapėjuos – medėnė Kalnalė Šv. Laurina bažničė, varpėnė, bažničės cėntrinis altuorios, klėbuons Nausieda Mindaugs, katros atvėkosius ekskursantus sopažindėna so bažničės istuorėje, pateikė nemažā žėniū ėr apłe vyskopa Motieju Valončiu, anuo gėmėnė

Tolesnis kelionės maršrutas: Biržuvėnai, Rapaliai, Telšiai, Varniai

Bonifacas VENGALIS
Nuotrukos autorias

Biržuvėnų dvaro sodyba

Planuodami kelionės maršrutą žinojome, kad prie Virvytės upės esantis Biržuvėnų dvaras, garsėja savo XVIII–XIX a. sodyba, kurioje yra gražus parkas, gerai išsilaikiusių, neseniai atnaujintų medinių pastatų ir įvairių dvaro kiemui būdingų fragmentų. Atvykome į ją jau visai į pavakarę, vėluodami daugiau negu valandą, todėl buvome šiek tiek nustebinti, kad prie centrinio medinio rūmų pastato, vilkėdama XIX a. stiliaus dvariškės rūbais, mus maloniai pasitiko dvaro administratorė Ingrida Šilgalytė. Mums tikrai pasisekė, nes Ingrida – neeilinė gidė. Ji – tautodailininkė, archeologinės tekstilės audėja, didelę patirtį turinti muziejininkė. Gimė Salantuose (Kretingos r.), baigusi Vilniaus kolegiją, dirbo Lofotenų salyno Gyvosios istorijos vikingų muziejuje Norvegijoje, Klaipėdos pilies muziejuje,

Ekskursijos po Biržuvėnų dvarą akimirka

Žemaičių dailės muziejuje, kuris veikia kunigaikščių Oginskių rūmuose Plungėje. Tačiau, kaip pati sako, tikrąjį pašaukimą surado čia – Biržuvėnuose.

2023 m. pabaigoje Telšių rajono savivaldybė dvaro valdymą ir priežiūrą pavedė savo įstaigai – Žemaitijos turizmo informacijos centrui, kuris dvaro erdvėse organizuoja ir rūpinasi kultūrine, edukacine bei turistine veikla. Jis dabar pritraukia daug lankytojų, čia vyksta parodos, įvairūs kiti kultūriniai renginiai.

Mums suėjus į po gaisro atstatytą medinių rūmų pastatą, gidė žemaitiškai gražia *dounininkų* tarme papasakojo dvaro istoriją. Sužinojome, kad XVII a. šį dvarą nusipirko Tverų seniūnas Mikalojus Gors-

VŽKD ekskursijos dalyviai prie atstatyto medinio Biržuvėnų dvaro ponų gyvenamojo namo kartu su dvaro administratorė Ingrida Šilgalyte

Auksinio elnio dvaro (Rapaliai, Telšių r.) sodybos fragmentai

gidei, pasivaikščioję po dvaro parką, išskubėjome į nakvynės vietą – Auksinio elnio dvarą, esantį Telšių rajono Rapalių kaime – už 5 km nuo Biržuvėnų.

kis, kurio giminė jį valdė apie tris šimtus metų. Jau 1900 m. dvare veikė elektros jėgainė, elektra aprūpindavusi ne tik pagrindinį dvaro pastatą, bet ir ūkinį sektorių, taip pat darbininkų namus.

Dvaro sodyboje stovi XVIII a. čia iškilę mediniai dvaro rūmai (ponų gyvenamasis namas), oficina, arklidė, vežiminė, ledainė, inžinieriaus namas. Yra išlikusių ir mūrinių gamybinių pastatų – buvęs vandens malūnas ir kartono fabrikas su lentpjūve, kai kurie pastatai dar laukia atnaujinimo.

2004 m. žiemą Ponų gyvenamajame name, kurioje veikė biblioteka ir muziejus, kilo gaisras ir beveik visą jį sunaikino. Pastatas Telšių savivaldybės ir bendruomenės iniciatyva buvo atstatytas. Yra atnaujinta oficina, arklidė ir vežiminė. 2005 m. dvare buvo surastas paslėptas lobis (290 porcelianinių indų ir dvi pasidabruotos vazos šampanui).

Vaikščiodami po rūmų patalpas (svetainę, virtuvę, didįjį valgomąjį, kabinetą ir kt.) apžiūrėjome senovinio stiliaus baldus, autentiškus židinius su XVIII a. kokliais, išlikusį kaminą, kuriame seniau virdavo valgyti, ir grindų plyteles. Vėliau, padėkoję

Rapaliai. Auksinio Elnio dvaras

Tai tipiška šiuolaikinė kaimo turizmo sodyba, suformuota vaizdingoje Žemaitijos vietovėje prie Virvytės upelio. Ji pritaikyta pramogoms, įvairiems renginiams ir poilsiui. Dvaro kompleksą sudaro keltas pastatų. Yra gyvenamųjų ir miegamųjų apartamentų, kuriuose gali apsistoti 80 žmonių, yra ir 100 vietų konferencijų bei dvi pokylių salės. Veikia senovinių motociklų muziejus. Iš įvairių siūlomų paslaugų tą vakarą mus labiausiai domino lauko virtuvė, kurioje, pasikepę pačių atsivežtas dešreles, pavakarieniavome, smagiai pabendravome, pasidainavome ir netgi pasišokome. Ryte, turėdami laiko iki pusryčių, pavaikščiojome sodybos šeimininkų įrengtais lentų takais palei Virvytę ir jos senvagės tvenkinius.

Žemaičių muziejuje „Alka“

Žemaičių muziejus „Alka“ – antras pagal dydį ir vienas svarbiausių, turtingus vertybių rinkinius sukaupusių, juos eksponuojančių muziejų Žemai- (Nukelta į 20 p.)

Nesenai renovuotas Žemaičių muziejaus „Alka“ pastatas ir čia veikiančios nuolatinės ekspozicijos fragmentas

tijos etnografiniame regione. Jo fonduose saugoma daugiau kaip 60 000 istorijos, archeologijos, etnografijos, profesionaliosios dailės ir liaudies meno, numizmatikos eksponatų, dokumentų, taip pat jų ir turtinga XVI–XX a. dvarų kolekcija, čia patekusi

Iš kairės: Telšių Turgaus aikštėje esančios skulptūros „Rotušės šuliny“ (autoriai: Romualdas Kvintas ir architektas Algirdas Žebrauskas) viena iš meškučių; erkškursiją po Telšių miestą veda Andrius Dacius

XX a. 5 ir 6 dešimtmečiais iš Žemaitijos dvarų.

Muziejų 1932 m. įkūrė Žemaičių senovės mėgėjų draugija „Alka“. Specialiai jam skirti rūmai (inžinierius architektas Steponas Stulginskis (1908–1995) buvo pastatyti 1938 m. už krašto gyventojų ir užsienio lietuvių paaukotas lėšas.

Prieš užeidami į pastato vidų stabtelėjome prie šalia muziejaus esančio paminklo, skirto poetui, pirmajam muziejaus vadovui Pranui Geniui (1902–1952), parašiusiam daugeliui žinomas dainos „Kur Šatrija Rambynas, kur Minija srauni ...“ žodžius ir daugelį kitų kūrinių.

Muziejuje ilgėliau užsibuvome salėje, kurioje kabo vienas vertingiausių eksponatų – didžiulis žinomo Lietuvos dailininko Pranciškaus Smuglevičiaus (1745–1807) klasicizmo stiliaus paveikslas „Agripina perkelia savo vyro palaikus į tėvynę“.

Išklausę gidės pasakojimą apie muziejaus istoriją, susipažinome su čia veikiančia pagrindine ekspozicija, kurioje rodomi priešistoriniai archeologiniai radiniai, romėniškojo, vikingų, taip pat viduramžių laikotarpio įvairios paskirties daiktai, meno kūriniai ir kitos vertybės iš žemaičių krašto. Įdėmiai apžiūrėjome ir muziejuje veikiančią vyskupui Motiejui Valančiui skirtą ekspoziciją, senųjų knygų rinkinius, baldus, paveikslus, anksčiau buvusius Žemaitijos dvaruose, taip pat ir vertingus liaudies meno dirbinius, tarp jų ir geležinius kryžius, šventųjų skulptūreles, grafikos kūrinius.

Telšiai. Ekskursija po miesto centrą kartu su gidu Andriumi Daciu

Telšių miesto centre prie Informacinio turizmo centro keliautojus pasitiko daug kam pažįstamas baltaplaukis Telšių miesto gidas Andrius Dacius, garsėjantis trykštančia energija ir subtiliu žemaitišku humoru. Ekskursija prasidėjo prie svarbiausio Telšių miesto ir visos Žemaitijos simbolio – meškos. Didelių ir visai mažyčių meškų čia galima pamatyti vos ne ant kiekvieno kampo. Pačiame miesto centre yra akmuo, kuriame įspausta „Meškos pėda“ ir iškaltas lotyniškas Žemaitijos pavadinimas „Samogitia“. Gidas atkreipė mūsų dėmesį ir į gaublių, kurių laiko keturios meškutės. Matėme ir geriamo vandens bokštelį, iš kurio galima atsigerti patrynus meškos nosį. Na, o pati didžiausia meška yra įsitaisiusi Turgaus aikštės bokšte, kuriame įrengtas miesto laikrodis. Kol susipažinome su visomis Telšių meškomis, pradėjo gana įkyriai lynoti, tad gido pasiūlymas pasišildyti kavinėje buvo vieningai priimtas, o jau iš ten, lydimi gido, „apsiginklavę“ skėčiais, patraukėme link garsiosios Šv. Antano Paduviečio katedros.

Telšiai. Šv. Antano Paduviečio katedra

Ekskursijos dalyviams susirinkus katedros antrajame aukšte, A. Dacius papasakojo apie šiame mieste dominuojantį architektūrinį pastatą – Šv. Antano Paduviečio katedrą, jos istoriją – paminėjo nemažai svarbių su šia šventove susijusių įvykių.

Sužinojome kad prieš 402 m. Telšiuose pradėjo kurtis Bernardinų vienuoliai. Vienuolyno atsiradimą inicijavo Telšių seniūnas, Lietuvos didžiosios kunigaikštystės pakancleris Povilas Sapiega.

1926 m. balandžio 4 d. popiežius Pijus XI įkūrė Lietuvos bažnytinę provinciją ir įsteigė Telšių vyskupiją. Nuo to laiko Šv. Antano Paduviečio parapijinė bažnyčia tapo katedra. Pirmuoju Telšių vyskupu 1926 m. buvo paskirtas iškilus bažnyčios ir Lietuvos valstybės veikėjas Justinas Staugaitis (1866–1943 m.). Jo pastangų dėka 1927 m. buvusiam vienuolyno pastate pradėjo veikti kunigų seminarija, 1929 m. iškilo seminarijai skirtas priestatas, o 1929–1930 m. buvo pastatyti Vyskupų rūmai.

1940 m. Telšių katedroje vyskupu buvo konsekruotas prelatas Vincentas Borisevičius (1887–

Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros vidus

Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros Vyskupų kripta, kurioje ilsisi trijų vyskupų palaikai: pirmojo Telšių vyskupo, 1918 m. Vasario 16-osios Nepriklausomybės Akto signataro Justino Staugaičio, 1946 m. sovietų valdžios suimto, kalinto ir sušaudyto Vincento Borisevičiaus ir sovietiniuose lageriuose kalėjusio Pranciškaus Ramanausko

(1946). 1946 m. vasario 5 d. sovietų valdžios pareigūnai jį suėmė, kankino ir tų pačių metų lapkričio 18 d. sušaudė Vilniaus Lukiškių kalėjime. Vyskupo palaikai buvo surasti Tuskulėnuose ir 1999 m. iš-

(Nukelta j 22 p.)

Šv. Antano Paduviečio paveikslas Telšių katedroje

kilmingai perlaidoti Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros Vyskupų kriptoje.

Telšių katedroje visų čia besilankančių žmonių didelio dėmesio sulaukia didžiajame altoriuje esantis prieš 200 metų iš Karaliaučiaus atvežtas unikalus XVIII a. viduryje sukurtas Šv. Antano Paduviečio paveikslas, nutapytas netradicine technika aliejiniiais dažais ant kaltinės vario skardos ir garsėjantis kaip stebuklingas. Prieš 5-erius metus jis restauruotas Vilniuje. Siekdami sutvirtinti masyvius sidabrinčius šio paveikslo papuošimo elementus restauratoriai pakeitė apie 200 varžtelių. Šio paveikslo Vyskupo sosto Katedroje nebuvo 19 metų. 2002-aisiais jis tuometinio Telšių vyskupo Jono Borutos pavedimu buvo perkeltas į zakristiją. Po šio vyskupo mirties tris metus Telšių vyskupu buvęs Kęstutis Kėvalas paveikslo iš zakristijos nenorėjo judinti, tačiau prieš 6-erius metus iš Kaišiadorių į Telšius atvažiavęs naujai paskirtas (dabartinis) vyskupas

Algirdas Jurevičius ryžtingai nusprendė parnešti vyskupo sostą į tą pačią vietą, kur jis anksčiau buvo, t. y. į Katedros antrąjį aukštą. Na o prieš savaitę iki mūsų apsilankymo katedroje, jos grindyse buvo įmūrytas atminimo ženklas su įrašu „TELENSIS ECCLESIA CATHEDRALIS 1926“, liudijantis Telšių vyskupijos įkūrimo metus.

Išėjus iš katedros, vis dar lynojo, tačiau mūsų gidas jautė pareigą Vilniaus žemaičiams parodyti didžiąsias Šv. Antano Paduviečio katedros duris (autorai: skulptorius ir medalininkas prof. Romualdas Inčirauskas (sukūrė bareljefus) bei architektas prof. Algirdas Žebrauskas (sukūrė durų architektūrinę koncepciją). Šios durys – unikalus kūrinys, kurioje pavaizduoti svarbiausi Žemaitijos istorijos faktai ir su jais susijusios asmenybės. Reljefinė-skulptūrinę metalinių durų kompoziciją, skirtą Žemaitijos krikšto 600 metų sukakčiai pažymėti, 2009 m. birželio 13 d. pašventino Telšių vyskupas J. Boruta. Centrinėje kompozicijos dalyje vaizduojamos ryškiausios vyskupystės asmenybės, tarp kurių yra ir vyskupo, rašytojo, blaivybės puoselėtojo bei žemaičių švietėjo Motiejaus Valančiaus portretas.

Varnių Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčioje (buvusioje katedroje)

Varnių Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus parapijos klebonas kanauninkas kun. Andriejus Sabaliauskas, į Varnių Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčią (buvusią katedrą) sugužėjusius keliauninkus pakvietęs atsisėsti į klauptus, kreipėsi į juos gražia žemaičių *dūninkų* tarpe, pažymėdamas, kad Varniai nėra vien tik muziejų vieta, o gyvas organizmas. Jame tebegyvena ir dar ilgai gyvens Valančiaus dvasia. Čia namiškiai laukia atvažiuojant visų Žemaitijos vaikų. Iš kanauninko sužinojome, kad tai pati seniausia katalikų katedra visoje Lietuvoje (šiais metais pažymima jos garbinga 335 m. sukaktis). Varnių katedroje yra keletas svarbių objektų, kurių neturi kitos parapijų bažnyčios. Čia, prieš pagrindinį altorių, yra didžioji presbiterija – specialiai kunigams ir vyskupams skirta paaukštinta vieta; katedroje tebestovi Žemaitijos vyskupo Motiejaus Valančiaus sostas. Iki 1895 m. (praėjus 30-čiai metų po vyskupijos centro ir vyskupo iškėlimo į Kauną) Varnių katedra oficialiai tebebuvo laikoma Žemaičių vyskupijos katedra ir tik 1895 m. Kauno katedra bazilika tapo Že-

Ekskursantus Varnių Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus bažnyčioje maloniai sutikęs klebonas kanauninkas Andriejus Sabaliauskas stebino savo iškalba, žiniomis, muzikalumu ir gražiu balsu

maičių vyskupijos katedra. M. Valančius savo sostą Varniuose paliko, tikėdamasis, kad teisybė nugalės ir Žemaitijos vyskupas turės galimybę čia sugrįžti. Taip ir įvyko: 2022 m. liepos mėnesį popiežius Pranciškus atkūrė Žemaičių vyskupiją, suteikdamas jai titulinės vyskupijos „Samogitiecis“ pavadinimą. Taigi, Varniuose yra vienintelė Lietuvoje titulinė katedra su vyskupo sostu, neturinti savo vyskupo. Dabartiniam Kauno vyskupui persikelti į Varnius, ko gero, būtų didžiausia tremtis. O juk ne mažesnė tremtis buvo 1865 m. M. Valančiui. Vyskupas tada rašė: „*Kai persikėlėm 1865 m. pavasarį į Kauną, Varniai liko kaip daržinė pavasarį – tuščia, be šieno*“.

Varnių katedroje daug relikvų. Presbiterijoje tebėra kanauninkams skirtos vietos. Vargonai pastatyti po 1817 m. gaisro. Katedrą puošia daug meno kūrinių, taip pat ir originalus, M. Valančiaus laikus menantis laikrodys. Grindys išlikusios originalios – paklotos 1771 m., kai čia katedros dar nebuvo. Požemiuose – kriptos, kuriose palaidota apie 16 vyskupų.

Didžiuojasi varniškiai ir tuo, kad šioje katedroje yra net 12 autentiškų altorių. Tarp jų išskirtinis ir vienintelis toks visoje Lietuvoje – vyskupijos patronės, globėjos Šv. Emilijonos altorius. Kitame

Varnių Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus bažnyčios (buvusios katedros) vargonai ir interjero fragmentas

Atnaujintas vyskupo namas, kuriame M. Valančius gyveno, kai Žemaičių vyskupijos centras buvo Varniuose

altoriuje – 1417 m. Žemaičių vyskupui vyskupijos įkūrimo proga Vytauto dovanoto paveikslo („Trakų Dievo motina“) kopija. Paveikslas apkaustytas si-

(Nukelta į 24 p.)

Varnių Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus bažnyčios (buvusios katedros) pastatas (vaizdas žiūrint pro ŽMA Žemaičių vyskupystės muziejaus langus)

dabro-aukso lydinio apkaustais. Be šių dviejų svarbiausių altorių, čia dar yra ir Lietuvos globėjo Šv. Kazimiero, Šv. Kryžiaus, Šv. Juozapo, Šv. Šeimynos, Šv. Jurgio (Varnių ir visos Lietuvos globėjo), Šv. Stepono (Vengrijos patrono) ir kitų šventųjų altoriai.

Lankant buvusią Varnių katedrą galima pasisemti dvasinės stiprybės. Varniškis, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo akto signataras Algirdas Kumža neseniai išleido knygėlę, kurioje yra ir Himno sukilėliams tekstas, susijęs su iš Varnių žemės kilusiais priesaiką davusiais 1831 m. sukilėliais. Kalbėdamas apie tai kanauninkas nebesusilaikė ir savo tvirtu, išlavintu balsu užtraukė tą sukilėlių giesmę: „*Dievas mūsų prieglauda ir stiprybė varge ir ištikimiausia pagalba...*“ Pasakojama, kad tokią priesaiką priėmę dalgiais ir durtuvais ginkluoti sukilėliai pasklisdavę po Varnių apylinkes, traukdami: „Kur lygūs laukai palei Nerį...“ Čia jau kanauninkui Andriejui raginti keliauninkų nereikėjo: pastarąją patriotinę dainą traukė visi, kurie tik ją mokėjo. Beje, tas pačias giesmes giedojo 1863 metų sukilėliai, nepriklausomybės kovų savanoriai, Lietuvos pokario metų partizanai...

M. Valančius, užaugęs ant tokių tvirtų lietuviškų pamatų, tautos dvasią kėlė ne vienam savo auklėtinui. Kuklus klierikas Antanas Vienažindys, kuris mokėsi Varniuose M. Valančiaus rektoriavimo lai-

Šventojo skulptūros fragmentas ŽMA Varnių vyskupystės muziejuje

kotarpiu, sukūrė nuostabias giesmes „Oi gi gražus gražus tolimasis Dangus. Ar priimsi mane ten, Dievuliau, brangus?“ ir „Sveika, Marija Dangaus lelija, tu gailestinga ir maloninga“, keletą šiandien gerai žinomų skambių dainų. Šis Varnių seminarijos auklėtinis – lietuvių lyrikos pradininkas yra palaidotas Laižuvoje (Mažeikių r.).

Kanauninkas Andriejus paminėjo ir tai, kad Varniuose buvusi kunigų seminarija yra Lietuvos aukštoji mokykla, kuri, keisdama savo vietą (Kražiai, Varniai, Kaunas (įkurta apie 1622 m. Varniuose, 1628 m. perkelta į Kražius, 1740 m. grąžinta į Varnius, 1864 m. caro valdžios įsakymu perkelta į Kauną), su nedidelėmis pertraukomis gyvuoja iki šiol. Dabar ji veikia kaip Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto padalinys Kauno senamiestyje. Varnių kunigų seminarijoje mokėsi daug žymių dvasininkų: Motiejus Valančius, Jurgis Ambraziejus Pabrėža (jam užvesta beatifikacijos byla), Antanas Baranauskas, Antanas Strazdas, Antanas Vienažindys, broliai Antanas ir Jonas Juškos, Stanislovas Čerskis, Juozapas Silvestras Dovydaitis ir kt. Jie, baigę mokslus šiame Žemaitijos dvasiniame centre, tapo žymiais dvasininkais, daug nuveikė kaip kultūros žmonės, grožinės literatūros kūrėjai.

Baigdamas savo įtaigią, uždegančią giedojimu pajvairintą kalbą kanauninkas Andriejus pasakė: „*Ne taip seniai čia, į Varnius, buvo suvažiavę kantičkininkai iš visos Lietuvos. Drebję tada ne tik Katedros sienos, bet ir visas miestas nuo M. Valančiaus giesmių giedojimo. Ir visi čia tuo metu buvę dar kartą pajuto, kokie mes esame turtingi žmonės, nes turime tvirtus pagrindus, ant kurių stovi mūsų valstybingumo, mentaliteto, kultūros, religijos sampratos, raštijos ir netgi poezijos pamatai.*“

ŽMA Žemaičių vyskupystės muziejus

Žemaičių muziejaus „Alka“ ekspozicinis padalinys Žemaičių vyskupystės muziejus yra įsikūręs 1767–1770 m. pastatytame vėlyvojo baroko stiliaus pastate, kuriame yra veikusi Žemaičių kunigų seminarija. Sunku būtų įsivaizduoti jo atsiradimą be geranoriško Bažnyčios, paveldosaugininkų, muziejininkų ir restauratorių, stybininkų, gausaus būrio specialistų, tyrinėjusių Žemaitijos religinio gyvenimo istoriją, kolekcionierių bendradarbiavimo. Suėję į vidų buvome suskirstyti į dvi grupes ir, lydimi dviejų muziejaus gidžių, susipažinome su puikia, pagal europinius standartus įrengta unikalia ekspozicija, kurioje pamatėme vyskupų portretų galeriją, eksponatus, liudijančius apie žemaičių krikštą, kunigų seminarijos istoriją, žemaičių bažnytines tradicijas, pristatančią ir liturginius rūbus. Galiausiai, pakilę moderniais laiptais į viršutinius aukštus, apžiūrėjome ir Varnių katedros varpų kolekciją.

Varniai. Šv. Aleksandro bažnyčia

Prieš atsisveikindami su svetingais Varniais buvome užsukę ir į miestelyje stovinčią 1770 m. Žemaičių vyskupo Jono Dominyko Lopacinskio

Varnių Šv. Aleksandro bažnyčia

lėšomis pastatytą medinę Šv. Aleksandro bažnyčią. 1864 m. vyskupystės centrą iškėlus į Kauną, ji tapo parapine Senujų Varnių bažnyčia, o 1949 m. buvo paversta sandėliu ir tik 1991 m. grąžinta katalikams. Šioje bažnyčioje ilgai neužsibuvome, nes kaunainikas A. Sabaliauskas tuo metu čia jau aukojo Šv. Mišias savo parapijiečiams.

Tai buvo paskutinis mūsų turiningos ekskursijos objektas. Esame dėkingi visiems jos organizatoriams.

Ekskursantai ŽMA klausosi Žemaičių vyskupystės muziejaus gidės pasakojimo apie šio muziejaus istoriją ir čia ekponuojamas vertybes; ŽMA Žemaičių vyskupystės muziejaus ekspozicijos ir varpų ekponavimo patalpos fragmentas

Viktorijai Daujotytei – Žemaitės literatūrinė premija

Virginija NAVIKIENĖ

Šių metų birželio 11 d. Kelmės kultūros centro Juozo Liaudanskio dailės galerijoje 49-oji Žemaitės literatūrinė premija įteikta rašytojai, literatūros tyrinėtojai ir kritikei Viktorijai Daujotytei už knygą „Kai rašai, nebijai. Autobiografiniai tekstai“.

Viktorija Daujotytė – viena žymiausių šių dienų lietuvių literatūrologių ir literatūros kritikių, habilituota humanitarinių mokslų daktarė, Vilniaus universiteto profesorė emeritė, Lietuvos mokslų akademijos tikroji narė, Lietuvos rašytojų sąjungos narė. Už reikšmingą mokslinę ir kultūrinę veiklą ji yra pelniusi daugybę apdovanojimų, tarp jų – Lietuvos nacionalinę kultūros ir meno premiją, Nacionalinę pažangos premiją, Lietuvos mokslų akademijos humanitarinių mokslų premiją, Antano Baranausko literatūrinę premiją ir kt.

2024 m. Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos išleistoje knygoje „Kai rašai, nebijai. Autobiografiniai tekstai“ autorė leidžiasi į prisiminimų, patirčių ir savęs pažinimo kelionę. Nors kūrinys paremtas autobiografiniais faktais, tai nėra nuoseklus jos gyvenimo pasakojimas. Autorė daugiausiai dėmesio skiria patirtiems vidiniams išgyvenimams, žmogaus brendimo ir sąmonėjimo patirtims, apmąsto praėjusius metus, rašo apie sutiktus žmones ir asmeninės patirties prasmę. 2024 m. ši knyga buvo apdovanota Lietuvos rašytojų sąjungos premija.

Renginį vedęs Kelmės rajono savivaldybės Žemaitės viešosios bibliotekos bibliotekininkas Egidijus Ūksas priminė Žemaitės literatūrinės premijos istoriją. Premija įsteigta prieš 60 metų (1966-aisiais) tuometinio Žemaitės kolūkio iniciatyva. Iki 1990 m. ji buvo teikiama už geriausius literatūros kūrinius kaimo tematika. 1994 m. Kelmės rajono savivaldybė tradiciją atgaivino. Dabar premiją gali gauti ir ne kaimo tematika rašantys autoriai.

49-osios Žemaitės literatūrinės premijos laureatės regalijas V. Daujotytei įteikė Kelmės rajono savivaldybės vicemeras Tadas Kasparas bei savivaldybės administracijos Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus

Viktorija Daujotytė ir jos knygos „Kai rašai, nebijai. Autoriniai tekstai“ viršelis. Nuotrauka iš Telšių r. savivaldybės Karolinos Praniauskaitės viešosios bibliotekos archyvo

vedėjos pavaduotoja Sonata Venckienė.

Komisijos literatūrinėms premijoms skirti vardu kalbėjusi bibliotekininkė Danguolė Garnienė pagarsino, kad iš septynių premijai pasiūlytų kūrinių V. Daujotytės knyga komisijos narių buvo vienbalsiai pripažinta labiausiai verta Žemaitės literatūrinės premijos, nes šis kūrinys išsiskiria autentiškumu, jautrumu ir menine verte, jame atsiskleidžia ir sąsajos su Kelmės kraštu bei jo žmonėmis.

Atsiimdama apdovanojimą V. Daujotytė prisipažino, kad žinia apie paskirtą premiją ją nudžiugino. Žemaitijoje gimusiai ir augusiai, Žemaitės asmenybę bei kūrybą tyrinėjusiai profesorei šis įvertinimas yra ypatingas. Ji sakė, kad premiją primanti ne tik kaip asmeninį įvertinimą, bet ir kaip pagarbos ženklą Žemaitėi. Laureatė taip pat prisiminė ankstesniais metais sekusi premijos istoriją ir pažinojusi daugelį ankstesnių jos laureatų.

Premijos laureatę pasveikino ir Užvenčio seniūnas Linas Mačernius, Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkės pavaduotoja Vitalija Maksvytė, gausus būrys rašytojos talento gerbėjų. Ištrauką iš knygos „Kai rašai, nebijai. [...]“ perskaitė Živilė Gerčienė, renginį savo kūrybos dainomis papuošė Ingrida Ručinskienė.

Vilmos Dichavičienės nuotraukos fragmentas

Žemaičių muziejuje „Alka“ (Telšiai) šią vasarą veikia paroda „Gyvenimas 4,7 m²“

Archeologiniai tyrimai sudaro galimybę iš naujo pažvelgti į Lietuvos pokario partizaninių kovų istoriją. Telšių rajono Kuršų ir Kūlio daubos kaimų paribyje prieš dvejus metus tyrinėtame bunkeryje rasti radiniai atskleidžia kasdienį laisvės kovotojų gyvenimą. Šiomet, minint Europos archeologijos dienas, Žemaičių muziejaus „Alka“ Istorinėje ekspozicijoje pristatyti slaptavietėje rasti daiktai, o specialiai parengta paroda kviečia pažinti partizanų gyvenimą vos 4,7 m² ploto bunkeryje.

1947–1948 m. naudotas Kuršų bunkeris siejamas su Žemaičių apygardos Šatrijos rinktinės partizanais Kazimieru Bagdonu (1920–1952), Povilu Bagdonu (1917–2002), Uršule Stasiulyte-Bagdoniene (1925–1952) ir Alfonsu Venskumi (1928–1951). Žemaičių muziejaus „Alka“ užsakymu detalieji archeologiniai tyrimai Lietuvos partizanų bunkerio vietoje atlikti 2024 m. liepos 29–rugpjūčio 11 dienomis. Archeologiniams tyrimams vadovavo archeologas dr. Gediminas Petrauskas, istorinį kontekstą, archyvinę ir memuarinę medžiagą analizavo dr. Aistė Petrauskienė. Tyrimu metu nustatyta tiksli 1947 m. įrengto bunkerio vieta, iširta jo konstrukcija, išplanavimas ir surinkti vertingi archeologiniai duomenys apie partizanų kasdienybę bei gyvenimo sąlygas, surinkta įvairi istorinė ir biografinė medžiaga apie su bunkeriu siejamus asmenis.

Tyrinėtas bunkeris ypač sumaniai įrengtas greta pusiau po žeme 1912 m. pastatytos pirtelės sienos. Į bunkerio erdvę buvo patenkama per pirties pagrindinėje patalpoje įrengtą ir užmaskuotą angą. Išskirtinė detalė – amžininkų liudijimais paremtas faktas, kad į bunkerį buvo atvesta elektra nuo maždaug 1,15 km nutolusio Stanislovo Venckaus malūno, dabar vadinamo Angelų malūnu. Tai patvirtino ir archeologinių tyrimų metu rastas elektros lempučių lizdas su elektros laido fragmentu.

Remiantis P. Bagdono prisiminimais, bunkeris

Parodos „Gyvenimas 4,7 m²“ fragmentai

Žmonės, gyvenę bunkeryje

buvo pirtelės grindų lygyje. Įeiti į jį buvo galima pirtelės, nukėlus vieną sienos akmenį. Atsarginis išėjimas buvo lauko pusėje tarp medžio šaknų, tačiau, kaip teigiama, niekada nepanaudotas. Durelės

(Nukelta į 28 p.)

Dokumentų likučiai, rasti vykdant archeologinius tyrimus

iš vidaus buvo paremtos stulpeliu, tarp jų ir sienos įstatyti du išlenkti pjūklai. Bunkerio priešingose pusėse buvo įrengtos dvi ventiliacijos angos – viršutinė ir apatinė. Maskavimo tikslais virš bunkerio

sodintos bulvės ir javai, vaikščiojo vištos. Partizanams esant viduje, sodybos šeimininkas dangčio ir sienos jungtį ištepavo suodžiais. Prisiminimuose rašoma, kad bunkeris buvo pritaikytas gyventi ir dirbti šešioms partizanams. Jo viduryje stovėjo staliukas, ant jo – rašomoji mašinėlė.

Amžininkų liudijimai iš dalies pasitvirtino. Ištyrus 20,35 m² plotą, nustatyta, kad bunkeris buvo nedidelis – vos 4,7 m² dydžio, turėjo pagrindinį ir atsarginį išėjimus, dvi ventiliacijos angas, medines konstrukcijas bei sumaniai užmaskuotą įėjimą iš šalia stovėjusios pirtelės. Tyrimai taip pat atskleidė, kad po bunkerio apleidimo jis buvo sąmoningai užverstas akmenimis ir žemėmis.

Ypatingą reikšmę turi tyrimų metu aptikta metalinė dėžė su partizanų dokumentais, žemėlapiu, knyga ir fotonegatyvų juostomis. Šie radiniai buvo perduoti restauruoti specialistams – Lietuvos centrinio valstybės archyvo Dokumentų restauravimo skyriui. Iš viso surinkti 386 radiniai. Tai šaudmenys, ginkluotės ir ekipuotės detalės, uniformų fragmentai, buities, medicinos bei elektros instaliacijos elementai, liudijantys apie partizanų gyvenimą bunkeryje. Po restauravimo dokumentai saugomi Lietuvos ypatingajame archyve, o jų skaitmeniniai vaizdai pristatomi įrengtoje Žemaičių muziejaus „Alka“ Istorinės ekspozicijos parodoje. Atrastą dokumentinį paveldą sudaro: satyrinės eilės, vadovybės parengtų dokumentų nuorašai, drausmės nuostatų ir elgesio su komunistais ištraukos, taip pat kaip neaktualūs ar nebegaliojantys perbraukti dokumentai, išlikęs Šatrijos rinktinės vado įsakymo fragmentas ir vadui adresuotas prašymas suteikti kovotojams karinius laipsnius. Vienas dokumentas priskirtinas Šatrijos rinktinės vado pavaduotojui Stasiui Beniu-

Iš kairės: Lietuvos Respublikos Seimo narė Agnė Jakavičiūtė-Miliauskienė įteikia padėkos raštą Vincui Jasui; renginio dalyviai

Prie mikrofono – dr. Gediminas Petrauskas

liui-Žarai (šias pareigas jis ėjo 1946 m. gruodžio – 1947 m. gegužės mėnesiais). Tyrimų metu aptikta ir sunkiau identifikuojamų dokumentų fragmentų, kurie, remiantis išlikusiomis ištraukomis, sietini su keliais aukštesnės vadovybės įsakymais.

Kuršų bunkeris tapo antruoju archeologiniais metodais ištirtu partizanų bunkeriu Žemaitijoje. Tyrimų rezultatai reikšmingai praplėtė žinias apie Telšių krašte vykusias partizaninę kovą ir sudarė pagrindą tolesniam šios vietos įprasminimui, istorijos sklaidai bei edukacinei veiklai.

Renginyje, kuriame buvo pristatyti archeologinių tyrimų rezultatai ir paroda, sveikinimo žodį tarė Žemaičių muziejaus „Alka“ direktorė Eva Stonkevičienė. LR Seimo narė Agnė Jakavičiūtė-Miliauskienė įteikė Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijos pirmininko Dariaus Jakavičiaus ir jos pačios pasirašytą padėką už reikšmingą prisidėjimą prie rezistencinės kovos ir istorinės atminties saugojimo partizanų Uršulės bei Kazimiero Bagdonų sūnui Kostui Bagdonui, buvusiam Nepriklausomybės gynimo Sausio 13-osios Telšių brolijos pirmininkui, taip pat buvusiam politiniam kaliniui, partizanų ryšininkui, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos nariui Vincui Jasui. Padėkota ir bunkerio tyrimų iniciatoriui Zigmui Nevardauskui.

Renginyje surengta Žemaičių muziejaus „Alka“ Rinkinių skyriaus vedėjo Donato Barsio kuruota

Renginio dalyviai

diskusija-pokalbis su archeologu dr. Gediminu Petrausku buvo ne tik apie atliktus šio bunkerio tyrimus, tačiau ir mūsų valstybės istorinių aplinkybių nulemtą netipinį archeologinių metodų naudojimą šio sąlyginai modernaus laikotarpio kompleksiniams istoriniams-archeologiniams tyrimams (tai sudaro sąlygas tapti pirmaujančiais moderniųjų konfliktų istorijos tyrimų srityje). Akcentuota, jog Kuršų kaime atlikti partizanų bunkerio archeologiniai tyrimai yra trejus su puse metų trukusio istorinių įvykių liudininkų, giminaičių, Žemaičių muziejaus „Alka“, Telšių rajono savivaldybės administracijos ir archeologo dr. G. Petrausko bendradarbiavimo rezultatas. Tyrimų tikslas buvo mokslinis: nustatyti tikslią bunkerio vietą, atskleisti jo dydį, struktūrą ir konstrukcinius ypatumus, surinkti radinius bei archeologinius duomenis palyginti su liudininkų pasakojimais ir prisiminimais, taip papildant turimą istorinį pasakojimą.

Surinkti radiniai svarbūs ir kaip muziejinės vertybės. Iš vieno komplekso surinktas artefaktų rinkinys, dokumentai, bunkerio konstrukcijos duomenys ir nustatytas istorinis kontekstas atskleidžia visapusišką konkretaus objekto vaizdą ir gali esmingai papildyti iki šiol buvusį eksponatais grindžiamą pasakojimą apie aptarimą istorinį laikotarpį, vykusias kovas.

Žemaičių muziejaus „Alka“ kviečia susipažinti su gautais tyrimų rezultatais parodoje „Gyvenimas 4,7 m²“, kuri šią vasarą veikia muziejaus Istorinėje ekspozicijoje.

Nuotraukų autoriai: M. Sudintaitė, D. Kazlauskienė (Žemaičių muziejus „Alka“), Audrius Bunkulis (Lietuvos ypatingasis archyvas), Raimondas Turonienė (Lietuvos centrinis valstybės archyvas)

TAURAGĖS rajono savivaldybės Birutės Baltrušaitytės viešoji biblioteka pažymi savo veiklos 95-erių metų sukaktį

1931 m. birželio 18 d. Lietuvos Respublikos švietimo ministro įsakymu įsteigtas Valstybinio centralinio knygyno Tauragės skyrius einant metams tapo biblioteka, kuri dabar yra neatsiejama miesto kultūrinio gyvenimo dalis. Bibliotekoje visą tą laiką dirbo kultūrai atsidavę žmonės.

Nuo pirmosios bibliotekos vadovės ir bibliotekininkės Larisos Kopaitės laikų iki šių dienų biblioteka nuėjo ilgą ir prasmingą kelią. Matematikė ir fizikė L. Kopaitė laikoma viena iš labiausiai išsilavinusių tarpukario Lietuvos moterų – manoma, kad ji buvo pirmoji moteris šalyje, turėjusi du aukštojo mokslo diplomus. Ji mylėjo knygas ir jas gerbiančius skaitytojus. 2011 m. bibliotekai suteiktas garbingas iš Tauragės krašto kilusios literatūrologės, poetės ir prozininkės Birutės Baltrušaitytės vardas.

„Biblioteka šiandien – tai milijonai perskaitytų knygų, begalė atrastų puslapių ir nesuskaiciuojama daugybė žmonių istorijų ir patirčių. Džiaugiamės galėdami būti aktyvia Tauragės bendruomenės dalimi, kuriančia vertę ir kultūrinę patirtį žmonėms,“ – sako Tauragės rajono savivaldybės Birutės Baltrušaitytės viešosios bibliotekos direktorė Žaneta Maziliauskienė.

Visi šie devyniasdešimt penkeri metai buvo pažymėti dideliais ir reikšmingais pokyčiais kelias. Pirmosiomis dienomis darbą mažame privačiame kambarėlyje Vytauto gatvėje pradėjusi biblioteka savo fonde turėjo vos dešimt knygų. Dabar čia jų – tūkstančiai, daugybė jų mylėtojų bibliotekoje pasisemia ne tik žinių, bet ir susitinka su bendraminčiais. Biblioteka lemtingais atgimstančios nepriklausomos Lietuvos metais buvo ne tik kultūros židinys, bet ir svarbi laisvės erdvė – 1988 m. čia įsikūrė ir veikė Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Tauragės iniciatyvinė grupė. Šiandien biblioteka tęsia savo misiją: skatina bendruomenę skaityti, pažinti ir mokytis, teikia informacines, kultūros, švietimo ir technologines paslaugas, puoselėja socialinę įtrauktį ir skaitmeninį raštingumą.

Jubiliejiniais metais biblioteka kviečia Tauragės bendruomenę, visus savo draugus, bičiulius ir partnerius kartu švęsti šią sukaktį. Joje vykstančiuose renginiuose dalijamasi įdomiais faktais apie bibliotekos istoriją, pristatomi žmonės, kurie šiandien kuria ir formuoja tokią biblioteką, kokia ji yra dabar. Rugsėjo mėnesį planuojama visuomenę pakviesti į jubiliejų vainikuojantį renginį.

Renginiai įsibėgėja

Birželio 18-ąją Tauragės rajono savivaldybės Birutės Baltrušaitytės viešoji biblioteka surengė savo veiklos 95-mečio minėjimą. Jis vyko miesto Pilies aikštėje ir subūrė skirtingų kartų tauragiškius. Renginyje dalyvavo ir Tauragės rajono savivaldybės vicemeras Romualdas Vaitkus,

Birželio 18 d. vykusio renginio akimirka

Tauragės rajono savivaldybės Birutės Baltrušaitytės viešosios bibliotekos pastato fasadas

vicemerė Andžela Jakienė, mero Dovydo Kaminsko patarėja Soneta Blankaitė, Tarybos posėdžių sekretorė Eglė Arlauskienė, Šeimos gerovės centro atstovai, Trečiojo amžiaus universiteto nariai, Adakavo socialinių paslaugų namų bendruomenė bei vaikų dienos centrų lankytojai.

Kūrybinių edukacijų erdvėje dalyviai galėjo pasigaminti miniatiūrines knygutes-magnetukus, susikurti knygų skirtukus, išbandyti *makramė* techniką, mokėsi velti vilnos dirbinius, pinti apyrankes, marginti ir spausdinti ant drabužių naudojant Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos edukacinį rinkinį „Krapštalynas“, taip pat kurti unikalius ženkliukus.

Šias veiklas vedė Tauragės bibliotekos darbuotojos, prie smagios, įtraukiančios atmosferos sukūrimo prisidėjo ir Lauksargių, Žygaičių, Batakių bei Eičių bibliotekininkės.

Prie šventės sėkmės reikšmingai prisidėjo ir partneriai: įmonė „Country Wood“, kuri suteikė galimybę renginio dalyviams mėgautis medinių lauko žaidimų erdve, taip pat ir Eičių kaimo bendruomenė, kuri padėjo organizuoti veiklas ir suteikė priemonių edukaciniams užsiėmimams.

Svarbiausias šios šventės tikslas buvo ne tik paminėti garbingą bibliotekos sukaktį, bet ir pakviesti žmones prasmingai praleisti laiką kartu. Bibliotekininkai džiaugiasi, kad ši popietė tapo jaukia įstaigos 95-mečio minėjimo pradžia, priminusi, jog biblioteka – ne tik knygos, bet ir vieta, kurioje galima susitikti su knygos bičiuliais, kurti, dalytis idėjomis.

Tauragės rajono savivaldybės Birutės Baltrušaitytės viešosios bibliotekos informacija, nuotraukos – iš bibliotekos archyvo

Lankytojus džiugino VDA Telšių fakulteto studentų baigiamųjų darbų paroda

Birželis Telšiuose tradiciškai būna pažymėtas vienu svarbiausių metų meno įvykių – visuomenei pristatoma Vilniaus dailės akademijos (VDA) Telšių fakulteto Baigiamųjų darbų paroda. Ketvirtą kartą surengta paroda šiemet pakvietė susipažinti su naujosios dizainerių, juvelyrų, metalo meno kūrėjų, restauratorių ir taikomojo meno specialistų kartos kūryba. Iki birželio 27 d. net trijose Telšių miesto erdvėse (VDA Telšių galerijoje, Telšių fakultete ir Žemaičių muziejuje „Alka“) buvo eksponuojami bacheloro ir magistro studijas baigiančių kūrėjų darbai.

Čia buvo pristatyti šių bakalauro studijų programų: Metalo meno ir juvelyrikos, Dizaino (baldų dizaino specializacijos), Dailės ir interjero (meninių baldų ir metalo dirbinių specializacijų), Skulptūros (taikomosios skulptūros) bei magistrantūros studijų programos Taikomojo meno studentų kūriniai.

VDA Telšių galerijoje vykusiame parodos atidaryme pasidžiaugta galimybe iš arti pamatyti aktualiausias šiuolaikinio meno ir dizaino idėjas bei

(Nukelta į 32 p.)

Jeronimas Vernys (Metalo menas ir juvelyrika). Lyderis – Irena Kuzminaitė. Skulptūra „Laiskas baimei (Medium)“

Iš kairės: Aldona Jankauskaitė (Dizainas – baldų specializacija). „Veidrodis „Tango“; Dovydas Daugvila (Dizainas – baldų specializacija. „0_3_4“

susipažinti su jaunųjų menininkų kūrybinėmis paieškomis. Parodą atidarė VDA Telšių fakulteto dekanas prof. Ramūnas Banys ir VDA Telšių galerijos galerininkė Emilija Globytė. Su svarbaus kūrybinio etapo pabaiga ir naujų profesinių kelių pradžia fakulteto aulėtinis pasveikino Lietuvos Respublikos Seimo narės Agnės Jakavičiūtės-Miliauskienės patarėja Ieva Žakevičienė.

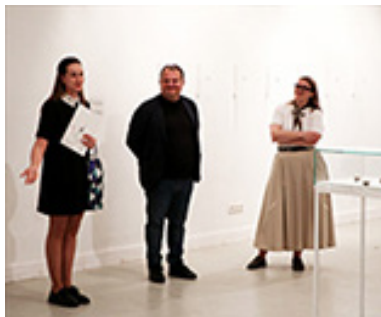
Studentų baigiamųjų darbų parodos – ne tik galimybė pamatyti, kuo šiandien gyvena ir kaip mąsto jaunieji kūrėjai. Jos taip pat suteikia progą artimiau susipažinti su Vilniaus dailės akademija, jos studijų programomis bei kūrybine aplinka. Šį kartą parodos lankytojai galėjo pamatyti naujas meninės raiškos erdves, įvairias išraiškos priemo-

nes, formas ir galimybes, atskleidžiančias šiuolaikinio meno ir dizaino įvairovę bei jaunųjų menininkų kūrybinį potencialą.

VDA Telšių galerijoje savo darbus pristatė šie Dizaino (baldų specializacijos) bakalauro studijų programos studentai: Dovydas Daugvila, Aldona Jankauskienė, Augustė Kairytė, Ugnė Kasperavičiūtė, Zlata Myla, Inga Vilė, Marshall Tinashe Moyo. Čia taip pat buvo eksponuojami Metallo meno ir juvelyrikos bakalauro studijų programos studentų Halės Bilotės, Emilijos Dapkutės, Juliaus Gutausko, Mildos Karaliūtės, Jokūbo Naudžiūno, Emilijos Storožišinitės, Mildos Šimkevičiūtės, Liucilės Ulytės ir Jeronimo Vernio kūriniai bei Skulptūros studijų programos studentės Irenos Kuzminaitės

VDA Telšių fakulteto tudentų baigiamųjų darbų parodos atidarymo akimirka

Studentų baigiamųjų darbų gynimas

Yelizavetos Stolovos ir Mantės Varžinskaitės (Dailės ir interjero restauravimas, meninių baldų specializacija) darbai

studijų baigiamieji darbai.

VDA Telšių fakultete buvo galimybė susipažinti su Taikomojo meno magistrantės Dominykos Grigaitės baigiamuoju projektu.

Žemaičių muziejuje „Alka“ lankytojai pamatė Dailės ir interjero restauravimo studijų programos (metalo dirbinių ir meninių baldų restauravimo specializacijos) bakalauro studijų programos studentų Gabijos Ramauskaitės, Igorio Skripkos, Yelizavetos Stolovos ir Mantės Varžinskaitės darbus. Čia taip pat buvo eksponuojami Taikomojo meno magistrantūros studijų programos studentų Deimantės Kiesutės, Julijanos Kundrotės, Veronikos Mikutės, Viktorijos Mielenės ir Adomo Petrausko kūriniai.

Atidarius Vilniaus dailės akademijos baigiamųjų darbų parodą, birželio 4–5 dieno-

Grupė baigiamųjų darbų gynime dalyvavusių studentų ir jų dėstytojų

mis vyko VDA Telšių fakulteto bakalauro ir magistro studijų baigiamųjų darbų gynimai. Jų metu studentai pristatė savo kūrybinius ir tiriamuosius projektus, atskleidžiančius įvairias šiuolaikinio meno, dizaino, metalo meno ir juvelyrikos bei dailės ir interjero restauravimo studijų kryptis.

Bakalaurantų ir magistrantų darbus vertino kompetentinga komisija: Vilniaus dailės akademijos prorektorius menui ir mokslui dr. Marius Iršėnas, Klaipėdos fakulteto dekanas doc. Martynas Lapas, Nacionalinės dailės galerijos Ekspozicijų ir parodų skyriaus vedėjas dr. Giedrius Gulbinas, Lietuvos polichromuotos medienos ir auksuotės restauratorė Lauryna Usonė bei VDA Telšių galerijos galerininkė Emilija Globytė. Komisija vertino studentų kūrybinių idėjų unikalumą, profesinį pasirengimą, tyrimų kokybę ir gebėjimą pristatyti savo darbus platesniame šiuolaikinės kultūros kontekste.

Baigiamųjų darbų turinyje atsiskleidžia ne tik įgytos profesinės kompetencijos, bet ir individualūs kūrėjų požiūriai, aktualizuojamos žmogaus ir vietos tapatybės, kultūros, socialinės realybės, asmeninių patirčių ir šiuolaikinio pasaulio suvokimo temos. Tai savarankiški, dažnai itin asmeniškai pasakojimai, kuriuose dera jautri estetika ir kritinis santykis su aplinka. Vieni darbai pasižymi subtilumu ir introspekcija, kiti kalba tiesiogiai, be pagražinimų, tačiau visi jie liudija aktyvų dialogą su šiandiena.

VDA Telšių fakulteto dekanas prof. Ramūnas Banys pažymi, kad „Baigiamųjų darbų ekspozicijose galima pamatyti fakulteto studijų programų įvairiapusiškumą bei naujos kūrėjų kartos studijų metu įgytus profesionalius įgūdžius ir gebėjimus įvairiomis meninės raiškos formomis realizuoti savo kūrybines idėjas“.

Vilniaus dailės akademijos studentų baigiamųjų darbų parodos šiemet, kaip ir pernai, vyko visuose miestuose, kur yra šios akademijos fakultetai: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir Telšiuose. Jose buvo pristatomi net 364 realizuoti kūrybiniai projektai.

VDA Telšių fakulteto informacija, nuotraukos iš fakulteto archyvo

Vilniuje – menininko, VDA Telšių fakulteto profesoriaus Romualdo Inčirausko paroda „VAIZDASĖJYS“

Birželio 25 d. Vilniaus dailės akademijos (VDA) parodų salės „Titanikas“ (adresas: Maironio g. 3, Vilnius) pirmajame aukšte atidaryta skulptoriaus, medalininko, juvelyro, piešėjo, daugybės nacionalinių ir tarptautinių apdovanojimų laureato, VDA Telšių fakulteto profesoriaus Romualdo Inčirausko paroda „Vaizdasėjys“, kuri ženkina šio menininko itin platų ir įvairiapusį kūrinį spektrą. Parodos ašimi ir pavadinimo įkvėpimu šį kartą tapo skulptūra „Vaizdasėjys“, vaizduojanti ratą ridenantį ir vaizdus sėjantį kūrėją, kuris palieka pėdsakus visur, kur praeina. Paroda veiks iki rugpjūčio 14 dienos.

Ši ekspozicija, kurią menininkas kūrė kartu su parodos kuratore doc. dr. Jurgita Ludavičiene, sujungia skirtingas autoriaus veiklos sritis į bendrą visumą, kuri atskleidžia ne tik patį kūrybos procesą, bet ir jo galutinį rezultatą.

Parodoje lankytojai turi galimybę susipažinti su šio menininko sukurtomis skulptūromis ir skulptūriniais objektais (įvairių formų metalo plastikos ir vizualiojo meno darbai). Eksponuojami ir conceptualūs mažosios plastikos kūriniai – reljefai ir medaliai, peržengiantys tradicinio medalio rėmus. Parodoje autorius, papildydamas trimates formas, pristato ir savo tapybos kūrinius, ankstyvojo kūrybinio etapo vizualiniame archyve saugomus jaunystės laikų piešinius. Iškalbingi ir į šią parodą atrinkti menininko sukurti trieiliai (haiku) bei rašytinės istorijos, kiti laisvos formos tekstai.

Artnevs.lt (adresas internete: <https://inx.lv/JDX1v>) pažymi, kad „Ši paroda užbaigia praėjusiais metais prasidėjusį R. Inčirausko žygį per Lietuvą – nuo Vilniaus LDS parodų erdvės, Anykščių Sakralinio meno centro, Kupiškio muziejaus, Klaipėdos galerijos, Šiaulių dailės galerijos, VDA Telšių galerijos iki „Titaniko“. Daugybė darbų, sukurtų per šį ilgą laikotarpį, daugybė skulptūrų, medalių, daugybė studentų, išleistų į gyvenimą, daugybė objektų vieša-

Parodos reklaminis plakatas

jai erdvei – atrodo, kad Romualdas Inčirauskas palieka savo kūrybinius pėdsakus kiekviename Lietuvos kampelyje ir daugybės žmonių atmintyje. Jo kūryba atpažįstama daugeliui: savita formų stilizacija, istorinės ir biblinės temos, bronzos ir artefaktai. Regisi, kad visi žino, kas yra Inčirauskas ir kiek visko jis yra nuveikęs. Todėl jo „triumfo žygio“ baigiamoji paroda „Titanike“ yra ne apie tai. Ši ekspozicija – jubiliejinė, tačiau ne chronologinė. Joje nerasite kūrinių, išdėstytų atskiromis sritimis ir atskirais menininko kūrybos etapais. Tai – ne paminklas autoriui, tai žvilgsnis į gyvo, aktyviai veikiančio kūrėjo gyvenimą. [...].“

R. Inčirauskas apie save kalba labai trumpai: „Gimiau 1950 m. rugpjūčio 28 d. Anykščiuose. 1974 m. baigiau Telšių taikomosios dailės technikumą, 1979 m. – Estijos valstybinį dailės institutą Taline (metaloplastika). Esu Vilniaus dailės akademijos Telšių fakulteto profesorius. Lietuvos dailininkų sąjungos, FIDEM narys. LATGA narys. Kuriu skulptūras, medalius, tapau.“

Šiuos faktus verta papildyti ir informacija, kad į Telšius dirbti jis atvyko 1979 m. ir čia jaunuosius menininkus ugdo iki šiol. Gyvendamas Telšiuose sukūrė daugybę meno ženklų, kurie Žemaitijos sostinėje formuoja itin savitą šio miesto veidą ir liudija ne tik Telšių, bet ir visos Žemaitijos istoriją.

Žemaičiai mini TELŠIŲ VYSKUPIJOS įkūrimo 100-metį

Šiomet sukanka 100 metų, kaip įkurta Telšių vyskupija. Tai įvyko 1926 m. balandžio 4 d. popiežiui Pijui XI išleidus bulę (apaštališkąją konstituciją) „Lituanorum gente“. Vadovaujantis šiuo dokumentu atskyrus Lietuvos vyskupijas nuo iki tol valdžiusios Mogiliavo arkivyskupijos ir nustačius naujas jų ribas, buvo įkurta nepriklausoma ir savarankiška bažnytinė struktūra. Ją sudarė:

Kauno arkivyskupija. Iki tol buvusi Žemaičių vyskupija gavo metropolinės arkivyskupijos statusą, o jos centru tapo Kaunas;

Telšių vyskupija. Dalyje buvusios Žemaitijos vykupijos teritorijos įsteigta nauja vyskupija, kuriai vėliau buvo pavaldi ir Klaipėdos prelatūra;

Vilkaviškio vyskupija. Įsteigta iš buvusios Seinų vyskupijos dalių, atsidūrusių Lietuvos Respublikos teritorijoje (pati Seinų vyskupija buvo panaikinta);

Panevėžio vyskupija. Sukurta kaip naujas administracinis vienetas;

Kaišiadorių vyskupija. Įsteigta apibrėžiant naujas teritorijas, pritaikytas prie to meto politinių realijų.

Telšių vyskupija dabar pagal plotą yra viena didžiausių vyskupijų Lietuvoje. Ją sudaro:

Administraciniai vienetai: 11 dekanatų (Akmenės, Gargždų, Klaipėdos, Mažeikių, Palangos, Plungės, Skuodo, Šilalės, Šilutės, Tauragės ir Telšių);

Dvasiniai centrai ir tikintieji: 151 parapija, dešimtys koplyčių, kuriose sielovadą vykdo vietos kunigai;

Pagrindinė vyskupijos piligrimystės vieta – Žemaičių Kalvarija;

Institucijos: Vyskupijos kurija, Telšių kunigų seminarija, įvairios tarybos (Kunigų taryba, Katedros kapitula), „Caritas“ ir kiti sielovados centrai.

Vyskupystės jubiliejus iškilmingai pažymimas daugelyje Žemaitijos parapijų. Štai birželio 23–24 dienomis Plungės Šv. Jono Krikštytojo parapijoje vykę didieji (tituliniai) Šv. Jono Krikštytojo gimimo atšvaitai sutraukė daugybę tikinčiųjų. Atlaidų metu pažymėtas ir Telšių vyskupijos jubiliejus. Renginiuose dalyvavo Telšių vyskupas Algirdas Jurevičius, Plungės parapijos klebonas dekanas Vytautas Gedvainis, Plungės rajono savivaldybės meras

Giedriaus Budgino nuotraukoje (iš kairės): Plungės parapijos klebonas dekanas V. Gedvainis, A. Orenderaitytė Liaudanskienė ir Telšių vyskupas A. Jurevičius

Audrius Klišonis, Plungės dekanato kunigai, gausus būrys kitų rajono ir miesto gyventojų, jų svečių.

Birželio 23-osios iškilmėse Telšių vyskupas Algirdas Jurevičius daugiau negu šimtui asmenų už jų išskirtinį indėlį į parapijų gyvenimą, Bažnyčios veiklų rėmimą, dalyvavimą karitatyviniame darbe, chorinio meno mylėtojų ugdymą ir kt. veiktas įteikė specialius Telšių vyskupo įsteigtus Telšių vyskupijos Patrono Šv. Justino medalius. Tarp apdovanotųjų buvo ne tik Plungės rajono atsakingi darbuotojai, žmonės, atliekantys svarbų darbą kultūros, sveikatos apsaugos srityse (Plungės rajono savivaldybės meras Audrius Klišonis, Savivaldybės administracijos direktorius Dalius Pečiulis, Strateginio planavimo ir investicijų skyriaus vedėja Žaneta Vaitkuvienė, Plungės miesto seniūnė Agnė Šukienė, Rūta Jonušienė, Savivaldybės administracijos darbuotojai Zina Plaipaitė ir Andrius Stonkus, Plungės ligoninės direktorius Remigijus Mažeika, šios Plungės ligoninės direktoriaus pavaduotoja Danguolė Luotienė, Plungės kultūros centro direktorius Romas Matulis, Žemaičių dailės muziejaus direktorius Robertas Šimkus, Plungės kultūros centro teatro „Saula“ režisierė Sigita Matulienė, Simfoninio orkestro vadovai Ieva ir Paulius Lygnugariai, liaudiškos kapelijos „Rokunda“ vadovas Alfredas Lučinskas (su žmona Regina, akompaniatorė Rūta Černeckienė, bet ir daugelis kitų, tarp jų ir iš Plungės rajono kilusi, dabar Vilniuje gyvenanti žurnalistė, Vilniaus žemaičių kultūros draugijos valdybos narė Angelina Orenderaitytė Liaudanskienė.

TELŠIŲ VYSKUPAI, VYSKUPIJOS VALDYTOJAI

Justinas Staugaitis

Justinas Staugaitis (1866–1943) – pirmasis 1926 m. įkurtos Telšių vyskupijos vyskupas, ganytojo pareigas ėjęs 1926–1943 metais. Jis – ir žymus valstybės, politikos, visuomenės veikėjas, Lietuvos nepriklausomybės Akto (1918.02.16) signataras, spaudos bendradarbis.

Gimė 1866 m. lapkričio 14 d. Šakių apskrities Naumiesčio valsčiaus Tupikų kaime. Mokėsi Naumiesčio pradinėje mokykloje, Marijampolės gimnazijoje. 1890 m. baigė Seinų kunigų seminariją ir buvo išventintas į kunigus. Nuo 1890 m. dirbo kunigu įvairiose Lietuvos ir Lenkijos vietose. 1906 m. buvo paskirtas pirmuoju Lekėčių klebonu. 1912–1916 m. klebonavo Pakuonyje (Prienu r.), vėliau – Aukštojoje Panemunėje (Kaunas), buvo Garliavos dekanas.

Jau seminarijoje išryškėjo pagrindinės J. Staugaičio interesų sritys – Bažnyčios vieta tautos ir valstybės gyvenime, katalikiškų idealų skleidimas. 1905 metais iš Lenkijos grįžęs į Lietuvą (dabartinių valstybių sienų situacijos vertinimu), kunigas iš karto įsitraukė į socialinę bei politinę veiklą: Marijampolėje įsteigė vaikų darželį, 1906 m. įkūrė „Žiburio“ švietimo draugiją, įkūrė „Žagrės“ draugiją, rengė paskaitas, vaidinimus, atidarė mergaičių progimnaziją, dvi pradines mokyklas, steigė bibliotekas, senelių ir našlaičių namus. Jis rūpinosi ir savišvieta, 1911 m. tapo Lietuvių mokslo draugijos nariu. Kaip tvirtina istorikė R. Laukaitytė, J. Staugaičio užvalgiai numatyti labdaros tvarkymo būdai (specialių draugijų steigimas, viso darbo koncentravimas parapijoje) vėliau tapo socialinės politikos Lietuvoje ašimi.

1909–1912 m. J. Staugaitis buvo katalikiško, inteligentijai skirto mėnraščio „Vadovas“ redaktorius, garsėjo kaip produktyvus publicistas, katalikų ideologas. Savo darbus tikybos, moralės, politikos ir kitomis temomis skelbė įvairiuose ano meto periodiniuose leidiniuose, daugiausiai „Šviesoje“, „Ūkininke“, „Šaltinyje“, „Viltyje“, „Vilniaus žinio-

Vyskupas Justinas Staugaitis. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Žemaičių muziejaus „Alka“ rinkinių

se“, „Bažnytinėje apžvalgoje“, „Spindulyje“, „Tiesos kelyje“, „Švietimo darbe“, „Naujojoje Romuvoje“.

Justinas Staugaitis – aktyvus nepriklausomos Lietuvos atkūrimo dalyvis. 1917 m. rugsėjo 18–22 dienomis jis dalyvavo Lietuvių konferencijoje Vilniuje, buvo išrinktas į konferencijos prezidiumą, Lietuvos Tarybos nariu. Nuo 1918 m. sausio mėnesio buvo Lietuvos Tarybos vicepirmininkas, 1918 m. vasario 16 d. kartu su kitais pasirašė Lietuvos nepriklausomybės Aktą. Vėliau jis tapo Lietuvos Valstybės Tarybos vicepirmininku. 1920 m. buvo Lietuvos delegacijų dėl Lietuvos nepriklausomybės užsienio šalyse vadovas. Išrinktas į Steigiamąjį Seimą, tapo jo vicepirmininku. Vadovavo I ir II Seimui (buvo Seimo vicepirmininku ar Seimo Pirmininku). Nuo 1923 m. rugpjūčio 10 d. iki 1925 m. sausio 27 d. buvo Seimo Pirmininkas II Seime. Dirbant Seimo Pirmininku, jam kartais

tekdamo pavaduoti Respublikos Prezidentą.

Kaip politikas, vienas iš Lietuvos krikščionių demokratų partijos vadovų J. Staugaitis siekė nustatyti valstybės ir Bažnyčios santykius. Išsilaisvinus iš Rusijos okupacijos tai buvo visai nauja politikos sritis. Jis pats keletą kartų Vatikane prašė pripažinti Lietuvą nepriklausoma valstybe ir taip pralaužė pirmuosius ledus diplomatinei atstovybei.

Beveik kartu su politiko karjera J. Staugaitis pradėjo kopti ir bažnytinės karjeros laiptais: 1922 m. buvo pakeltas Seinų kapitulos kanauninku, 1924 m. jam suteiktas prelado vardas, 1926 m. buvo paskirtas Telšių vyskupu. Jis dar tais pačiais metais įkūrė Telšių kunigų seminariją, pasirūpino, kad jai būtų pastatyti 3 aukštų rūmai, juose įrengta biblioteka, fizikos kabinetas. Žemaitijoje jis steigė naujas parapijas, skatino diecezijos kunigus plėsti savo akiratį, suorganizavo tris Eucharistinius kongresus. Neatsiribojo vyskupas ir nuo politinio gyvenimo: aktyviai gynė katalikų organizacijų ir krikščionių demokratų veiklos ir žodžio laisvę tuo laikotarpiu, kai parlamentas buvo paleistas. Valdžią paėmus tautininkams, ryžtinga J. Staugaičio pozicija tapo tvirta atrama katalikų veikėjams.

Jo rūpesčiu 1925 m. buvo įkurtas iki 1940 m. leistas katalikų savaitraštis „Žemaičių bičiulis“. 1934–1935 m. J. Staugaitis parašė ir J. Gintauto slapyvardžiu išleido trijų tomų apysaką „Tiesiu keliu: apysaka iš mūsų atgimimo laikų“.

„Dieve, neapleisk Lietuvos“ – tai buvo paskutiniai Telšių vyskupo, Vasario 16-osios Akto signataro J. Staugaičio žodžiai. Pasak istorikės R. Laukaitytės, joks kitas Lietuvos dvasininkas nepasiekė tokių politinės ir kartu bažnytinės valdžios aukštumų, kaip J. Staugaitis. Telšių vyskupiją jis valdė 17 metų.

Vyskupas mirė 1943 m. liepos 8 d. Telšiuose. Palaidotas Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros Vyskupų kriptoje.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. A. Banevičius, *111 Lietuvos valstybės 1918–1940 m. politikos veikėjų*, Vilnius, 1991.
2. *Lietuvių enciklopedija*, t. 28, Bostonas, 1963.
3. Just. Staugaitis, *Mano atsiminimai*, Vilnius, 1995.
4. J. Gintautas (Justinas Staugaitis), *Tiesiu keliu: apysaka iš mūsų atgimimo laikų*, t. 1–3, Kaunas, 1934–1935.

Vincentas Borisevičius

Vyskupas Vincentas Borisevičius Telšių katedroje. Fotografą nežinomas. Nuotrauka iš Žemaičių muziejaus „Alka“ rinkinių

Vincentas Borisevičius (1887–1946) – antrasis Telšių vyskupijos vyskupas, spaudos bendradarbis, labdarys, garsėjęs savo išskirtiniu rūpinimusi gyvenimo nuskriaustais, nelaimių ištiktais žmonėmis.

Gimė 1887 m. lapkričio 23 d. Bebrininkų kaime (Paežerių vlsč., Vilkaviškio apskr.). Jo tėvai – 40 ha ūkyje šeimininkavę, 9 vaikus (keturis sūnus ir penkias dukteris) išauginę pamaldūs katalikai Augustinas ir Marija Rugieniūtė Borisevičiai. Jie svajojo, kad bent vienas jų vaikas taptų kunigu, tad, kiek išgalėdami juos leido į mokslus. Vincentas (1887–1946) kartu su jaunesniu broliu Kazimieru baigė Šunskų pradžios mokyklą, išvyko gilinti žinių į Sankt Peterburgą, kur veikė vienintelė katalikiška berniukų gimnazija visoje carinėje Rusijoje. Ten, Šv. Kotrynos gimnazijoje, broliai baigė šešias klases, o vėliau, 1903–1909 m., mokėsi Seinų kunigų seminarijoje. Vincentas norėjo ir toliau tęsti mokslus, tad, gavęs siuntimą, išvyko studijuoti į Šveicarijos

(Nukelta į 38 p.)

1911 m. Seinuose veikusioje Laukaičio, Dvaranausko, Narjausko ir bendrovės spaustuvėje išleistas Vincento Borisevičiaus knygutės „Jėzus Kristus – Dievas“, kurią jis pasirašė V. Pažvirgždžio slapyvardžiu, viršelis. Knygutė saugoma Alytaus kraštotyros muziejuje

Fribūro, kur jam buvo suteiktas licenciatas laipsnis. V. Borisevičius į kunigus buvo iššventintas 1910 m. gegužės 29 d. Austrijos mieste Feldkirche. Šventimus suteikė Brikseno vyskupo pagalbininkas dr. Franz Egger. Po to Vincentas grįžo į Lietuvą ir buvo paskirtas eiti Kalvarijos parapijos vikaro pareigas.

Vincento brolis Kazimieras (jis taip pat baigė Seinų kunigų seminariją), į kunigus iššventintas Varšuvoje, aktyviai dalyvavo politiniame gyvenime.

Pirmojo pasaulinio karo metais V. Borisevičius buvo priverstas pasitraukti į Rusiją. Ten jis kartu su kitais pabėgėliais lietuviais dvasininkais dirbo pastoracinį darbą. 1918 m., kai grįžo į Lietuvą, jį paskyrė Marijampolės gimnazijos kapelionu. 1922–1926 m. profesoriavo Seinų kunigų seminarijoje, kurioje dėstė moralinę ir pastoralinę teologiją.

1926 m. įsteigus Telšių vyskupiją, V. Borisevičiui pavedė eiti kurijos kanclerio pareigas, o įsteigus Telšių kunigų seminariją, 1927 m. jam buvo patikėtos šios seminarijos rektoriaus pareigos. Čia jis profesoriavo ir rektoriavo 1927–1940 metais.

1928 m. vasario 16 d. popiežius Pijus XI Vincentui Borisevičiui suteikė prelato titulą.

Už dorą gyvenimą ir atsidavimą Bažnyčiai, paprastų žmonių reikalams, daugelio tikinčiųjų jis būdavo vadinamas šventuoju.

1940 m. vasario 3 d. popiežiaus Pijaus XII dekretu V. Borisevičius buvo nominuotas tituliniu Lizijos vyskupu ir paskirtas Telšių vyskupo pagalbininku. 1940 m. kovo 10 d. Telšių katedroje konsekruotas vyskupu (konsekravo Telšių vyskupas Justinas Stau-

gaitis, Panevėžio vyskupas Kazimieras Paltarokas ir Kaišiadorių vyskupas Juozapas Kukta).

Telšių vyskupijos vyskupo augziliaro pareigas ėjo 1940–1944 metais. Mirus vyskupui Justinui Staugaičiui, V. Borisevičius 1944 m. sausio 21 d. popiežiaus Pijaus XII buvo paskirtas Telšių vyskupijos vyskupu ordinaru. Jo ingresas įvyko tą pačių metų kovo 4 dieną. Telšių vyskupijos vyskupo ordinaro pareigas ėjo 1944–1946 metais.

Mokėjo lotynų, lenkų, rusų ir vokiečių kalbas. Gyvendamas Lietuvoje aktyviai dalyvavo Lietuvių katalikų mokslo akademijos veikloje. Bendradarbiavo katalikiškoje spaudoje – dažniausiai savo straipsnius skelbdavo „Ateityje“, „Tiesos kelyje“, „Žemaičių prieteliuje“.

Antrojo pasaulinio karo metais pasisakė prieš genocidą, žydų persekiojimą. V. Borisevičius yra rašęs, kad kartu su kitais Lietuvos vyskupais įteikė vokiečių valdžiai protesto memorandumą dėl žydų žudynių. Kai sovietai okupavo Lietuvą, jis pasisakė prieš Bažnyčios persekiojimą. 1945 m. pabaigoje ir 1946 m. pradžioje slapstėsi nuo valdžios persekiojimo – gyveno Ilguvoje (Šakių r.) pas kunigą Klemensą Rusecką.

1946 m. grįžo į Telšius ir čia tais pačiais metais buvo apkaltintas „antitarybine veikla“, suimtas, uždarytas į kalėjimą ir ten kankintas bei nuteistas mirti. 1946 m. lapkričio 18 d. sušaudytas ir užkastas Tuskulėnuose (Vilniuje). Jo seseriai buvo pranešta, kad brolis mirė 1946 m. spalio 12 dieną.

1989 m. lapkričio 10 d., praėjus šiek tiek daugiau negu 40 metų po vyskupo nužudymo, Lietuvos TSR Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų kolegija Karo tribunolo nuosprendį panaikino, nurodydama, kad nėra nusikaltimo sudėties.

Vyskupo palaikai 1999 m. rugsėjo mėnesį rasti Tuskulėnuose (Vilnius). Tų pačių metų rugsėjo 27 d. jie perlaidoti Telšių katedros Vyskupų kriptoje.

1991 m. pradėta V. Borisevičiaus kandidato į palaimintuosius beatifikacijos byla. 2018 m. užbaigtas vyskupijos bylos etapas ir surinkta medžiaga perduota į Šventųjų skelbimo kongregaciją.

Rengiant tekstą panaudota Kazio Misiaus informacija, paskelbta Žemaičių muziejaus „Alka“ spaudai parengtoje knygoje „TELŠIŲ VYSKUPIJA. Skiriama Žemaičių vyskupijos įsteigimo 600 metų jubiliejui ir Telšių vyskupijos 90-mečiui“ (Klaipėda, 2016, p. 78–79)

Pranciškus Ramanauskas

Pranciškus Ramanauskas (1893–1959) – Telšių vyskupas, antisovietinio pasipriešinimo dalyvis, teologijos mokslų daktaras (1930), pedagogas, katechetas, profesorius (1930), spaudos bendradarbis, redaktorius, leidėjas.

Gimė 1893 m. spalio 16 d. tuometinės Raseinių apskrities Betygalos valsčiaus Kudonių kaime. Mirė 1959 m. spalio 15 d. Telšiuose, jo palaikai ilsisi Telšių katedros Vyskupų kriptoje, kaip ir vyskupų Justino Staugaičio ir Vincento Borisevičiaus.

1910–1917 m. studijavo Kauno kunigų seminarijoje. Į kunigus išventintas 1917 metais. 1917–1920 m. dirbo Pumpėnų, 1920–1921 m. Krekenavos, 1921 m. – Raseinių parapijų vikaru.

1922–1924 m. žinias gilino Kauno universiteto Teologijos filosofijos fakultete. 1924 m., kai baigė studijas, buvo paskirtas Telšių parapijos vikaru. Eidamas šias pareigas dirbo ir Telšių mokytojų seminarijos bei lenkų progimnazijos kapelionu. 1926–1927 m. buvo Telšių vyskupijos kurijos notaras. 1927–1930 m. mokėsi Romoje – Grigaliaus Didžiojo universiteto Teologijos fakultete. 1930 m. jam suteiktas teologijos mokslų daktaro laipsnis.

1930–1946 m. Telšių kunigų seminarijoje dėstė dogminę teologiją ir religijos pedagogiką. Dirbdamas čia 1932 m. tapo profesoriumi. Čia jis ėjo ir inspektoriaus pareigas. Vėliau jam buvo suteiktas Garbės kanauninko titulas. 1932–1934 m., neapleisdamas pedagoginio darbo, buvo ir laikraščio „Spauda ir gyvenimas“, 1935–1940 m. oficialus laikraščio „Žemaičių prietelius“ redaktorius bei leidėjas. 1934 m. išspausdinta jo knyga „Tikybės pamokos praktikoje“.

1940 m. buvo paskirtas Telšių kunigų seminarijos rektorius, inspektoriaus pareigas, jam suteiktas prelato titulas.

1944 m. vasario 28 d. konsekruotas Telšių vyskupu augziliaru, tais pačiais metais jis paskirtas Telšių vyskupo inmento Vincento Borisevičiaus augziliaru ir generaliniu vikaru.

1946 m. sovietai P. Ramanauską suėmė ir apkalmino antisovietine veikla. 1947 m. jis buvo nuteistas 10 metų lagerio. Kalėjo Oršos (Baltarusija) kalėjimi-

Vyskupas Pranciškus Ramanauskas. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Žemaičių muziejaus „Alka“ rinkinių

me, Karlago (Karagandoje), Minlago, Vorkutlago, Abezės (visi Komijoje) lageriuose. 1957 m. liepos 20 d. buvo paleistas į laisvę, tais pačiais metais grįžo į Lietuvą, tačiau sovietų valdžia jam neleido sugrįžti į Telšius ir eiti vyskupo pareigų, todėl P. Ramanauskas apsigyveno Švėkšnoje (Šilutės r.) pas Švėkšnos parapijos kleboną Stanislovą Mažeiką.

Mirė 1959 m. spalio 15 d. Telšiuose. Jo palaikai ilsisi Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros Vyskupų kriptoje, kaip ir Justino Staugaičio, Vincento Borisevičiaus.

2000 m. P. Ramanauskui suteiktas kankinio statusas (jis įrašytas į Lietuvos naujųjų kankinių Bažnyčios martirologą).

2006 m. jis apdovanotas Vyčio kryžiaus ordino Komandoro didžiuoju kryžiumi.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Kun. Kazys Žąsytis, *Švėkšnos parapijos istorija*, Klaipėda, 1993, p. 56.
2. „Pranciškus Ramanauskas“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://inx.lv/J6eYD>.
3. *Vyskupas, katechetas, katechetų ugdytojas Pranciškus Ramanauskas*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2010.
4. „Vincentas Ramanauskas“, *Žurnalistikos enciklopedija*, Vilnius, 1997, p. 417.

Justinas Juodaitis

Justinas Juodaitis (1899–1969) – prelatas, Telšių vyskupijos valdytojas, Telšių kunigų seminarijos profesorius, rektorius, politinis kalinys. Gimė 1899 m. lapkričio 22 d. Sintautų valsčiaus Pavilktnių kaime (dabar Šakių rajono teritorija). Jis buvo Telšių vyskupo Justino Staugaičio sesers Petronėlės Juodaitienės sūnus.

1909–1913 m. mokėsi Sintautų pradinėje mokykloje, vėliau žinias gilino Vilkaviškio gimnazijoje, jos 5 klasę 1915 m. baigė Voroneže, 1923 m. Vilkaviškio rajono Gižų miestelyje veikusią iš Seinų perkeltą, 1922–1930 m. gyvavusią kunigų seminariją. Į kunigus išventintas 1923 m. Tada paskirtas eiti vikaro pareigas Aukštosios Panemunės Švč. Mergelės Marijos vardo bažnyčioje.

1926 m. baigė Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos filosofijos fakultetą, 1927–1931 m. buvo Telšių kunigų seminarijos dėstytojas ir dvasios vadovas, 1931–1933 m. studijavo Romoje, ten apgynė teologijos daktaro disertaciją.

Nuo 1926 m. gyveno Telšiuose, 1933–1946 m. dėstė Telšių kunigų seminarijoje, 1941–1943 m. ėjo seminarijos inspektoriaus pareigas, nuo 1943 m. – rektorius.

Antrojo pasaulinio karo laikotarpiu, jau būdamas kanauninkas, padėjo ir iš hitlerininkų užimtos Klaipėdos atvykstantiems pabėgėliams ir nuo vokiečių besitraukiantiems rusų kareiviams, persekiojamiems žydams bei sovietiniams aktyvistams, partizanams, persekiojamiems kunigams.

1945 m. rugpjūčio 26 d. po

Telšių vyskupijos kapitulos nariai ir svečiai pas Telšių vyskupą Justiną Staugaitį (sėdi viduryje). Sėdi iš kairės: Vilniaus vyskupas Mečislovas Reinys, Kaišiadorių vyskupas Kukta, Telšių vyskupas Justinas Staugaitis, vyskupas Teofilus Matulionis (palaimintasis), unitų vyskupas Pranciškus Bučys, stovi (iš dešinės pirmas) prelatas Justinas Juodaitis. Fotografas Fišelis Boruchovičius. Nuotrauka iš Žemaičių muziejaus „Alka“ rinkinių

sovietų valdžios kaltinimų, patyręs grasinimus, tardymus, J. Juodaitis buvo įregistruotas kaip NKGB agentas, jam buvo suteiktas *Telšiškio* slapyvardis, tačiau saugumiečiams jis neperduodavo jokios naudingos informacijos. Per penkerius metus nuo užverbavimo jis parašė 8 visiškai jokios operatyvinės reikšmės neturinčius pranešimus.

Po to, kai 1946 m. sovietų valdžia suėmė vyskupą Pranciškų Ramanuską, kanauninkas J. Juodaitis ėjo Telšių vyskupijos valdytojo pareigas. 1946–1961 m. sovietų valdžia trukdė normaliam Telšių vyskupijos darbui, todėl vyskupija buvo valdoma kapitulinio vikaro teisėmis. Pirmuoju vyskupijos valdytoju tokiomis sąlygomis J. Juodaitis ir dirbo. Jį sovietai 1949 m. gruodžio 20 d. vėl suėmė ir išvežė į Vilnių. Čia jį tardė KGB papulkininkis Čelnokovas. 1950 m. rugsėjo 6 d. KGB Ypatingasis pasitarimas paskyrė J. Juodaičiui 25 metų bausmę. Kanauninkas dalį jos atliko Mordovijos Dubravlage. Vėliau buvo amnestuotas ir 1957 m. grįžo į Lietuvą.

Telšių vyskupui Petrui Maželiui 1965 m. atnaujinus vyskupijos Katedros kapitulą, J. Juodaitis buvo pakeltas Kapitulos prelatu.

Justinas Juodaitis mirė 1969 m. vasario 3 d. Kražių altarijoje (Kelmės r.). Jo palaikai ilsisi Kražių Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčios kriptoje, kuri yra šios šventovės rūsyje.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Prel. Justinas Juodaitis“, *Praeities šešėliai. Atsiminimai*, [parengė vysk. dr. Jonas Boruta SJ, dr. Elena Neniškytė], Vilnius, 2006, p. 199.
2. „Justinas Juodaitis“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://inx.lv/J6eYI>.
3. „Justinas Juodaitis“, *Vikipedija. Laisvoji enciklopedija*: <https://inx.lv/J6eYy>.

Petras Maželis

Petras Maželis (1894–1966) – kunigas, pamokslininkas, Telšių vyskupas (nuo 1955 m. iki mirties 1966 m.), pedagogas, rašytojas (prozininkas ir poetas), spaudos bendradarbis, knygų autorius, visuomenės veikėjas.

Gimė 1894 m. rugsėjo 21 d. buvusios Zarasų apskrities Obelių valsčiaus Cipriškio kaimo Mažeikiškio vienkiemyje (dabar čia Rokiškio rajono teritorija). Spėjama, kad jis iš pradžių lankė Vyžunkos pradžios mokyklą, vėliau mokėsi privačiai, vidurinės mokyklos kursą baigė Taline (Estija). Tada įstojo į Kauno tarpdiecezinę kunigų seminariją. 1923-aisiais, kai ją baigė, buvo išventintas į kunigus. Iš pradžių dirbo Telšių Šv. Antano parapijos vikaru, tikybos mokytoju lenkų progimnazijoje. 1924–1928 m. tęsė mokslą – Lietuvos universiteto Teologijos filosofijos fakultete studijavo filosofiją, pedagogiką ir literatūrą. 1928–1940 m. buvo Telšių katedros vikaras, 1928–1946 m. su pertraukomis – Telšių kunigų seminarijos profesorius. Čia jis dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą bei retoriką. Garsėjo kaip geras pamokslininkas. 1928–1931 m. redagavo Telšiuose 1925–1940 m. leistą katalikišką savaitraštį „Žemaičių prietelius“. Šio leidinio puslapiuose jis paskelbė nemažai savo publicistinių straipsnių ir kūrybos. Nuo 1931 m. buvo Telšių kalėjimo kapelionas. 1935 m. išrinktas sinodiniu teisėju, jam suteiktas kanauninko titulas. Kai Telšių vyskupija buvo be vyskupo, P. Maželis nuo 1947 iki 1950 m. ėjo vyskupijos kanclerio, 1950–1955 m. – Telšių vyskupijos valdytojo pareigas.

1955 m. rugsėjo 11 d. Panevėžio Kristaus Karaliaus katedroje kartu su kunigu Julijonu Steponavičiumi (1911–1991) P. Maželis konsekruotas vyskupu (juos konsekravo vyskupas Kazimieras Paltarokas). Tada jį paskyrė Telšių vyskupijos apaštaliniumi administratoriumi. Nuo 1964 m. buvo Telšių vyskupas ordinaras, nuo 1965 m. – ir Lietuvos vyskupijų Ordinarų kolegijos (nuo 1971 m. – Lietuvos vyskupų konferencija) pirmininkas. Eidamas šias pareigas aktyviai gynė Bažnyčios ir tikinčiųjų teises. Dalyvavo taikos šalininkų judėjime, buvo Sovietų sąjungos–Italijos draugystės draugijos narys.

Išleido novelių ir apysakų knygų: apysaką „Keista gyvenimo šypsena“ (1925), „Žmogus“ (1929),

Vyskupai (iš kairės) Petras Maželis, Kazimieras Paltarokas, Julijonas Steponavičius 1955 m. rugsėjo 9 d. Panevėžio Kristaus Karaliaus katedroje po P. Maželio ir J. Steponavičiaus konsekracijos vyskupais. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

Kunigų Petro Maželio ir Julijono Steponavičiaus konsekracija į vyskopus 1955 m. rugsėjo 9 d. Panevėžio Kristaus Karaliaus katedroje. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/JDXut>

Telšiai. Danutės Ramonaitės-Mukienės nuotrauka

„Meilė ir ašaros“ (1930), „Kraujo lašai“ (1930), „Tarp audrų ir ramybės“ (1932), knygą „Neniekinkite šviesos“ (apie 1937), „Tėvams 10 įsakymų“ (1938).

Petras Maželis mirė 1966 m. gegužės 21 d. Telšiuose. Jis palaidotas Telšių katedros šventoriuje.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Mindaugas Puidokas, „Petras Maželis“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 16, Vilnius, 2008, p. 501.

Liudvikas Povilonis MIC

Liudvikas Povilonis (1910–1990) – kunigas, vienuolis marionas, teologas, pedagogas, spaudos darbuotojas, 1973–1979 m. – Kauno arkivyskupijos ir Vilkaviškio vyskupijos apaštališkojo administratoriaus augziliaras, 1979–1988 m. – Kauno arkivyskupijos apaštališkasis administratorius (sykiu – ir Vilkaviškio vyskupijos apaštalinis administratorius).

L. Povilonis gimė 1910 m. rugpjūčio 25 d. Šilagalių kaime (Šimonių, dabar Inkūnų parapija, Anykščių r.). Jo tėvai buvo ūkininkai, pamaldūs katalikai Antanas Povilonis (1869–1935) ir Anelė Mazurevičiūtė Povilonienė. Sesuo – Anelė Povilonytė-Sabaliauskienė (1913–1999), brolis – Matas Povilonis (1921–1944), tėvo brolis – verslininkas, visuomenininkas Juozapas Pavilonis (1873–1961).

Iš pradžių mokėsi Panevėžyje, čia įsijungė į pavasarininkų veiklą. Vėliau norėjo gilinti žinias aukštojoje mokykloje, bet tam neturėjo lėšų. Būdamas aštuoniolikos metų amžiaus nutarė tapti vienuoliu ir 1928 m. liepos 14 d. Marijampolėje įstojo į tėvų marionų vienuoliją. Čia jis 1932 m. rugpjūčio 15 d. davė amžinuosius įžadus. 1928–1930 m. studijavo Marijampolės mokytojų seminarijoje, 1930–1934 m. – teologiją, bažnytinę teisę ir matematiką – Kauno kunigų seminarijoje ir Kauno Vytauto Didžiojo universitete, čia įgijo bažnytinės teisės licenciatų laipsnį.

1934 m. birželio 29 d. Kauno arkikatedroje jį į kunigus įšventino vyskupas Juozapas Skvireckas.

1931–1940 m. redagavo vaikų laikraštuką „Šaltinėlis“, 1934–1939 m. buvo Marijampolės marionų vienuolyno marionų spaudos administratorius ir mokytojas Marijampolės marionų gimnazijoje, 1939 m. ėjo ir marionų gimnazijos antrojo kapeliono pareigas (dėstė tikybą, lietuvių kalbą ir istoriją).

1939 m. Lietuvai atgavus Vilniaus kraštą, persikėlė gyventi ir dirbti į Vilnių, buvo Vilniaus mergaičių gimnazijos matematikos mokytojas ir šios gimnazijos direktorius. 1945 m., kadangi nesutiko moksleiviams uždrausti kalbėti maldą prieš pamokas ir po pamokų, jį atleido iš darbo gimnazijoje.

1945–1948 m. buvo Panevėžio Švč. Trejybės (marionų) bažnyčios rektorius. 1948–1949 m. sovietų valdžiai marionus išsklaidžius, 1948–1954 m. dirbo Rukų (Pagėgių savivaldybė) para-

Iš kairės: Kaune ir Radviliškyje dirbęs kunigas monsinjoras Lionginas Vaičiulionis ir arkivyskupas, marionas Ludvikas Povilonis, 1969–1973 m. ėjęs Telšių vyskupo augziliaro pareigas. Telšių katedra, apie 1969–1973 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/JDXgZ>

pijos klebonu, ten išgarsėjo gražiais pamokslais.

1954–1960 m. dirbo Klaipėdoje, rūpinosi uostamiesčio Švč. Marijos Taikos Karalienės bažnyčios statyba. Kai statybos jau buvo užbaigtos, sovietų valdžia L. Povilonį 1961 m. sausio 28 d. suėmė ir apkaltino nelegaliu statybinių medžiagų gavimu bei sukčiavimu. 1962 m. sausio 26 d. Lietuvos Aukščiausiasis teismas jį nuteisė aštuoneriems metams priverčiamųjų darbų. Kalėjo Pravieniškių (Kaišiadorių r.) sustiprinto režimo lageryje. Pablogėjęs sveikatai jį amnestavo ir 1965 m. išleido į laisvę.

Kai sveikata pagerėjo ir sustiprėjo, 1969 m. pradėjo dirbti Vilniaus Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo (Žvėryno) bažnyčioje.

1969 m. lapkričio 7 d. L. Povilonis buvo paskirtas tituliniu Arkavikos (Arcavica) vyskupu ir Telšių vyskupu augziliaru, ordinaro Petro Maželio padėjėju. 1969 m. gruodžio 21 d. Vilkaviškio vyskupas Juozas Matulaitis-Labukas kartu su Rygos vyskupu Julijanu Vivodu ir Telšių apaštaliniumi

administratoriumi Juozapu Pletkumi konsekravo L. Povilonį titulinio Arkavikos vyskupu.

Popiežiaus 1973 m. liepos 7 d. paskirtas, 1973–1979 m. buvo Kauno arkivyskupijos ir Vilkaviškio vyskupijos apaštalinio administratoriaus vyskupo J. Matulaičio-Labuko koadjutorius su paveldėjimo teise. 1979 m. vyskupui mirus, gegužės 28 d. L. Povilonis perėmė abiejų vyskupijų administravimą ir tapo Lietuvos vyskupų konferencijos pirmininku, šias pareigas ėjo 1979–1988 metais.

L. Povilonis dalyvaudavo vyskupų konsekracijos išskilmėse kaip pagrindinis konsekratorius, 1982 m. liepos 25 d. konsekavo Telšių apaštalinį administratorių vyskupą Antaną Vaičių, 1984 m. gruodžio 2 d. – Kauno ir Vilkaviškio vyskupą augziliarą Juozą Preikšą, 1986 m. gruodžio 7 d. – Vilkaviškio vyskupą augziliarą Vladislavą Michelevičių.

1982 m. gegužės 20 d. pasirašė Romos Mišio-lo lietuviškojo vertimo aprobatą, prisidėjo prie to, kad nuo 1986 m. visos apeigos Lietuvos bažnyčiose vyksta lietuvių kalba.

Dirbdamas vyskupu, jis sukaupė didelę teologinės literatūros biblioteką, jai atsisiusdavo leidinių iš įvairių užsienio šalių. Jam mirus, knygas paveldėjo Vilniaus universitetas.

Vyskupo L. Povilonio dėka buvo išsaugotas nuo išvežimo Vilniaus arkikatedroje rastas lobis. Lan-kydamasis Vatikane, jis kelis kartus davė interviu Vatikano radijui, rizikuodamas užsitraukti sovietų valdžios nemalonę ir būti nušalintas. Jo diplomati-nių sugebėjimų dėka į savo parapiją po 24 metų tremties grįžo vyskupas Vincentas Sladkevičius, Lietuvai buvo paskirti trys nauji vyskupai.

1984 m. lapkričio 16 d. L. Poviloniui buvo suteiktas titulinio Arkavikos arkivyskupo titulas. Kai sveikata susilpnėjo, 1988 m. balandžio 27 d. buvo patenkintas jo prašymas atleisti jį iš einamų pareigų.

L. Povilonis mirė 1990 m. rugpjūčio 9 d. Kau-ne. Jį palaidojo Marijampolės Šv. arkangelo Mykolo prokatedros šventoriuje šalia kitų kunigų.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Liudvikas Povilonis“, *Pasaulio anykštėnų bendrija. Anykštėnų biografijų žinynas*: <https://inx.lv/J6eYm>.

2. „Liudvikas Povilonis“, *Kauno arkivyskupija*: <https://kaunoarkivyskupija.lt/arkiv-povilonis/>.

Vyskupas Juozapas Pletkus. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos archyvo

Juozapas Pletkus

Juozapas Pletkus (1895–1976) – katalikų kunigas, vyskupas, Telšių vyskupijos ir Klaipėdos prelatūros apaštalinis administratorius.

Gimė 1895 m. gegužės 22 d. Gujėnų kaimė (Grinkiškio vlsč., Šiaulių apskr.) – dabartinio Radviliškio rajono teritorija. 1914–1921 m. mokėsi Kauno kunigų seminarijoje. Į kunigus įšventintas 1921 m. 1921–1932 m. buvo Kaltinėnų vikaras, 1932–1939 m. Leckavos, 1939–1946 m. Papilės, 1946–1954 m. Tirkšlių, 1954–1966 m. Gargždų klebonas.

Mirus Telšių vyskupui Petruui Maželiui, Telšių vyskupijos kapitula 1966 m. J. Pletkų išrinko Telšių vyskupijos kapitulinio vikaru ir Klaipėdos prelatūros valdytoju. 1967 m. kovo 7 d. popiežius Paulius VI jį paskyrė jį Telšių vyskupijos ir Klaipėdos prelatūros apaštalinio administratoriumi, tų pačių metų lapkričio 8 d. – Tubijos vyskupu.

Vyskupu konsekruotas 1968 m. Telšių katedroje.

Mirė 1975 m. rugsėjo 29 d. Palangoje. Palaidotas Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros šventoriuje.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Juozapas Pletkus“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://www.vle.lt/straipsnis/juozapas-pletkus/>.

Antanas Vaičius

Vaičius Antanas (1926–2008) – katalikų vyskupas, Klaipėdos universiteto garbės daktaras (1997).

Gimė 1926 m. balandžio 5 d. Geiducių kaime (Kretingos apskrities Mosėdžio valsčiuje) – dabartinio Skuodo rajono Šačių seniūnijoje. Dabar jo gimtinės vietą ženklina žymaus lietuvių skulptoriaus Antano Kmieliausko sukurta *Rūpintojėlio* skulptūra. Paminklinėje plokštėje iškati šie žodžiai: „Antano ir Juozapotos Vaičių sodybos vieta. Čia gausioje šešių vaikų šeimoje gimė TELŠIŲ VYSKUPAS ANTANAS VAIČIUS.“

1926 • 1950 • 1982 • 2008“

1934–1938 m. A. Vaičius mokėsi Šačių, vėliau, 1938–1940 m., – Mosėdžio pradžios mokyklose, 1940–1943 m. – Skuodo gimnazijoje ir ją 1943 m. baigė.

1943–1946 m. studijavo Telšių, 1946–1951 m. – Kauno kunigų seminarijoje. 1950 m. rugsėjo 24 d. išventintas į kunigus. 1951–1952 m. dirbo Plungės, 1952–1954 m. – Klaipėdos parapijos vikaru (1953–1954 m. Klaipėdos parapijoje laikinai ėjo ir klebono pareigas). 1954–1959 m. buvo Žygaičių, 1959–1962 m. – Salantų, 1962–1965 m. – Lauko Sodos parapijų klebonas, 1965–1975 m. – Akmenės klebonas ir Vieکشnių dekanato vicedekanas, 1973–1975 m. – Telšių katedros klebonas ir Telšių vyskupijos kurijos kancleris. 1975 m. išrinktas Telšių vyskupijos ir Klaipėdos prelatūros kapituliniu vikaru. 1982 m. liepos 5 d. popiežius Jonas Paulius II jį paskyrė Telšių vyskupijos ir Klaipėdos prelatūros apaštališkuoju administratoriumi ir jis buvo nominuotas vyskupu. Konsekravimo iškilmes vyko 1982 m. liepos 25 d. Kauno arkikatedroje bazilikoje.

1986–1999 m. buvo Dvasininkijos (kunigų) kongregacijos Vatikane narys, 1988–1993 m. – Lietuvos vyskupų konferencijos pirmininko pavaduotojas.

1987 m. Romoje dalyvavo Lietuvos krikšto 600 m. jubiliejaus minėjime ir J. Matulaičio beatifikacijos iškilmėse (jis buvo vienintelis Lietuvos vyskupas, gavęs sovietų valdžios leidimą į šias iškilmes vykti).

1998 m. apdovanotas Gedimino ordino Komandoro kryžiumi.

1989–2001 m. buvo Telšių vyskupijos ordinaras.

2001 m., sulaukęs 75 metų amžiaus, pagal kanonų teisės nuostatus įteikė popiežiui Jonui Pauliui II atsistatydinimo raštą. Tų pačių metų gegužės 13 d. Popiežius priėmė atsistatydinimą ir paskyrė jį Telšių vyskupijos apaštalinio administratoriumi, o 2002 m. sausio 5 d. iš šių pareigų atleido. 2003–2008 m. buvo vyskupas emeritas.

Antanas Vaičius mirė 2008 m. lapkričio 25 dieną. Yra palaidotas Telšių katedros šventoriuje.

Centre – vyskupas Antanas Vaičius. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Kretingos muziejaus rinkinių

Skulptoriaus Antano Kmieliausko sukurta Rūpintojėlio skulptūra vyskupo Antano Vaičiaus gimtosios sodybos vietoje. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/JDXCa>

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Antanas Vaičius“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://inx.lv/JDXCW>.

Jonas Kauneckas

Jonas Kauneckas – katalikų kunigas, vyskupas, monsinjoras, Pasipriešinimo sovietų okupaciniam režimui, tikinčiųjų teisių sąjūdžio dalyvis.

Gimė 1938 m. birželio 6 d. Krinčino valsčiaus Trajoniškio kaimo (dabartinio Pasvalio rajono teritorija) valsčių šeimoje. 1945–1949 m. mokėsi Sintautų pradžios mokykloje, 1949–1953 m. – Krinčino septynmetėje, 1953–1954 m. – Pasvalio vidurinėje mokykloje.

1954–1958 m. studijavo Panevėžio hidromelioracijos technikume. 1958–1959 m. dirbo techniku Tauragės Melioracijos mašinų stotyje, 1959–1963 m. – darbų vykdytoju Alytaus Melioracijos statybos valdyboje, 1963–1972 m. – vyr. inžinieriumi Alytaus Sausinimo sistemų valdyboje.

1964–1968 m. neakivaizdiniu būdu studijavo vokiečių kalbą Maskvos aukštuosiuose užsienio kalbų kursuose, 1968–1972 m. lietuvių kalbą ir literatūrą – Vilniaus universitete.

Nuo 1959 m. kasmet bandydavo įstoti į Kauno tarpdiecezinę kunigų seminariją, tačiau sovietų valdžia neleisdavo jo priimti. Vis dėlto 1972 m. jį į šią kunigų seminariją priėmė. Baigęs seminariją, 1977 m. gegužės 22 d. buvo išventintas į kunigus.

1977–1983 m. buvo Telšių katedros vikaras, vėliau – Skaudvilės ir Adakavo klebonas.

1990 m. paskirtas atkurtos Telšių kunigų seminarijos vicerektoriumi ir seminarijos dėstytoju. Nuo 1993 m. buvo Telšių kunigų seminarijos dvasios vadas, tais pačiais metais Popiežius jam suteikė monsinjoro titulą.

2000 m. gegužės 13 d. nominuotas vyskupu ir paskirtas Telšių vyskupu augziliaru. Vyskupu konsekruotas 2000 m. rugpjūčio 5 d.

1978–1984 m. jis buvo Tikinčiųjų teisėms ginti komiteto narys, nuo 1990 m. – Telšių vyskupijos kunigų tarybos narys, nuo 1994 m. – Telšių vyskupijos konsultorių kolegijos narys, nuo 1994 m. – Telšių ateitininkų dvasios vadas, nuo 2000 m. – Ateitininkų federacijos dvasios tėvas.

2002 m. sausio 5 d. popiežius Jonas Paulius II J. Kaunecką paskyrė Panevėžio vyskupu. Jo ingresas į Panevėžio katedrą vyko 2002 m. vasario 17 d. J. Kauneckas Panevėžio vyskupiją valdė 2002–2013 m.

2002–2005 m. buvo Lietuvos vyskupų konferencijos (LVK) Nuolatinės tarybos narys, 2002–2005 m. – LVK Pasauliečių apaštalavimo tarybos pirmininkas. 2011m.

Vyskupas Jonas Kauneckas XX a. 8–9 deš. Telšiuose. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių

spalio 26 d. trejų metų kadencijai išrinktas „Iustitia et Pax“ komiteto pirmininku, 2014 m. spalio 29 d. perrinktas šioms pareigoms dar vienai kadencijai.

1970–1989 m. bendradarbiavo „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikoje“, pagrindiniuose leidiniuose „Alma Mater“, „Aušra“, „Dievas ir Tėvynė“, „Rūpintojėlis“, daugino ir platino katalikiško ir patriotinio turinio literatūrą, įsteigė pagrindinį laikraštį „Lietuvos ateitis“ (1978 m. Telšiuose, suredagavo 3 jo numerius). Studijuodamas Kauno kunigų seminarijoje organizavo nelegalios spaudos platinimą tarp seminarijos klierikų, 1971 m. rinko parašus Lietuvos Romos katalikų memorandumui, kuriame buvo reikalaujama tikėjimo laisvės Lietuvoje. 1978–1984 m. buvo Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto narys, sekretorius (jis su kitais bendraminčiais šį komitetą ir įkūrė).

(Nukelta į 46 p.)

1977–1989 m. parašė ir išsiuntinėjo sovietų valdžios įstaigoms 53 protestus dėl tikinčiųjų teisių pažeidimų. 1977–1989 m. buvo pagrindinės jaunimo organizacijos „Eucharistijos bičiuliai“ vadovas Telšių vyskupijoje.

1977–1984 m. Telšiuose platino rusišką pagrindinį leidinį „Chronika tekuščich sobytij“, o 1984–1989 m. – pagrindžio leidinius bei literatūrą Skaudvilėje. 1978–1989 m. vykdavo į misijines keliones pas Sibiro katalikus vokiečius.

Krekenavos bazilikos šventoriuje J. Kaunecko iniciatyva ir lėšomis pastatyta skulptūra kunigo ir vieno iš 1863–1864 m. sukilimo vadų Antano Mackevičiaus atminimui.

J. Kauneckas yra aktyvus blaivybės sąjūdžio dalyvis. Už blaivybę skatinančius pamokslus bei visuomeninę veiklą 2003 m. jis pelnė Nacionalinės žalingų įpročių prevencijos tarybos Vyskupo Motiejaus Valančiaus literatūrinio konkurso blaivybės tema laureato diplomą.

Nuo 2013 m. birželio 6 d. yra Panevėžio vyskupas emeritas, nuo 2022 m. – Telšių kunigų seminarijos dėstytojas.

Parašė atsiminimų knygą „Prieš visus vėjus“ (Vilnius, 2022).

Yra pelnęs daug aukštų apdovanojimų.

1998 m. už narsą, pasiaukojimą ir ištvermę, kovojant dėl tautos laisvės bei ginant žmogaus teises okupuotoje Lietuvoje jis apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžiumi.

2014 m. J. Kauneckui už pilietinę iniciatyvą valstybės stiprinimo labui įteiktas Lietuvos Respublikos Seimo įsteigtas Gabrielės Petkevičaitės Bitės atminimo medalis.

2005 m. jam suteiktas Telšių miesto garbės piliečio vardas, – 2008 m. – Pasvalio krašto garbės piliečio vardas, 2018 m. – Panevėžio rajono garbės piliečio vardas.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Jonas Kauneckas“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://inx.lv/JDXIJ>.
2. „Jonas Kauneckas“, *Lietuvos vyskupų konfederacija*: <https://inx.lv/JDXIn>.
3. „Jonas Kauneckas“, *Vikipedija. Laisvoji enciklopedija*: <https://inx.lv/JDXIz.uoma> malūna,

Kęstutis Kėvalas

Kęstutis Kėvalas – kunigas, teologijos mokslų daktaras (2008), devintasis Telšių vyskupas ordinaras, Kauno arkivyskupas metropolitas.

Gimė 1972 m. Kaune pamaldžių katalikų Antano Kėvalo (mirė 2016 m.) ir Irenos Mezginaitės-Kėvalienės (gimė 1942 m.) šeimoje, kurioje augo ir Kęstučio brolis Mykolas. Tų pačių metų birželio 10-ąją K. Kėvalas buvo pakrikštytas Švč. Jėzaus Širdies (Šančių) parapijos bažnyčioje Kaune.

Mokėsi Šančių vidurinėje mokykloje ir Kauno 1-ojoje muzikos mokykloje. Baigęs vidurinę mokyklą, 1990–1992 m. studijavo Kauno technologijos universiteto Radioelektronikos fakultete.

1993 m. įstojo į Kauno kunigų seminariją.

Gavęs Kauno arkivyskupo metropolito Sigito Tamkevičiaus SJ siuntimą, 1997 m. išvyko žinių gilinti į Švč. Mergelės Marijos seminariją ir universitetą Baltimorėje (JAV). 2000 m. Baltimorėje baigė pagrindines teologijos studijas, įgijo teologijos bakalauro bei magistro laipsnius. Tų pačių metų birželio 29 d. Kaune jį į kunigus iššventino Kauno arkivyskupas Sigitas Tamkevičius.

2001 m. buvo paskirtas Kauno kunigų seminarijos parengiamojo kurso vadovu ir jaunimo pastoracijos kapelionu Kauno arkivyskupijos Jaunimo centre. 2002 ir 2007–2011 m. Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakultete Kaune dėstė bendrąją ir specialiąją moralinę teologijas, pastoracijos vadybą ir jaunimo sielovadą.

2001 m. tęsė studijas Šv. Marijos seminarijoje ir universitete Baltimorėje (JAV). Parašęs darbą „Catholic Social Teaching and Economical Development: A Case Study of Lithuania“ („Katalikų socialinis mokymas ir ekonominis vystymasis: Lietuvos situacija“) įgijo teologijos mokslo licenciato laipsnį.

Nuo 2002 m. vasario mėnesio Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakultete dėstė teologijos ir religijos studijų bakalauro studijų programų lankytojams bendrosios moralės teologijos, specialiosios moralės teologijos kursus, o studijuojantiems magistro programą – pastoracijos vadybos ir jaunimo sielovados kursus.

2003 m. rugsėjo mėnesį pradėjo doktorantū-

ros studijas Vytauto Didžiojo universitete ir buvo paskirtas Kauno kunigų seminarijos Parengiamojo kurso bei Jono Pauliaus II namų Šiluvoje vadovu.

2003–2007 m. dalyvavo Kauno arkivyskupijos II sinode kaip Jaunimo sielovados komisijos pirmininkas.

2005 m. paskirtas Kauno kunigų seminarijos dvasios tėvu.

2006 m. rugpjūčio mėnesį išvyko į JAV rašyti baigiamojo doktorato darbo ir kartu tarnauti kapelionu Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo vargdienių seserų kongregacijoje Putname (Konektikuto valstija).

Nuo 2007 m. rugsėjo tęsė darbą Vytauto Didžiojo universitete. Jo mokslinė domėjimosi sritis buvo katalikų socialinis mokymas, etika, laisvoji ekonomika.

2008 m. sausio 18 d. Vytauto Didžiojo universitete apgynė teologijos mokslų daktaro disertaciją tema „The Origins and Ends of the Free Economy as Portrayed in the Encyclical Letter Centesimus Annus“ („Laisvosios ekonomikos šaltiniai ir tikslai pagal encikliką Centesimus Annus“).

2009–2011 m. buvo Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto prodekanas.

2010 m. jam įteiktas Aktono instituto (JAV) Novako apdovanojimas už studijas gilinant sąsajas tarp moralės ir ekonomikos disciplinų bei laisvosios ekonomikos temos nagrinėjimą tarpdalykiniame kontekste.

2010–2012 m. ėjo „Marijos radijo“ Lietuvoje programų direktoriaus pareigas.

2012 m. rugsėjo 27 d. popiežius Benediktas XVI paskyrė K. Kėvalą tituliniu Abziri vyskupu ir Kauno arkivyskupijos augziliaru.

2012 m. lapkričio 24 d., Kristaus Visatos Valdovo iškilmių išvakarėse, jis Kristaus Prisikėlimo šventovėje Kaune, vadovaujant arkivyskupui Sigitui Tamkevičiui SJ, asistuojant arkivyskupui Luigi Bonazzi ir vyskupui Gintarui Grušui, dalyvaujant Lietuvos bei užsienio vyskupams, kunigams ir tikintiesiems buvo iššventintas į vyskopus, o tada Kauno arkivyskupo S. Tamkevičiaus dekretu paskirtas arkivyskupo generalvikaru.

2013 m. vasario 14 d. Lietuvos vyskupų konferencijos (LVK) plenariniame posėdyje išrinktas LVK Socialinių reikalų tarybos pirmininku, 2014 m. spalio 29 d. perrinktas į šias pareigas.

2018 m. sausio 15 d. išrinktas LVK Švietimo komisijos pirmininku, LVK Nuolatinės tarybos bei

Kauno arkivyskupas metropolitas Kęstutis Kėvalas 2020 m. Fotografė Silvija Knezekytė. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/JDXlm>

Visuomenės informavimo priemonių komisijos nariu.

2017 m. balandžio 20 d. popiežiaus Pranciškaus paskirtas Telšių vyskupijos koadjutoriumi. Tarnystę Telšių vyskupijoje pradėjo birželio 1 dieną.

Nuo 2017 m. rugsėjo 18 d. buvo Telšių vyskupas ordinaras.

(Nukelta į 48 p.)

Telšių Šv. Antano Paduviečio katedra. Danutės Ramonaitės-Mukienės nuotrauka

2017 m. birželio 26 d. už nuopelnus Kaunui ir Lietuvai Kauno miesto savivaldybės apdovanotas 2-ojo laipsnio Santakos garbės ženkle.

2019 m. birželio 19 d. minint Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo 30-mečio sukaktį, už nuopelnus universitetui apdovanotas sidabro medaliu.

2019 m. gruodžio 6 d. Žemaitijos pirmojo paminėjimo istoriniuose šaltiniuose 800 metų jubiliejaus proga apdovanotas atminimo ženkle „Už nuopelnus Žemaitijai“.

2020 m. vasario 19 d. popiežius Pranciškus jį paskyrė Kauno arkivyskupu metropolitu.

2020 m. birželio 24 d. sutikimo iškilmės įvykyje Kauno arkikatedroje bazilikoje švenčiant Kauno arkivyskupijos dangiškojo globėjo Šv. Jono Krikštytojo Gimimą, o 2020 m. spalio 22 d. Kauno arkikatedroje bazilikoje švenčiant šv. Jono Pauliaus II liturginę šventę, jam buvo uždėtas metropolito palijus.

2020 m. gruodžio 3 d. arkivyskupui suteiktas Telšių miesto Garbės piliečio vardas.

2021 m. birželio 24 d. švenčiant Kauno arkivyskupijos dieną, K. Kėvalui nuo Žemaičių krašto žmonių įteiktas vyskupo Motiejaus Valančiaus atminimo medalis „Motiejus Valančius 1801–1875“.

2021 m. liepos 6-ąją, Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo dieną, arkivyskupas už ypatingus nuopelnus Lietuvai ir Kaunui, uolų, sąžiningą ir pasiaukojamą sielovados darbą ir aktyvią visuomeninę veiklą apdovanotas Kauno miesto 1-ojo laipsnio Santakos garbės ženkle.

2022 m. balandžio 28 d. iškilmingame Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Senato posėdyje jam VDU 100-mečio proga įteiktas aukso medalis.

2024 m. lapkričio mėnesį K. Kėvalas išrinktas LVK Socialinių reikalų tarybos pirmininku, Visuomenės informavimo priemonių komisijos bei Švietimo komisijos nariu.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Kęstutis Kėvalas“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://inx.lv/JDXIX>.
2. „Kęstutis Kėvalas“, *Vikipedija. Laisvoji enciklopedija*: <https://inx.lv/JDXIK>.
3. „Kęstutis Kėvalas“, *Kauno arkivyskupija*: <https://inx.lv/JDXIm>.

Vyskupas Genadijus Linas Vodopjanovas OFM. 2012 m. balandžio 14 d. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/JDXXL>

Genadijus Linas Vodopjanovas OFM

Genadijus Linas Vodopjanovas – katalikų kunigas, Mažesniųjų brolių ordino Lietuvos Šventojo Kazimiero provincijos brolis pranciškonas, buvęs Telšių vyskupas augziliaras, dabar – Panevėžio vyskupijos vyskupas ordinaras.

Gimė 1973 m. birželio 8 d. Neringos mieste. Ten baigė vidurinę mokyklą ir, nutaręs tapti vienuoliu, įstojo į Mažesniųjų brolių vienuolyną Kretingoje. Nuo 1992 iki 1993 m. atliko noviciatą Mažesniųjų brolių ordino Lietuvos Šventojo Kazimiero provincijos Kennebunk Šv. Antano vienuolyne Maine (JAV). Pirmuosius pranciškonių įžadus davė 1993 m. birželio 4 d.

Nuo 1993 iki 1995 m. studijuodamas Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos fakultete mokėsi

Kauno kunigų seminarijoje. Nuo 1995 iki 2000 m. žinias gilino Italijoje – Veronos Studio teologico „S. Bernardino“ prie popiežiškojo universiteto „Antoniano“. Čia jam 2000 m. gegužės 26 d. suteiktas teologijos bakalauro laipsnis.

1996 m. rugpjūčio 15 d. davė amžinuosius įžadus, pasirinko vienuolišką Lino vardą.

2000 m. liepos 15 d. buvo išventintas į kunigus. Inkardinuotas Mažesniųjų Brolių Lietuvos Šventojo Kazimiero provincijoje. Tais pačiais metais pradėjo dirbti Kretingos parapijos vikaru. 2001–2004m. buvo Kretingos Viešpaties Apreiškimo vienuolyno Gvardijonas, 2003–2004 m. – Kretingos parapijos klebonas, 2004–2007 m. – Šiaulių Kryžių Kalno vienuolyno Gvardijonas, o 2007–2010 metais – Noviciato magistras.

2007 m. išrinktas Lietuvos Mažesniųjų brolių Šventojo Kazimiero Provincijos viceministru 2007–2013 m. kadencijai.

Nuo 2010 m. vėl ėjo Kretingos parapijos klebono pareigas.

Telšių vyskupui Jonui Borutai paprašius, 2012m. vasario 11 d. popiežius Benediktas XVI brolių Liną paskyrė Telšių vyskupo pagalbininku (vyskupijos vyskupu augziliaru), suteikdamas jam Quizos vyskupo titulą.

2012 m. balandžio 14 d., Dievo Gailestingumo šventės išvakarėse, Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčioje Genadijus Linas Vodopjanovas buvo išventintas į vyskopus ir

paskirtas eiti Telšių vyskupo generalvikaro pareigas.

2014 m. spalio 27 d. jis pašventino SGD laivą-saugyklą „Independence“ ir jo krantinę Klaipėdoje.

2014 m. spalio 28 d. išrinktas Lietuvos vyskupų konferencijos (LVK) Vienuolijų reikalų komisijos pirmininku, 2015 m. – vyskupu, atsakingu už aplinkos apsaugos klausimus.

2015 m. G. L. Vodopjanovui už blaivybės puoselėjimą suteiktas Vyskupo Motiejaus Valančiaus konkurso Laureato vardas ir garbės diplomatas.

2016 m. gegužės 20 d. G. L. Vodopjanovas paskirtas Panevėžio vyskupu.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Linus Vodopjanovas“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://inx.lv/JDXX1>.
2. „Genadijus Linas Vodopjanovas“, *Lietuvos vyskupų konferencija*: <https://inx.lv/JDXX7>
3. „Genadijus Linas Vodopjanovas“, *Vikipedija. Laisvoji enciklopedija*: <https://inx.lv/JDXXL>

Interneto svetainės „Žemaičių žemė“ www.zemaitiuzeme.lt „Personalijų“ skyriuje anksčiau paskeltus tekstus apie kitus du Telšių vyskopus skaitykite:

- Jonas Algimantas Boruta SJ: <https://inx.lv/JDXX2>.
- Algirdas Jurevičius: <https://inx.lv/JDXXf>.

Telšių vyskupijos kurija. Danutės Ramonaitės-Mukienės nuotrauka

SĒMUONA MALŪNĀ

RUDĪS Edvards

Tēsinis. Pradē 2026 m. Nr. 3, 4, 5, 6

Agnē atruodē, ka anuos vīrs ī panašos i ožsokta mašina. Nē ons ožēlst, nē anam kas skaud, nē ī kuo-kiū kētū biedū. Pavalga, biški pasērokou ē, mēnkā kou betrokēs, išmaun i sava kalvē.

– Ka tau neapkīr, nenosēbuost, – gērdont vīrou dīvuojēs Agnē.

– No, vo tau, a nosēbuost? Kuožna dēina vākā, vērēmā ē kepēmā. Negērdiejau besēskundont. Juk jouktomīs, je aš pradietiuo aimanoutē. Dēdlē nuorio būtē verts sava Agnēs, – ē, apkabēnēs patē, pabočiau anou, paskou pagrēbēs sava muotrēška i kliebi, apskok truobuos vēdorie.

– A tau galva apsēsoka, ka tēp šielsti!? – šauk Agnē, apsēvijusi ronkuoms aple vīra kakla.

Kamē bovusi, kamē nebovusi, tujau pri šuona prisīstatē Juovitelē:

– Tetok, ē muni panešiuok, ē muni...

Apsoka, pamiečiuojē ē iš laimēs bekrīkštontē paleida. Ni nepamatē, ka, ronkelēs iškielēs, sava eilies jau lauk ē Liodvielis. Pasēsoka ē so tou žvėrblio ē, pastatēs anou ont žemēs, laimings pasakē:

– So jumis tik prasēdiek, gala nebūs... Ožteks, eino pri darba...

Auša lītuots, apžvarbēs, daugiau i rodēni panašos pavasaris. Jau ronkas nebšal, bet žemē dā rēk džiūtē ē džiūtē. I smunkontē dērva nē padarga kiši, nē sieklas pēlsi. Vēsē lauk, a neišlīs saulē, a nepapūs šēlts pēitū vies...

Žalēms džiaugies, ka īr ožsējiemēs kelēs darbās. Nerēk, kap kētēms, sodiejos ronkas, veizietēis pro longa ē lauktē. Ons jau apsēcīstējē gerā paržēimavuojosē ē nesotropiejosē malūna sēina, jau sosētompē, pakielē ē stuoriausēs šriūbās prisoka dēdliūsūs štēnderius ē, padedont somdītām žmuogou, sotvērtēna anū vēršus, ont katrās tories laikītēis malūna stuogs ē besēsokēniejous malūna čiokors.

Paskou, ka jau atšēla, gava, vēskou palēkēs, poltē i laukus ē abodo so Agnē rausē ē puderiuojē žemē, siejē ē dēigē. Po tuo laukūs palēka vēina Agnē, vo ons pats viel ē vēns, ē so kelēs somdītās darbininkās

krapšties pri sava malūna: pierējē so lēntuoms sēinas, kluojē stuoga, tvērtēna vēsuokius malūnou rēkalingus rakibuolus. Ka vēina dēina išējēs i lauka pasēveiziejē i statuoma malūna, pamatē so keliuoms dorimis mūrēnē ē ont anou atsēstuojosē šviežiū lēntū baltā gelsva vēršotēnē sēina, vo patemē vēršou, ligo krietnos rousts, bova išlindusi stuora ašēs, pri katruos tories stēprē pritvirtintē malūna sparnus.

Praējos dar trims nedieliems, Sēmuons, nosēkalēs stuora ē ēlga vinda, jau pērma karta kelis kartus apsoka pagrindēnēs malūna ašis, ont katruoms bova pritaisītē varuomēijē kertēnē strēcē. Sokuos lēngvā, tad Sēmuons soprata, ka vēskou ī gerā soderēnēs ē, palēdont malūna, nikuokiū biedū netorietom kēltē. Paskou apsoka aplinkou ē čiokora. Po tuo, nuors ē daug vēsuokiū darbū dā bova lēkē, Sēmuona akies ožsēdegē vēltēis švēiselē, ka ē tamē malūnē po keliū mienesiu pradies ūžtē gērnas, zīstē zeimarē pjūklos, tarškietē ont ablerkas vuolu prišriūbavuoctē peilē...

Nuors vēita ē bova jau gatava, ē kašē grūdams palobie kap reikint pritvirtinta, bet kol kas melnīčiuo trūka patē svarbiausē – gērnu. Anas iš dēdēlē ē kēita laukū akmēns jau bēngē iškērstē akmēntašis, bet dā reikiejē gērnas parvežtē, pastatītē i vēita ē, svarbiausē, gerā itaisītē vēršotini akmēni, katras, būdams dēdlē sunkos, tories rēitietē aplinkou, neviedloutē ē trintē grūdus. Sēmuons vēns pats tuo vēskuo padērbtē nerīžuos, tad nutarē posdēiniou pasēsomdītē puora vīru. Naujem malūnou padarītas gērnas bova bemaž dvėgubā dēdesnēs, nego pērmuosēs, tad tuokē svuorē ons vēns iveiktē negaliejē. Ka būtom lēngviau vēskou sokēlnuotē i vēita, padērba aukšta padiekla ē itaisē ont lēnciūgās kielikli. So tou prītaiso jau nesunkē vēns žmuogos galiejē pakeltē ē noturietē pakielēs nuors ē dešimti tuonu. Ka Sēmuons vadēna darbininkus ē pasakē, kou rī-tuo reikies padarītē, tēi netvieries dīvās:

– Tik trīs vīrā? Tuokius akmēnis.. Bēnt, tamista, joukus kerti?

– Ka ateisēt, apveiziesēt, kas ē kāp, toukart ē paruodavuosem...

No, ē iš tēkrūju, rītmetie vīrā pamatē, ka lig pat vēitā traukē ne žmuonis, vo arklē, žmuogou tereikiejē laikītē ē soktē tik dankratu ronkēnas, tik dailē pagintē arkli. Baisoms liguo ē prapoulē. Abejēs gērnaposēs, ē tik trijų žmuoniū jodēnamas, po cintimetra šliaužē i sava vēitas. Kuo betrūka, pataisē so medēniems šton-

guoms. Ont pavakarės be dėdliesniu notėkėmu vėsk bova sostumdīta i sava vėitas ė aple gėrnu akmenis iš atskėrū gabalū, ka nedolkiptom i šuonus mėltā, bova sostatīta apali aklėna ė gerā soėjusi sėina.

– Tamista tori ont petės nu patėis velnė gera galva. Ka vakar pasakė, ka tik trīs tebūsem, aš nu vakara ni ožmėgtė negalieju. Mės: „Prispaus mumis tēi gėrnu kūlė, nieks so trimis žmuonimis tuokiū darbū nedėrb...“ Vo še kad nuori, ožteka ė dā lėka...

– Ka žmuonės vėskou tėik pruotingā apgalvuotom ė apsėveizieję darītom, nerėktom tėik vargtė.

– No tēp, – pritarė Zūbernis.

Belėka paskotinis dėdėlis ė svarbos darbs – malūna sparnā. Anėi toriejė būtė trumpesnė ož pėrmuojė malūna, bet geruokā platesnė. Tuokėi sparnā, valog Sėmuona, galies atlaikītė dėdliesni vieji ė gerā soktėis, je pūs ė mažos. Tuoks bova naujausis anuo plans tik nieks negalieję pasakītė, a ons ī gers. Tas anuo plans daugiausė ė jiedė Sėmuona šėrdi: „Gerā, je gerā išės, vo je ne, vėsė sparnā jau patė pėrmuojė dėina gal noliektė paviejou. Je jau tēp atsėtėktom, ka ė daug kas iš monės pasėjouks, bet tas dā nebūs pasaulė pabaiga. Pasėdėrbsio siauresnius ė toukart jau būs gerā...“ Bet bova vėltėis, ka ė tēi platėijė sparnā atsėlaikīs ė toukart būs i darba ikinkīts pats mažiausis ė vuos potous viejielis. „Geruokā paėlgies darba laiks ė vėsk torietom būtė geriau, ne kap bovosemė malūnė.“

Sėmuons, nuors tas tebova mėnks dalīks, malūnė itaisė dā vėina štoka. Iš netuolėi nokrėtosė, sospruogosė ė dėrvuos palėkta vuokėška liektova ons išsėjiemė dā vėsā gera dėnama. So šniūrelio apvīniuojės varuomouji anuos tekėni ė keliuolėka kartu apsokės šėrdi pamatė, ka dėnama tebie nesogedusi ė doud stėprė elektra. „Je pavīks pritaisītė anou, mon malūnė nebrėks betėrluotėis nē so žibalās, nē so kuokiuom rūkstontiuom lėmpuom. Būs elektra. Vo je gerā eis, so tuokė stėprė dėnamo apsėšvėisem ė truobas, ė kūtės, galiesem gīventė lio kuokėi miestietė...“

Nemažā pavarga, kol ont dėnamo pritaisė strėcio, kol sogalvuojė, kāp dėnama paleistė ė atjungtė nu besėsokontės malūna ašėis. Bet neskobiedams vėskou padarė, ištompė po malūna vielas, pritaisė keliuos vėituos lėmpelės. Paskou, novažiavės i paprontės mašinu remonta dalini, parokavės so kareivės, i do literio šnapšės išsėmainė dā neprasta akomoletuorio ė malūna elektrifikavėms bova pabėngts. Bet vėstėik šėrdės anam vėrpiejė: „Kažė kāp

čė būs so tou dėnamo, ka malūns pradies soktėis?“

I vasaras pabaiga, ka iškilmingiau galietom pažimietė tou īviki ė platiau apsėskelbtė, Sėmuons i malūna paleidėma iškėlmės sovadėna vėsus bovušius ė nebovušius sava talkininkus. Pakvėitė ė apīlinkės pėrmininka Jezbuti.

– Je tik pūs nuors mėnkiausis viejielis, atėkėt, rėk vėsėms paveizietė, kas ė kāp veik, pasėklausītė, kāp ūž naujės gėrnas...

– No, kažėn a reikiejė tau kvėistė tou apīlinkės pėrmininka? – abejuojė Agnė, – juk ons nier mums nikuoks diedė...

– Ne diel tuo tekvėito, Agnelė. A negėrdi kas dedas aplinkou? Sogalvuos dā išbuožintė a i Sėbėra išdongintė... Rėk iš onksta aprokoutė ė noteiktė valdininkus. Juk nu anū vėsk priklausā...

– Rasintās ė tēp, – sotėka Agnė, išgėrdusi, kou saka vīrs.

– Vo kėik būs tū žmuoniū, juk rėk šiuo tuo pataisītė ė ont stala padietė...

– Biški rėk, bet baliaus nekelsiau. Tėn pat, malūnė, sokalsio stalali, po kuoki stėkla išgersem, nu ė ka būtom biški kuo ožkoustė, ė vėsk...

Atėjos paskėrtājė dėinā, i pavakarė pri malūna sosėrinca kvėistėijė vīrā. Atėjė ė apīlinkės pėrmininks. Sėmuons po pėrmo vėsus apvediuojė, apruodė ė paaiškėna, kas kamė ī, kāp torietom soktėis malūna čiokors, prisėpažėna, ka biški ė pats prisėbėjė pėrmūju malūna apsėsokėmu:

– Juk nikuokiū muokslu ont tuo neso ėjės. Vėsk iš sava galvuos...

– No, bet, a regi, tamistas kėimė, nelīgėnont kap kuoki senuovės konėgākštėiu pėlės atsėstuoję poikos pastats. Ė, kāp mondrė padėrbā so tou maišū pakielėmo. Nebrėks žmuogou i ontra aukšta betėmptė ont kopro. Pavažiavā so ratās po stuogo, tēsė patemė vežėmė prikabėnā maiša pri iš malūna vėršaus nolėista šniūra ė nerėk žmuogou sava sīluos eikvuotė – lėngviausė besokdams vinda vėskou gali pakeltė i vėršo... Nieka nepasakīsi, gerā sogalvuota...

– Be galvuos ni tuokė malūna nepastatīsi... A daug anū ī pas mumis? – paklausė Zūbernis, – vo juk sosėmaltė grūdus kuožnam rėk...

– Ka ožsėjimtom ė padėrbtom, – atsėlėipė Sėmuons. – Bet kažė kāp i tuokius dalīkus veizies valdė? A negausio kartās ož sava darba par kopra?

(Nukelta i 52 p.)

– Jau išgērdēs, ka tamista statās, rokavaus rajuo-
nē. Atruoda, ka vēsks būs gerā... Juk mes naujakoriū
nē tik ka nebaudam, bet dā ē padedam anēms. Tik
malūnē netor būtē somdēniū. Pats pasēstatē, pats
toriesi ē dērbtē... Vo paskou, je jau vēsks ēs gerā ē
nesolūš, rēks prisērašītē pri rajuona koperatīva.

Paskotēnē pārmininka žuodē Sēmuonou ne-
dēdēlē tepatēka, bet kou to padarīsi... „Ka dērbau,
padietē nebova ni vēina valdēninka, vēsē tik ont ga-
tava...” – pamēslējē, vo balsē pasakē:

– Kuokēi tēi istatīmā jau īr, tuokiū ē laikīse-
muos. Priš vieji, kap ka tamsta sakā, nepapūsi. Mon
svarbo, ka leistom darboutēis... No, vo dabā eisio
pasoktē priš vieji sparnus, paveiziesem a tamē ma-
lūnē īr gīvībē, a ons, dā negēmēs, nier jau mērēs...

Vēsē palēpa i ontra aukšta ē galvas atvertē veizie-
juos, kāp be juokē traškiejēma po biški pradiejē jodie-
tē malūna čiokors. Ka jau sparnā atsēsoka priš pat vie-
ji, toukart Sēmuons atkabēna nu apatēnē sparna kabli
ē, viejelē genamē, sparnā pradiejē soktē dēdlioujē aši.

Išējē i kēima, i vēsa tou ceramuonējē veiziejuos
ē Sēmuona šeimīna. Agnē pradiejē smarkiau plaktē
šērdēs: „Jezau, Jezau, ka bēn kas nesolūžtom...” – kap
kuoks mēška aids be partraukas skombiejē anuos gal-
vuo. Tievalis irgi pradiejē jaudintēis: „Sparnā jau liguo
ī priš pat vieji, vo ni krust. Matītēis, kamē nuorintās
sokliova... Kāp tad: a ta vēinam be muoksla žmuogou
ož karta tuokē galībē paleistē?...” Bet, nespiejos tie-
valiou ni mintēis pabēngtē, paleistē sparnā pradiejē
jodietē... Juovitelē so Liodvelio, pamatē, ka malūns
sokas, sosēkēbosio ronkuoms pradiejē šuokēnietē ē
kēik gerklelēs beišneš šauktē: „Sokas, sokas, sparnā
sokas!” Tievalis iš sosējaudēnēma diel dēdliuos žēnta
siekmies, nosēsokēs i šuona, nobraukē ašara, vo Agnē,
prišuokusi pri tieva, apsēkabēna anou ē pasakē:

– Mondros ē neištēžēs tas mūsa Sēmuons.
Matā, kap dailē muojou sparnā...

– Kas teisībē, tas teisībē... Ē mon, Agnelē, anou
darbā ont senatvēs maluonē šērdi gluosta...

Vo malūna vēdou sosērinkosējē, pamatē, ka spar-
nā pajodiejē, pradiejē pluotē ronkuoms. Sēmuons dā
nedžiaugies ē vēsus pavadēna nolēptē i malūna apatē:

– Toštem rēitietē – vēinē niekā... Paveiziesem,
kas iš tuo bebūs, ka ikinkīsem gērnas... Juk malūns
tor maltē...

Nosēleidēs so žmuonim i apatē, šeimīninks
tojau sokielē gērnas ē soleida strēcīus. Sparnā, pa-

jotē, ka kažkas nuor anus sostabdītē, biški liguo ē
solietiejē, bet nesostuojē ē, genamē lēngva viejelē,
nesunkē pradiejē soktē vēršotēi gērnū akmēni. Ka
jau ons, Sēmuona akimis veizont, bova kap reikint
īsokts, soleida gērnas. Iš kašēs pradiejē bērtē pluo-
na sruovelē grūdū. Apatiuo i pakabinta maiša jau
bēra mēltā – smolkē somaltē avēžēnē mēltā. Vēsē
atejosējē iš eilies, neveiziedamē ni sava gerū aprie-
du, kēša pri onguos saujēs, vo gērnas barstē ē barstē
šēltus, kou tik smolkē somaltus mēltus.

Malūna apatiuo bova apītomsī. Sēmuons atsē-
mēnē, ka gal ijungtē sava dēnāma. Ana bova če pat,
tad ons priejēs nolēnkē ē ožkabēna dēnāmas strēcio.
Vēsē, ligo būtom pritrēnkē, pakielē akis i vēršo ē
pamatē, ka palobiūs deg trīs elektras lēmpelēs. Vēsē
iš nostebēma korem laikou net žada prarada.

– No, kou to dā besomēslīsi? – vuos nepašuokēs
nu žēmēs sošoka Zūbernis.

– Ka jau padērba, tā padērba... – ištarē kēts.

– Anam, matā, nikuokiū žibalu, nē kuo kētkuo
berēks...

– Ē kas duo švēisa, a to palīginsi so žībalēnē...

Tumet Sēmuons priejē pri gērnū ē pamatē, ka
pērmāsis posmaišis grūdū jau ī somalts. Toukart so-
kielē gērnas ē palēka vēskou besēsokont:

– Lai toštē besēsokdamē prisētrēn vēsas šrioutēnī-
čēs, vēsas ašis. Toukart geriau ē ēlgiau eis... No, vo dabā,
ka geriau rēitietom ē nekaistom, rēk palaistītē... – ē
nosēvedē svetius pri sūrio, svēisto, rūkītās lašēnēs ē
joudo douno apkrauta stala, katras stuoviejē tamē pa-
temē aukštē pri nedēdlē malūna longelē. Prisējoususi
balta so kokomās kvartūga, če jau sokēniejuos Agnē.
Pri tuo, kas bova padiets, tujau atsērada papjaustītu
pamiduoru, šviežiū ē graudiū cēbollaiškiu, dēdliou
plaskie buntelēs sodietū saluotlapiu ē krapu.

– Vēsēms gera apetita, – nosēlēnkē Agnē ē išsko-
biejē pro atdaras malūna doris pri sava rēkalū. Karto
so anou grindimis biega šešielis, katras sosēdarē nu
palobie švēitontēs elektras. Liguo i Agnēs žingsnē
takta monotuonēškā gragiejē besēsokontēs gērnas.

– No, bet tamistā tuoks pastats toriejē brongē
kaštoutē... Je rēktom, kap naujekoriou, mes biški
galiptomem padietē. Sokēbē išrūpintomem kuokē
valstībēs paskuola, – pasakē apīlinkēs pārmininks.

– Ka ne kažē kēik, – atsēlēipē Sēmuons. – Je
neskaitītē sava darba ē talkū, tā vēsā mēnkā. Mēš-
ka medžega sorūpēnau pats, vēsuokiū gelžgaliū ē

mašinu daliū po kara miečiuojies pėlnė patuorė, tik nereikiejė būtė slinkiou, galiejė prisėrinktė tėik ė tėik. Vėskou meistravuojuau pats, tik va, vīrā, padiejė mūrītė, pakeltė kazėlus, atritintė gėrnas...

– Je, kou jem tas žmuogos, tas eit kap nu šniūra. Ė nerėk anam nė kuokiū kningu, nė kuo... Pasiotės žėnuojėms... – keldams stėklieli ė ožkousdams joudo douno ė rūkītās, papėpīritās lašėnės ištārė Zūbernis.

– Je rėktingā ožsėjem, kuožnos žmuogos gal kalnus noverstė. Ė vert. Kas dėrbdams žemė, kas kou kėtkou. Mon vėn liuob nedoutė ramībės malūnā. Diel tuo dėrbau, galvuojuau ė pastatiau.

– Ligo ė teisībė sakā, bet ne kuožnos tegal tėp nosėteiktė. Īr pasaulie vėsuokiū niekieliu. Daugiausė žmuogaus akis anėi ė patrauk. Vo, ka bepaveizi, ka jau pradedi soprastė, jau laiks praėjės, jau pasenā... – po keliū stėklieliu atsėrėša lėižuvis ė sosiedou Jonkou.

– Paskuola, kāp paskuola, – viel grīža Sėmuons pri malūna rėkalū, – bet dabā ož pininga ne kažė kou tenopėrksi. Ka ė mona malūns, nuors ė maža viejelė anam terėk, bet rėk. Vo kėik ĩ dėinū vėsā be viejė? Par metus ne vėina ė ne dvė dešimtis. Ė kou, belėikt žmuogou nuori nenuori stuovietė ė lauktė. Ka tėp apīlinkės pėrmininks padietom išsėrūpintė malūnou kuoki nuors matuora... Va, toukart jau būtom tėkros darbs. Pot vies, dėrbam, nepot – ėr nestuovem...

– Gera mintės ė rimts plans. Neožmėršio. Je tik kamė nuors kou aple matuora sožėnuosio, pasėrokousio ė pasoksio... – prižadiejė Jezbutis.

Po puoras adīnu kumpanėjė iš malūna pradiejė skirstītėis. Sėmuons, išleidės paskotini sviati, nestabdė malūna ė, netverdamos sava kailie, ka vėsk gerā eit, ligo ont sparnās parliekė ĩ truoba ė pasėvadėna Agnė so oušvio, pasėjiemė ĩ kliebi abodo vāko, ė, vėsās vedėns, nožingsniava pri tebsėsokontiū ė tebūžontiū gėrnu.

– Dabā vėskou nuorio paruodītė sava patėms brongiausėms ė artėmiausėms žmuonėms. Ka nė Agnė, nė tievalis, nė mona mažėijė pīplė, mon iš tuo malūna nieks gers nebūtom išėjės. Jūs muni ė mona dūšė maitėnuot, kuožna dėina sava geruoms akims ė ronkuoms gluostiet, tajėjuot ė līdiejuot, ožjautiet ė palaikiet. Ė dabā pri ūžontiū naujū gėrnu aš vėsus nuorio išbočioutė ė nu vėsuos šėrdėis padiekavuotė.

Vėsus apkabėna, vo paskou nosėvedė ĩ apatė, paruodė ĩ maiša sobėrosius mėltus.

– Al' tuos gėrnas smolkė sotrīnė, – pačiopė-

niejės pasakė tievalis. – Nejutās ni avėžū kailiu.

– Valgīsem pluona ė skanė dounelė, – džiaugies Agnė.

Vo vākā, atvertė galvas, dā tebveiziejuos ĩ palobie degontės lėmpelės.

– Tetė, ka anuos deg, vo diel kuo nier ognėis ė nerūkst?... – paklausė Juovitelė.

– Tėn ognėis ĩ kėtuokė, ana deg be lėipsnuos ė be dūmu. Tiktā švėit.

– Vo diel kuo ana ĩl plilėšta so šniūlas? – jiemė iduomautės ė Liodvielis.

– Tetok, parsėneškem tou ognelė ĩ truoba... – paprašė Juovitelė.

– Gerā, ka jau jodo nuorėtau, parnešem. Vo kėtė a nuor? – paklaus Sėmuons, veiziedams ĩ Agnė ė oušvi.

– Kuo ė beklausī, – ož tieva ė savi atsakė Agnė.

– Torio dā ė vieluos, ė lėmpieliu torio, berėks sokastė ĩ žemė ėlgesnius posroustius ė tujau pat parnešem tas ont šniūrās prirėstas ognelės ne tik ĩ truoba. Liektovėnė dėnama ĩr stėpri, tad ė nomū, ė kūtalės, kėima apšvėitėmou anuos ožteks atlėnkėtās galās... Tik dā ne pro šali būtom isėtaisītė puora akomoletuoriu...

Paskou Sėmuons nosėvedė vėsus ĩ kėtus malūna aukštus, ė smolkė apėpasakuojė, kāp ė kou dėrba, kėik ė diel kuo soka galva. Po tuo atjungė gėrnas, nosoka nu viejė malūna čiokora, ė, ka sparnā sostuojė, so kablio prikabėna, ka vėsā nebjudietom. Toukart vėsė linksmā nosėteikė parėjė ĩ truoba valgītė vėčerės. Vo pavalgios, Agnė pri erbetas ont stala padiejė tuoki bliūda taukūs vėrtū, saldiū ė sogruzdintu pīragieliu, ka vākams ė akelės išlėpa ont kaktuos.

– Mamītė, a gal valgītė kėik nuori? – paklausė Juovitelė.

– Šėndėin gal, šėndėin mūsa švėntė...

– Valio!.. – sošoka abodo mažėijė.

– Kumet to ė besospieji?.. – valgīdam bornuo tėrpstunti, gelsvā iškepta žagarieli, nosėdīvuojė Sėmuons.

– Ka vīrs tuokius darbus nodėrb, negal atsėlėktė ė muotrėška...

Tou rodėni, žėima ė pavasari, lig pat išeitont ĩ laukus, Žalėmū kėimė netrūka žmuoniū. Grūdus maldams sokuos malūns, gėrdiejuos ė iš kalvės sklindou kūjė skleidamė garsā. Vo, ka tik Sėmuons kumet liuob ištaikīs kuokė laisva valondelė, ons jau

(Nukelta ĩ 54 p.)

Vēngalē Bonipaca portēgrapējē

liuob soktēis pri prīstata statībā skērtuos medžeguos. Ka oušvis bova ē sens, ons nenuoriejē būtē nu vēskuo nuošalie. Anam vākus jau maž bereikiejē priveizietē, tad ons vēina dēina Sēmuonou ē saka:

– Žēntieli, je neišbruokītomi mona žēla plauka, ka tau rēk darboutēis kalvie, a kor kētor, tou malūna priveizietē gali palēktē mon. Tik paaiškink, kou ē kumet rēk padarītē, kas gal atsētēktē...

Sēmuons apsēdžiaugē, solaukēs tuokē oušvē pasiūlīma, bet sosērūpēnēs paklausē:

– No, a tau nebūs par sunkē?

– Žēntieli, bēn joukus kreti? Mon sunkē ir siedietē be darba, vo malūnē juk nieka dērbtē nerēk, tik priveizietē ē, je kas, tavi pašauktē...

– Dēdliū sunkomu tēn jau nier, tad, tik tamista atēisi mon i pagelba, aš tik džiaugsious...

Ē po tuo Sēmuons paruodē oušviou, kas kamē ir, kāp rēk sostabdītē ē paleistē malūna, pasoktē priš vieji čiohora, kāp ijungtē ē išjungtē švēisas. Tēp Agnēs tievalis pasēdarē tēkros malūna šeimīninks: vedē ruoda so grūdus somaltē atvažīavosēs žmuonim, nostatēniejē gērnas, jiemē ož darba zapluota.

– Matā, tau, Sēmuonā, nebrēk ni žmuogaus besomdītē, ni nieka. Ir nomēškis... Stēpros sienis, nepasakīsi, ka anam jau ir septīnēsdešim so vēšo, – liuob sakīs sosiedā.

– Neprašiau ē nevertiau, pats nuoriejē...

– Kor nenuories... Anam geriau būtē so žmuonim, juk apkīr ē vēinam kamē ilindos kiorksuotē.. Dabā ons išveiz liguo kuoks malūna vēšininks. Kou to mēslīji, a maža garbie?..

– Rasintās ē tēp... Oušvis dabā mon ī dēdlie paspērtēs...

Sēmuons džiaugies tou oušvē pagelba, nes anam patem nebreikiejē tēik tonkē, kap onkstiau, kēštē

nuosēs i malūna. Vo ka ožsējiemē so statībuoms, po puoruos miēnesiu pri mūrēnēs malūna sēinas po bēški i vēšo pradiejē kēltē prīstats. Neēlgā trokos jau stuoviejē lēntuoms apēpierīts, pašliodnio stuogo pri malūna prisišlēlijēs paēlgs pastats – meistarnē.

Šī karta Sēmuons par onga sēinuo, katra ējē i meistarnē, nebdiejē gelžēnēs ašēis, vo pratraukē brazēntīnius dēržus. Anēi, ontētēptē ont besēsokontiū tekēniu, ē toriejē soktē zeimari. Vo kumet viejē nebūs ē malēmou rēks leistē motora, tā tēi patis dēržā toriejē soktē ē gērnas. Žēnuomās, anus tik reikiejē parvarītē ont šalēp itaisīta kēta varuomuojē tekēnē.

Iš apīlinkēs pērmininka Sēmuons gava leidēma iš i krūva sotrauktū ē soverstū vuokēšku, rusēšku, anglēšku ē amerikuonēšku nu kara atlēkosiu, sospruogosiu ē paršautū mašinu išsējimtē kuoki paduoriesni matora ē, parsēvēžos anou i sava suodība, pritaikītē malūnou. Ēlgā ons gaiša londiuodams po tas lūžēnas, tēn iduomavuos, kāp tuos mašinas ī padērbtas. Je pamatē, ka kas nuors nu noveizietā matora ī nusokta, tou, kuo trūka, soka iš kētū ē isokiniejē i sava pasērīnktoju. Nutarē pasējimtē amerēkuonēškas mašinas „štutbekerē“ matuora, pri katruo tebēbova sankaba ē greitiu diežie.

Sēmuons dērbtovie jau bova pataisēs matuorou vēita. Parsēvēžēs anou ē pasēsomdēs mekanka, jau bēngē anou pastatītē ont kuoju.

Kol mekankis taisē matuora, Sēmuons vēs bova šalēp, ka kiekā nepražiuopsuotom ē soprastom, kāp matuors ī sodiets ē veik, aple vēskou, kas bova neaiško, tēravuos. „Juk kuožna dēina svetēma žmuogaus nepavadīsi, rēks, je kas soges, patem pamiegīntē pataisītē...“ – mēslējē ons, veiziedamuos, kou mekankis dara ē anou vēn patardīdams: „Vo kam tuo rēk, vo kam kētkuo?“

Geruokā pavarga, kol išmuoka soregolioutē vuožtovus, nostatītē oždegēma muomēnta. Mekankis paaiškēna, diel kuo tus dalīkus rēk padarītē dēdlē truopnē: „Je tēp nesotvarkīsi, matuors ne tik ka netories sīluos, bet gal ē vēsā sotēžtē...“. Tēi naujē, negērdietē dalīkā Sēmuonou bova ne tik iduomē, bet ē pašielosē sunkē linda i galva. Bet po biški, po biški ons šiou tou vēstēik parprata.

– Ni vēns savēninks tēik monēs neklausēniejē, kēik tamista... – dīvuojies mekankis. – Bet ē mon ruoduos, ka žmuogou rēk žēnuotē, kuoki žvieri ons tor sava meistarnie ē kāp so anou rēk tvarkītēis... Tik neožmēršk laiko pakēistē tepalus. Geriau onkstiau,

nego daugiau. Amerikuonėškās mašinas – ne ruskėnėš, anuos sokas gerā, bet pri anū rėk prikėštė nagus...

Ka ė kėik Sėmuons rūpėnuos, ka ė kėik greitā nuoriejė paleistė tou matuora, bet kol kas dā nikāp nepavika tou padarītė. Kelis kartus bova nopoulėš ė i karėni dalėni, ė šėp, ė tėp rokava so remontininkās, bet ė anėi ne kažkou tegaliejė padietė.

– Amerikuonėškėms motuorams mes mėnkā kou tetorem...

Bet Sėmuonou nebėbova kor trauktėis ė ons veiziejė kāp nuors paleistė tou, kou toriejė. Vo mekaniks nenosėmėnė:

– Neskubiekem, bet padarėkem tvarkingā. Variklis tebieg gers, vo tū mažmuožiū kamė nuors gaušem. A nerėktom pavazioutė i kuoki kėta miesta?

Ė Sėmuons važiava ė po biški ronkliuojė tas trūkstamas dalis. Jau pėrmā pradė toriejė pasėsturouojė puora buosu bėnzina ė vėina kanistra tepalū. No, ė vėina pavakarė, stėprė priverždams pagrindinius motuora sotvėrtėnėma šriūbus, mekaniks ištārė senė lauktus žuodius:

– Akomoletuorė jau pakrautė ė rėtuos, ka isoksio žvakės ė pritvirtinsio starteri, mieginsiau paleistė...

Tou paskotėnė nakti Sėmuons maž temėguojė: kažkāp tėrpa šuonā, ka tik liuob ožsėmerks, akies vėn spindies greitiu diežies bovės pėlkā mielėns tepals ė iš anuo kišuoa kromtuomās dontim pavėrtė blėzguo metala gabalā, katrėi besėsokdamė vėn tai kies ikėbtė i Sėmuona dešėnė ronka.

– Kas ĩr, ka tėik nepaguli? Vėsa nakti, kap mėn-turis kuošie, – posbalsio prikaišiuojė Agnė.

Sėmuons nosėsoka ont sėinas, sojiemė savi i naga, ė prišaušrie puora adėnu nomėga. Ka prapliešė akis, jauties žvalos, bet vėš dā nerimava. „Matā, kuokės parmainas atsitink so žmuogo, ka ons ĩ netuolėi dėdėlė darba pabaiguos... Pavėrst, kap tam ka saka, i maža vāka ė nieka so savėm nebgal bepadarītė,“ – pats so savėm kalbiejė ons keldamuos ė vėlkdamuos kelnės. Paskou tilė išėjė i vėrtovė, paveiziejė, kėik ĩr laika, ė iškiūtėna i kūtalė šertė gėvuliū.

Lunka, elektrās lėmpelės nošvėistuo kūtalie, pamatiusi sava žmuogo, tilė soprunkštė. Sėmuons, i anuos ožjiedė kertelė ipilė avėžū, paskou padiejė gera kliebi šėina karvė, po žiopsni – avims, vo kiau-liems pasakė:

– Palaukėt, atsėkels muotrėška, gausėt ė jūs. Onkstėi tebieg ė nier kuo ardītėis.

Laukė dā bova nešalta, rėtmetīs pasėmėgluojės. Malūns ėš tuola buolava sava apalės kontūrās. Par kėima link anuo pramints taks, ligo kuoki balintė patėista pėlka lėnėnė druobė, kėik tuoliau nu kėima bova paskėndės mėgluo, bet Sėmuons žėnuojė, ka tuo posie, ož malūna kalnelė, ėlgė ligiū laukū riežė kap kuokės platės abrūsas atsėrem i joudžali egliau mėška. Ontruos posie truobuos, rėtūs, kor tek saulė, netuolėi auga kėts mėšks, tad, būdamas kėimė, saulė pru truobuos longus tegaliejė pamatītė tik tumėt, ka jau par kuoki sėiksni ana būs pakėlusi nu žemės. Tėkrāsīs kels bova pėitū posie. Sėmuons prisimėnė, kāp ons pėrma karta atvažiava tou kelio, kāp, apveiziejės posiau pastatīta truoba, nutarė parsėkeltė ėe gėventė. „Kėik jau metu praėjė, kėik darbū nodėrbau, vo atruoda, ka vėšks bova tik vakar... Kažė a ė senatvie žmuogos i praėjusius metus veizas tuokiuom pat akim?“

Parėjės i truoba rada jau atsėkielosė ė posrītė ont-kaitosė patė. Degė elektrās lėmpelė ė oušvė truobuo. Agnė par tou vėra vartėmuos luovuo nebova duorā išmėiguojusi, tad jauties biški sogėžusi. Sėmuons, nieka neklausės, ligo pats so savėm rokoudamuos, pasakė:

– Šėndėin gal būtė jau pastaruojė dėina, ka rėks maitintė mekanika. Leisiau matuora ė, je gerā pavėiks, pri anuo palėksio vėns.

– No jau ė ožsėbova tas žmuogos... Ciela budinka par tėik laika galiejietau pastatītė, vo dabā nier ni i kou paveizietė...

– Tas ė ĩ, ka tuokėi dalikā maž matuomė, bet sunkė padėrbamė. Žmuonės metu metus muokuos, kol parpront... Je pavėiks šėndėin paleistė, mūsa kėimė būs dā vėina švėntė...

Agnė tik paveiziejė i vėra ė nieka nepasakė, tik pamėslėjė: „Anuoki ėe švėntė, ka tėik pininga ė laika reikiejė sokėštė...“

Ka ė ėlgā troka, bet šėp tėp praauša, ė Sėmuons so mekaniko, ė tievalis, pusrītė sokėrtė po bliūdieli gerā išplaktuos posmarškuonės kuošės so mėrkalo, išėjė i meistarnė. Grėtā vėn pri motuora prisoka tou, kuo betrūka, patėkrėna, a karterie ožtenk tepala, ė mekaniks paspaudė starteri. Matuors, ligo pasėjoukdams, vėina karta prunkšteliujės, nosėčiaudiejė ė sostuojė.

– Ožmetė žvakės. Vo tėp, matuors ĩ gėivs – juk gėrdiejė, ka jau vėina karta gruobė...

Nočistėjė žvakės, isoka anas ė, ka viel paspau-

(Nukelta i 56 p.)

dē starteri, matuors ožsēvedē. Dūmu kamēns bova išvests pro stuoga, tad patalpuo ūžēms bova mažā gērdams.

Vīrā patēnkintē klausies dailē veikontē matuora, nu katruo i šuonus jau ējē maluoni šēloma. Vo ka Sēmuons prikēša ronka pri besēsokontē vēntēletuoriaus, tā pajota, ka šēlta uora pot pūstēmuos.

– Tas matuors meistarnie būs kap pečios. Galiesi ē šaltie darboutēis be pērštēniu. Tas tamistas malūns ē zeimaris tuokem stēprem žvieriou – čīstē niekā. Ons gal soktē mažiausē tris tuokius malūnus...

Paskou mekaniks ijungē pērma greiti. Nereikiejē doutē daugiau bēnzina, vo dēržos jau pradiejē sokte gērnas. Paskou parjungē ontra greiti ē viel variklis sokuos nieka nejosdams. Sēmuons išbiega paveizietē, kāp eit gērnas, kāp mal. Iš akēis nostatē, ka vies tik tuokio greitio ē tesok.

Paskou mekaniks, somažēnēs „gaza“, atsargē ijungē treti greiti.

– Vēsks, – saka atbiegēs Sēmuons, – nimaž daugiau. Išlakstīs vēsas mona gērnas... A negal dā lietiau?

– Negot kuokē dolkelē, – pasakē mekaniks.

Tou rīta anodo greitā vēn somalē kelis maišus grūdū, vo tumet matuora sostabdē. Paskou mekaniks tik veiziejuos, kāp dērb Sēmuons. Ē anam ējē vēsks ligo iš natū...

– Pradiuo nikumet neskobiek, po pērmo pagalvuok, vo toukart junk. Pamatīsi vēsks būs gerā... Tēi bēnzēnēnē motuorā nier prēklē.

Vīrams besēšiūroujint pri matuora, atējē pēitu laiks ē anodo grīža i truoba. Sēmuons, kap ē vēsumet, pabaigtoviems ištraukē botelka:

– Nesam pējuokā, bet neaplaistītē negal. Dabā so tievalio toriesiau tuoki pabrēka, aple kuoki kēts vēsa omžio galvuo, bet isētāisītē negal...

– Pruotingē žmuonēs sogeb ē iš kara šiou tou išpeštē, – pasakē mekaniks. – Vo pri rusu tvarkelēs kartās – ē dā daugiau... Dēdliausis ožmuokiesnis anēms – literis samaguona, ē vēsks ī gerā.

– Tēkra teisībē. Ka ne tas anū ištruoškēms, i tuokius dalikus paprasts žmuogos nikāp neikoustumi...

– Vo kāp gēnē gērnas... Mon ruodos, ka so matuoro galiesem maltē kuokius do kartus greitiau. Somažies eilēs, nebrēks bestuovietē, je ē viejē nebūs, – džiaugies tievalis, ka, atējos stēklaliou, gava tartē žuodi.

„Rasintās ē gers dalīks tas anū „matuors“, bet ē

kaštava nemažā, – galvuojē Agnē, darboudamuos koknie ē klausīdamuos vīru. – Ka par nedielē malūns galies dērbtē ēlgiau, rasintās ē tū pamēltiu gīvuļems būs daugiau, nebrēks bemaltē sava grūdus...“

Tēp bova igīvendintē vēsē Sēmuona dēdlējē somanīmā. Kēimē, netuolēi truobuos, liguo iaugēs i mūra, stuoviejē poikos malūns. Sava platēs muostās anuo sparnā ligo sveikēna pati dongo... Jau galiejē anus soktē ē stēpros amerikuonēšks matuors... Neožēlgo Sēmuons galiejē pradietē darboutēis ē meistarnie – bebova lēkē dā biški pakīluotē tik vaguonēlē biegius. Tumet jau galies paleistē zeimari ē ēlgē, liguo kuokēs lidekas roustā golsēs ont stala... Čē pat būs ē ablios so špuntuorio...

Sēmuonou šēndēin atruodē, ka pats dēdliausis anuo gīvenēma plans jau ī igīvendints, tad pasētēnkēnēma skrozdis biegiuojē par nervus, kotena jausmus ē ons nuoriejē šauktē vēsam pasauliou, kuoks ī laimings, kāp anam pasēsekē...

Pri šuona bova gera pati, auga do vākā. Kēta meta Juovitelē jau rēks pradietē eitē i muokīkla...

Sosēšaudims

Pradēnē muokīkla bova netuolēi – išējos ont kelē būs aple posontra kēluometra. Ē vēsks būtom gerā, je ne tēi šaudīmā ē žodīnēs. Līgē priš dvē nedielēs muokīkluo iš naktēis bova ožmušta jauna, kou tik i miestali dērbtē atkelta muokslus bēngusi muokītuojē. Pasakuojē, ka ana kuožna dēina ragēna vākus stuotē i pionierius, muokē dainū aple Stalina ē bliuskas kēšenie pri pat šērdēis nešiuojies komjaunima biliuota.

– Tuoki jauna ē puiki... Grabē pagoldīta išvieziejē ligo būtoms gīva. Kas duo plaukū vešloms, netelp ont tou mēnko graba puodēškelē. Bērst nepažīstamēms žmuonēms ašaras, – pasakuojē nu kapū parējusi Zūbernienē.

– Kāp čē išējē, ka ni tievū, ni nieka nebova? Nieks nevežies laiduotē ni i sava pašali? – klaus Agnē.

– Saka, našlaitē bovusi, iš vākū nomū. Netoriejusi ni vēina gēmēnaitē, ni kuokē kēta artēmēsne. Apīlinkē ē laiduojē...

– Ka ē tēi muokītuojē, nu jau muokītē žmuonēs, bet pruota netor ni ož kapeika... A nesopront, kas dabā ī? Juk muokīk vākus rašītē ē skaitītē, ē nieks tavēs neožkabins... Nebova kam patartē... Vargšēlē.

– No va, kāp tatā ī. Ligo patis eiškuotomēs mērtēis. Pruotingesnē ē biški prasēkēšē, gelbieda-

mė kaili, vėskou palėkė, lek gīventė i miesta, vo anū vākā, jaunė žmuonės, patis lėp ont peiliu...

– Sūdna dėina, kėik dabā žūn ė iš tuos, ė iš anuos posės... Liguo būtom kuokėi svetėmė, nepažīstamė, ne lietovė... Ka pruoata netor, išsėpjaus lig vėina... – pritarė sosiedė Agnė.

Dā nedaug laika tebova praėjė nu žmuoniū vežėma, tad lietovė tebėbova baisiausė ikaitė, anus degėna neapīkonta ėš svetor atejosė naujė valdė. Daugiejė nu kariuomėnės pabiegusiu ė mėškūs besėlapstontiu vīru. Anėms jau nebėbova kor begrīžtė. Vėskis išpliešta, išdraskīta. Veizas po vėskuo atėjės išsėgelbiejės sūnos ė gėrd sosiedus rokoujint, ka ni ož kou anuo duorus ė gerus tievus rusu valdė sojiemė ė išvežė. Klausuos, kāp cīpau ont vīrės anuo gimtūju nomū viejė varstuomas neuždarītas truobuos doris ė žėna, ka anam lėkėms bepalėka tik vėina kieli – pajimtė ginkla i ronkas ė patrauktė i mėška. Tiktā tas. Tuokiū Lietovuos mėškūs ė kaimūs bova daug, ė vėsė truoška nosėkratītė rusu valdė ė anuos kraujo noplautė nekaltū tievū patėrtas skriaudas... Nesnaudė ni ontruojė posė. Iš somduomu tuos patiuos Lietovuos biednieliu ė iš sava karėiviu ana sodarė kėtus, jau rauduonūju strėbū, būrius. Anėms bova noruodīta mėškūs besėslapstontius kuovuotuojus sonaikintė. Tad dabā ė plėikies. Žodīnės vīka vėsūs Lietovuos kraštūs. Istatīmā bova dvejė – ožkariautuoju ė pakėlusiu nu rusu valdiuos išsėvadoutė žmuoniū.

Vėina pavakarė tū dvijū stuovīklu kareivė, vėsā netėkietā sava ragus soriemė Sėmuona ūkie.

Pėnkiuolėka mėškė bovusiu kuovuotuoju pateka i strėbuoku būrė pasala ė anėms, pīda i pīda parsekiuojemėms, neblėka nieka kėta, kāp tik sosėmestė i malūna ė bėnt kurī laika tėn išsėlaikītė. Iš paskuos ėjė dā aple ketorėsdešim anū draugū. Strėbuokā, besėgindaė mažouji mėškė besėslapstontiu vīru būrieli, galvuojė, ka greitā vėn so anās sosėduoruos. Nieks ni neītarė, ka anėms iš paskuos eit dā vėns ė daug dėdliensis kuovuotuoju būrīs.

Sėmuons so oušvio tou dėina nu pat rīta bova išėjė i malūna. Vėinam bova daug malėma, vo ontros so žmuonim bova sotarės pjautė roustus. Pūtė gers vies, tad vėskou smarkė ė gerā sokā. Lig pėitu vėskis ėjė kap iš natū. Po pėitu abodo vīrā viel išėjė pri darba, vo Agnė, iš rīta pelėnū šarmė apsėmerkusi drabužius, dabā palinka pri poskobėlė anū velietė. Abodo vākā iš pradiū brungzdė truobuo, vo paskou išsėprašė i lauka.

– Tik niekor nenoėkėtav, buovīkėtavuos ėe pat, ont pamato...

– A ni pas tetė negal? – rimtā, atsėstuojujės prīš mama, paklausė Liodvielis.

– Šėndėin negal, tetoks pasėvadėna žmuoniū ė pjaun roustus.

– Aš iš tuola veiziesious, artėi neisio...

– Sakiau – ont pamato, je neklausīsėtau, tujau abodo solieksėtau i truoba... Juovitelė, to priveiziek anou.

Ka ė nepatėnkintė vākā, bet išėjė i lauka, vo Agnė viel kėba i žlugti.

Po kuokės poadīnės Juovitelė, pamatusi, ka par kėima biegi būrīs nepažīstamu žmuoniū, priėjė pri Liodvelė:

– Kėik daug žmuoniū so šautovās... Kor anėi biegi?

– A nematā, ka pas tetė i malūna... – atsėstuojujės, ė nostebosiuom akeliem veiziedams i vīrus, pasakė bruolioks.

– Vo kou anėi tėn dėrbs, juk maišū nenešas?

– Padies tetokou roustus pjautė. Juk mamītė sakė, ka būs daug žmuoniū...

Ginkloutė vīrā greitā sobiega i malūna, vo vākā viel pradiejė buovītėis kėimė.

Sėmuons, pamatės malūnė tėik ginkloutu vīru, negaliejė patikietė sava akimis, kou mata. Pri anuo tujau pat priėjė vīresnīsis ė paklausė:

– A pats būsi šėimininks?

Sėmuons linkteliejė galva.

– Mumis parsekiuo strėbā. Jūs pjaukėt, kāp pjuovė. Je anėi mūsa nepamatīs ė pramaus pro šali, vėskis pasėbėngs tilė. Mes šaudītė nepradiesem. Je pamatīs – būs kars. Toukart krėskėt ont žemės. Dabā, kap niekor nieka, darboukėties...

Tievalis, būdams pri gėrnu, matė, kāp malūna pėrmamė ė ontramė aukštė po kelis ginkloutus vīrus isėtaisė pri longū, kėtė sogolė pri doru.

– Tievā, to gali sau maltė be baimės, tau nikuo kė pavuojaus nier ė nebūs. Rusu kolkas par mūra neit, – pasakė iš mėška atėjusiu vīru vīresnīsis, vo savėškėms sokomandava:

– Je eis pro šali, lai eit, je pasoks ėe, prisėleisem artėi ė pradiesem tik toukart, ka išgėrsėt mona šūvius... Je jau vaišinsem, rėk, ka pajostom ė elgā atsėmintom...

Po kuokiū dvėdešimtėis mėnotu, išsėskleidė i platė eilė, nu kelė posės pasėruodė pėlkuoms mėlėnīem apsėvėlkė strėbā. Anėi ėjė atsargė, bet, nema-

(Nukelta i 58 p.)

tīdamē nikuokē itartēna jodiejēma, gērdiedamē, ka malūnē zvēmb zeimaris ē matīdamē, ka sokas malūna sparnā, pagalvuojē, ka če nieka nier. Žēnuomās, vads toriejē ožeitē i malūna paklaustē, a neprabiega būris banditu...

Tad, išsēskleidusi vuorelē ē pasoka tēisē i malūna. Ka jau bebova aple kuokē pēnkiuolēka žingsni, iš malūna pasēpīlē škvāls kolku ē ketorē strēbā sosomeka vēituo.

Agnē, išgērdusi šūvius, išpoulē pro duris ē pamatē kēimē nu kelē posēs ont žemēs sogolusius strēbuokus. Anēi nesostuodamē pīškēna i malūna, vo iš tēn gērdiejuos atsakuomēijē šūvē. Vākā išsēžiuojē ē sostuojē veiziejies, kas vīkst ē kavuotēis ni nemēslējē.

– Ak, jodo dornelē, a nematuotau, ka rēk listē i sklepa, juk zvēmb tēkras kolkas. Ak, jodo pakvaišielē... – Ē, sogrēbusi abodo vākus, itvēlkē anodo i truoba ē tujau sokēša i sklepa. Agnē nežēnuojē, kas ī atsētēkē so vīro ē tievo, negaliejē soprastē diel kuo anēi laiko neparbiega nomēi ē nepasakē, ka malūnē ī gīnkoutē vīrā. „Kas so kou ē diel kuo če šauduos?“ Vēsuokēi klausēmā linda anā i galva, bet atsakīma netoriejē, tik gērdiejē, ka šaudīms nemažie... Palēkusi sklepē vākus, išlinda ē nušliaužē pri lauka doru paveizietē, kas kamē bier. Netuolēi malūna goliejē ē jau nebjodiejē pēnkē rusu kareivē. Kētē šaudē i malūna ē po biški traukies link truobuos. Matītēis, anēi nuoriejē ožlīstē ē pasēkavuotē. Agnē plīnamē laukē negaliejē pakeltē ni galvuos, nes ēš malūna ontruojē aukšta pru longus pīlies šūvē.

Vo vēns kareivis, ka ē matē Agnē, vēs tēik šliaužē artīn pri dērbtoviu ē, grētā pašuokēs, pro longa i meistarnē īmetē granata. Pasēgērdā stēpros spruogēms ē pro tou pati longa išvērta kamulīs joudū dūmu.

– Jezusmarējē, juk pri zeimārē darbavuos Sēmuons... – balso sošoka Agnē ē anā iš akiū pasēpīlē ašaras. – Jezusmarējē, Panelē Švēnciausiuoji, apsanguok mona vīra... Apsanguok mona vīra... – kartuojē Agnē, idūrusi akis i kiaura longa.

Agnē ni jostē napajota, tik pamatē, ka šalēp anuos, premēnelie, prisēmetē pri žemēs, gol abodo vākā.

– Mamītē, a tetoka paršava? – išgērdusi Agnēs žuodius ē pamatiusi anuos ašaras, paklaus Juovitelē.

– Vo kuo jodo če atsēvēlkuotau, marš atgal i sklepa. Tuo betrūka, ka dā vēina nelaimē atsētēktom... – nogrūda ana vākus atgal i sklepa, ē pati viel prikrēta pri doru slēnkstē.

Dabā Agnē matē, ka nebjod ni tas kareivis, koris metē granata.

Vo dērbtovie, ožsēmetē ož matuora, kiūtuojē Sēmuons ē darboutēis nu rīta atvažiavēs žmuogos– pjautē paruoštū roustu savēninks. Imestuojē granata spruoga Sēmuona posie, netuolēi anuo, tad ons dabā goliejē be sāmūonēs ē nejdiedams so sodraskīto kairē ronko, iš katruos biega kraus. Partizanu vads, iššuokēs paveizietē, kas atsētēka, īstarē:

– Ajei, ka nepasēsēkē šeimīninkou...

Bet, ka pasēlēnkēs pri Sēmuona šērdēis pasēklaušē, atsēdosa lēngvīau.

– Tebie gīvs, bet anou staigē rēk vēžtē i lēguonēnē. Nobiegs kraus, toukart būs amēn.

Ē, nieka nelaukēs, ons pats iš sopjaustītu i šniūra sosoktū maišū dēržū padērba stēpri tvarsti ē ožvēžē anam sodraskīta ronka.

Svētēmāsis žmuogos nerīžuos Sēmuona par kēima neštē i truoba:

– Ka tik iškiši nuosi, nopēls abodo, tuoks šaudīms... Aš nikuokio mado nejīmsious neštē...

Vēskou sužēnuojēs tievalis, ka ē abejuojē sava sīlo, nutarē neblauktē – neštē Sēmuona i truoba, kīnkītē arkli ē vēžtē i miesta.

– Mūsa vīrā i tavi nešaudīs, – pasakē vads. – Kou darīs anēi, nežēnau. Je anuo tujau neišvēšēt, gal beveizint nomērtē...

– Nešio, tik ka sīluos ožtektom... Je muni, sieni, ē nušaus – ne bieda... Ka tik išgelbietiuo Sēmuona...

Ē, atvuožnē sokēbē, solīnkosem tievou ont nogaras pagoldē žēnta. Sēmuons bova ēlgs ē kuojēs anuo vēlkuos žemē. Mažās žingsnelēs sienis išējē pro meistarnēs atdaras doris. Laukē tebšaudies. Šūvē bova šaižē ē lekontēs kolkas stēprē zvēmbē, oušviou atruodē, ka pro pat anuo galva. Ons nu isētēmpēma ē nežēniuos, a nešaus i anou, nejota naštuos svuorē, bet ētont kažkāp keistā pradiejē kartietē gerklie ē skaudietē senē bovusi sožeista kairioujē kuojē. Atruodē, ka kēima taks dēdlē paēlgiejē ē anuo gala nikumet nebūs. Vo po kuojuom ligo kuokēi soveltē vērbā, painiuojies geltuonā žalēs ē aitrē kvepontēs kēima ramunēs. Ē nu tuo stēprē kvapa oušviou pradiejē darītēis sluopē... Dabā sienis pajota, kuoks sunkos ī Sēmuons. Anuo galvuo besokuos tik vēna mintēs: „Ka tik ožtektom sīluos, ka tik nesokloptiuo... Dā, dā žingsnieli...“ Ē tēp, žingsnielis po žingsnelē, ons artiejē pri truobuos.

Agnė, tebgoliedama premėnelie, iš pradiū negalieję soprastė, kas daruos pri meistarnės doru. Paskou pamatė, ka kažkas kas išėjė i lauka é pradiejė neštė...

– No, a ne bepruotė, eitė par tuoki šaudīma... No, a ne bepruotė... Deg anėms kas, negal, matā, bepauluktė?... – é ana i tou „dorniu“ veziejies tuoliau. Bet tas kažkas po biški jodiejė é nieks i anou nešava.

Paskou anā pasėruodė, liguo ėtom anuos senāsis tievs. Ka dā priartiejė, pamatė, ka ont kopro ons neš žmuogo nosvėrosio galvo.

– Jezusmarėjė, juk tievalis parneš nebgīva Sėmuona!.. Je-zus-m-a-a-arėjė!.. – šaukdama pašuoka i kuojės, é, nieka nebmātīdama aplinkou, nieka nebgėrdiedama, poulė pasėtėktė vīru. Anā iš paskuos kriokdamė par kėima pasėleida abodo vākā...

Šaudīms dabā pritėla, vėsė veiziejies, kas duo dīvā daruos kėima vėdorie, kor sienis neš negīva žmuogo é, balsė šaukdamė, lek pri anuo muotrėška é do mažė vākā.

– Nieka, anėi greitā vėskou sužėnuos é nosėramins, – pasakė sava vīrams vads, – ons, kėik matau, ī be sėmuonės, bet dā gīvs...

– Je ta muotrėška pamatīs, ka ons gīvs, dā apsedžiaugs... – pridiejė kėts.

– Je tik bespies nosėgautė lig lėguonėnės...

Tou tarpo pri malūna priartiejė dėdliesis partizanū būrīs é ons iš vėsū posiu pradiejė spaustė strėbus. Gīvė belėka tik do. Nebtoriedamė kor listė, anodo ipoulė i Žalėmu truoba, išsėgondė é isiotė soška:

– Muotrėškelė, greitā, pakavuok vedom. Je ne, sospruogdinsem granata é vėsė karto iškeliausėm i anou pasauli... Banditā jau īr ėe pat...

Agnė ištārė:

– Suokėtau i sklepa. Kėtkor nebspiesėtau...

– Gerā, ka tamstuoms neateitom i galva kuokė durnīstė, pajimsem so savėm šėtā tou mergātė...

Ė, nieka nelaukė, anėi pagrėbė besėraitontė, besėspardontė é kriukontė Juovitelė é isėtėmpė karto.

– Vākali, raminkis, vo je ne, ožkėšėm bornelė, – pabaidė strėbuoks.

Juovitelė dā daugiau pradiejė šauktė, bet tēi, nieka neveiziedamė, jau lėpa i sklepa. Agnė, mātīdama, ka ta vāks īr baisiausė išsėgondusi é gal sosėrgtė abe bešaukdama vėskou somaišītė, pasėgrėbė dā Liodvieli é pati išuoka i sklepa karto so strėbuokās. Apsėkabėna ana abodo bekūktiujėntius vākus, šėp tēp anus apramėna é dabā vėsė siediejė tīlė. Tik Juovitelė, vėrpontės nagelės isėkėbu-

si i mamas bliūzelė, pro ašaras vėn kartuojė:

– Mamītė, aš bėjau tuo žmuogaus, mamītė, neatėdouk anam monės...

Vo Agnė spaudė pri savėi vākus é ramėna doktėri:

– Nebėjuok, niekam neatėdousio, nebėjuok...

Tievalis greitā oždarė sklepa doris, oždėngė ont vėršaus dieki é pagoldė ont anuo be gīvībės žėnklū bovusi Sėmuona. Grėtā vėn truobuo pasėruodė malūnė vīrus komandavės vads. Pamatės sieni é sužėistouji, paklausė:

– No, a nepavaišėna jodoms strėbuokā? Ne. Vo kamė ī pati so vākās?

– Išbiega arklė kinkītė...

– A strėbuoku ėe nematies?

– Nier ėe kou anėms veiktė...

– No, tievā, sodėiv é lai tas duors žmuogos greitiau išgīn... – pasakė é išskubiejė pro doris. Be eidamė par kėima partizanā sosėrinka žovusiu strėbuoku ginklus é dėdėlis būrīs vīru par līgius laukus, nieka nelaukdamė, nužingsniava link netuolėi mielėnoujėntė mėška.

Ka vėskas noščiova é tievalis isėtėkėna, ka partizanā nebgriš, atėdarė sklepa doris é pašaukė:

– Lėpkėt laukuonās! Anėi, diekou Dėivaliou, jau noėjė...

Strėbuokā išlinda.

– Tik pamėslėk, kėik anū dā valkiuojės... Būs nelėngvā mums, būs dā nelėngvā... – aimanava vėns, vo paskou atsėsoka i Agnė é tieva:

– Ka aple mūsa slapstīmuos sklepe – niekam ni žuodė... A sopratuot?

Grėtā vėn atvažiava pėlns sunkvežimis kareiviu. Iššukė iš mašinas anėi pasėleida par laukus link tuo patėis mielėnoujėntė mėška, bet partizanū jau é piedas bova atausosės.

Ka Sėmuona, karto so sorinktās negīvās strėbuokās sunkvežėmio išvėžė i lėguonėnė, Agnė išvažiava karto. Tievalis, akimis palīdiejės išvažiujėntius, sunkė atsėdosa, pasėjiemės ož ronku vākus, kuojė ož kuojės viel noėjė pri malūna. Sparnā tebsokuos kap pašielė. Tievaliou, po biški artiejont pri malūna, atruodė, ka malūns, kap kuoks dėdėlis žmuogos īr igavės ronkas é douđ pasauliou kažkuokius keistos žėnklus. „Vo rasintās ons tēp tatā atsėsveikėn so tās, korėi šėndėin ėe, pakėrstė kolku, omžems atgolė,“ – pamėslėjė ons, ieidams i vėdo.

(Nukelta i 60 p.)

Malūnē rada par sosēšaudīma gīva ē nesožeista išlēkusi iš rīta roustu pjautē atvažiavusi žmuogo. Tas vēs dā bova baisiausē išsigondēs. Kēik apsēramēnēs, pasērokavēs so tievalio, pasēgailiejēs sunkē sožeista Sēmuona, po koriuo laika sosēruošē nomēi.

Vākā tou vakara nu tievalē netraukies ni par žingsni, vēs ējē isēkēbē anam i kelniu rēita, bet anam vēs tēik, ka vākā ē trokdē, pavīka pasoktē čiohora ē sostabdītē malūna sparnus.

Ožgesosēs viltis

Sēmuons miesta lēguoninie pu dējū dēinū atgava sēmuonē, vo po dvijū nedieliu so apgējosē ronko, ont katrou vēituo pēnkiū pērštu belēka tik do (ruoduomāsīs ē ninkštīs), bova paleists nomēi...

– Ka ne tas matuors, granata būtom muni so draskiusi i gabalelius. Matā, kuoki gabala mūra išpliešē, vo kas anā tas žmuogaus kūns... – rokava ons.

– Vēsks niekā, – pasakē Sēmuona apkabēnusi Agnē, – svarbo, ka vēsē tebesam gīvē ē tebie svēks tava malūns...

Praējos dā metams nu tū īvīkiu, kaimē bova ikorts kolkuozos, vo pērmininko išrinkts bovēs valdiuos atstuovs – Jezbotē Jozē. Ons i valstībēs rēkalus nekēšuos, bova duors žmuonēms, nevadaluojies kētēms po tako, negierē, neliuob vēinuo vēituo mēiguotē, vēsa laika bova atsargos ē mēškē bovē kuovuotuojē anuo nenošuovē.

Tonkē vēn, ka jau kolkuoza būs prispaudosēs kuokēs biedas ē rajuonēnē, nebgaliedamē betvertēis, liuob atvažious i vēita anuo ēiškuotē, sužēnuojēs aple tou, ons liuob pašuoks pas kuoki patēkēma žmuogo ont ontruobē, kuokē adinā pasēkavuojēs palauks, kol anēi, nieka nepešē, išvažious, ē, nolēpēs žemīn, viel vaduovaus kolkuozou...

Išbova ons tamē puostē aple dešimti metu, vo, ka pasena, pasētraukē.

Ka po vēsū Žalēmu kēimē bovusiu istuoriju Sēmuons, kap ē kētē sosiedā, istuojē i kolkuoza, anou palēka dērbtē malūnē. Bet malūns jau bova neb anuo – nosavēna. Nosavēna ē arkli. Vo kētkou ons bova išardēs, išmietliuojēs a pakavuojēs šēn ē tēn, vo valdē aple tou, kou dā toriejē pri savēs, pasakē, ka tus dalīkus īr atvēžē žmuonēs remontoutē, tā ne sava daiktū ons nikuokiuom komisējuom negal atēdoutē... Tēp anēi, nieka daugiau nepešē, ē išējē.

Lunkas, nomīlieta ē nogluostīta arklelē, Sēmuonou bova velniuonēškā gailo. Ka vedies gīvuli iš kēima, komelē, nieka nesoprasdama, vēn soka ē soka galva i nomiškiu posē ē laukē, ka kas prietom ē neleistom svetēmēms anuos išsēvestē... Sēmuonou, veizont i išvedama arkli, iš gailēstē ē čīsta sava bejiegēškoma vuos neplīša šērdēs. Ons ni nepajota, ka ož akiū ožējē kažkuoki mērgolioujēnti mēgla ē ons, stuoviedams kēimē, nieka nebgaliejē bematītē. Ka mēgla nosēleida ē išnīka, komisējē jau bova noējusi ož mēška, nebsēmatē ni Lunkas.

Dabā kolkuoza valdē Sēmuonou i pagalba malūnē paskīrē do pagelbininkus, katrēi toriejē anam, kāp invalidou, padietē remontoutē malūna, maltē grūdus kolkuoza gīvulems.

Tū gīvuliū iš pradiū kolkuozē tēik ē tebova: dešim kiauliu, aštounēs karvēs ē dvīlēka arkliū. Vēsē gīvulē bova atimtē iš išvēžtūju abe istuojosiu i kolkuoza. Rajuons neleida gīvuliū niekor išvēžtē, tad anēi bova laikuomē daugiau diel paruoduos ē pasēdēdžīavēma:

– Va, matuot, če īr ne bet kuoks kolkuozos, vo tor ē sava gīvuliū...

Tonkē vēn liuob nebēbūs so kou tū gīvuliū šērtē, tad kiauliu nogaru kaulā bova iššuokē ē atruodē kap kuokēi retadontē pjūklā. Karviems ont pavasarē vēn liuob pritrūks šēina, tad tou laiko anas šierē šiaudās. Kēik par vasara gīvulē liuob atsēgaus, tēik par žēima praras, tā ont pavasarē nikāp nebgalies ni bepastuovietē ont sava kuokuom. So šniūrās parēs anas i palobē ē fermas darbēninkā lauks, kol pēivuo pasēruodīs pērmuojē žuolie.

Tās patēs metas, ka Žalēmā istuojē i kolkuoza, anēms gēmē dā vēina doktie – Aurelē. Juovitelē tumēt jau ējē i ontra klasē. Vēina dēina ana, po pēitu parējusi iš muokīklas, išgērda, ka ontruo truobuo kažkas kviekščīuo. Ibiega paveizietē. Mama goliejē luovuo, vo šalēp anuos sovīstīta i minkštas nomēns drobolelē, vēsa ruožēnē mielēna, vaipīdama lūpelēs goliejē maža, gīva lielie. Juovita paveiziejē ē, nētēkiedama sava akim, paklausē mamas:

– A mums tou vāka gondros atnešē?

– Atnešē gondros tau seserelē. Pavadēnuom anou Aurelē. Ka paugsi, nebēbūsi vēina, toriesi so kou draugautē... Atēk ē pasēsveikink so sava seserelē...

Juovitelē nežēnuojē, kāp rēk pasēsveikintē. Anā

tujau pat pribiegęs pri luovas paaiškėna Liodvelis:

– Priėk artiau ė pasakik: „Labas, seserelė, dabā gīvensem vėsė karto...“

Paskou, ka Juovitelė ruošė pamuokas, ana nikāp negaliejė soprastė, kāp tas gondros galiejė atneštė tou seserelė, juk muokītuojė klasie aiškėna, ka anėi išliekė i šėltūsiaus kraštus... Bet nē Liodvelis, nē mama anā i tou klausėma neatsakė...

Sėmuons ėlgėms metams isėkinkė i kolkuoza.

Iš pradiū dērba malūnė, vo ka ons neremontoujems solūža ė sostuojė, darbavuos sava kalvie. Sėmuonou bova sunkė veizietėis i ėrstunti sava malūna.

Nuors malūns vės dā stuoviejė, bet anuo sparnā nieks nesokuos ė matuors neūžė. Sėmuons neleida anam vėsā sosmoktė – daug metu luopė ė keitė sopovosės pierū lėntas, taisė stuoga. Vo vėina karta, jau praėjos daug metu po malūna sostabdīma, kaons mažiau pūtom, jiemė ė nodažė tou malūna švėisė geltuonās dažās. Dīvuojies pro šali eidamė žmuonės:

– No, a tau bier kuoks išrokavėms driebtė ont velnė varda tėik brongiū dažū?

– Īr. A mon būtom maluoniau, ka vėituo tuo būtom sopovusiu pačvartiu krūva? Pats statiau, pats ė dažau... Lai pro žalės vuobėlū šakas i sopovusi mūsa pasauli senāsis malūns veizas saulieto švėiso...

Bova atbiegė ė kolkuoza atstuovā. Veiziejė, a Sėmuons, ka tēp poikė daža, nepradies ė maltė. Bet, nieka neradė, išėjė, vo kolkuoza pėrmininks ištarė:

– Matuot, kāp žmuonės sauguo, ka ė sopovusi sava bovusi gera...

Ka malūna sostabdė, Agnė tievalis mērė po dvijū metu. Kol tik toriejė siluos, lig pat paskotėnės sava dėinuos ons ėjė ė ėjė pri malūna. Liuob atsėsies ont soulelė, šėldīsės saulelie ė anam vėn atruodīs, ka malūnė už gėrnas, vo ons ėr išėjės pasėlsietė ė pakviepoutė grīno uoro...

Sėmuons mērė jau Lietovā atgavos neprėklauusomībė. Ons spiejė atsėjimtė sava žemė, vo so anou kartoi – ė nosavinta malūna. Jau vėskou bova sosėsturuojės ė taisies viel anou paleistė:

– Mon ė grabė būs lėngviau golietė žėnont, ka mona malūns viel pasauliou muosou sava platės sparnās, ka viel bėld anuo akmėnėnės gėrnas. Tas anū ūžėsīs – ligo kuoki vėsa mona gīvenėma simpuonėjė...

Agnė, matīdma, ka Sėmuons ruošas atnaujintė malūna, nedrīsa anuo stabdītė, muokītė ė ramintė,

Vėngalė Bonipaca portėgrapėjė

nes žėnuojė, ka ons serg viežio ė nebėlgā anam bier lėkė gīventė. „Lai svajuo aple tou sava saulietā malūna, nepraelgs laiks, lėngviau būs ožmerktė akis...“

Dabā Žalėmu suodībuo šėimininkava nuomininkė Veriusė. Nebėlgā ė ta. Jau laikraštie ė skelbėms, ka ta suodība so vėso malūno ėr pardoudama. Nebrongė. Atėjė laikā, ka žmuonės nuor gīventė miestė, vo ne kaimė.

Agnė, parmėiguojusi sava truobuo ė sava vīra padėrbtuo luovuo, liguo naujū sīlū igava. Rītmetie atsėkielė, pavalgė pusrītė ė abėdvė so Veriusė išėjė i stuotelė.

– Kuoks, tamistā struoks, galiejė ė ėlgiau kuokė dėina kėta pabūtė. Juk esi sava nomūs, sava luovuo... Žmuonės saka, ka nikamė nier tēp gerā, kāp sava vėituo... – ožjautė Veriusė.

– Žėnuomās, žėnuomās, bet nebgalio. Juk matā, kas daruos pas doktėri... Paskou ana monės vėsā nebisėleis, sakīs „Mauk, mums tuokiuos gaspadėnės nerėk“...

– Nebtor vākā mielašėrdīstės... Īr pasėdarė tuokėi kap ė gelžėnė, nieka anėi nebsopront ė nebjaut kuo anū artėmiausem žmuogou rėk. Dėivė, Dėivė...

Išėjosės ont kelė muotrškas atsėsveikėna ė išsėskīrė. Agnė krūpštėna vėina ė nežėnuojė, kāp ė kor pasėbėngs tas ėlgs ė keists anuos gīvenėma kels... Pagalvuojė: „Sėmuonou išėjė geriau, ons mērė pro longa matīdams sava saulės spalvo švėitonti malūna, sava gražė išrontītas luovas gala... Vo aš? Šėndėin čīstā nieka nežėnau, kas monės lauk...“

PABAIGA

BLIŪDŽIUVIENĖ REGINA

Mona suodus viejė

Nasakik, ka Žemaitėji
Nikumet kalnās nalėji.
Gal nalėji, nabildieji,
Al' kalnū gerā prisieji.
Kap svadinti prisvadėna
I vardās dā pavadėna.

Kuoc kalnā – tiktā kalvėkis,
Kap nadėdelis kuprėkis,
Al' ka aukštesniū naturam,
I anas kap i kalnus žiūram.
Tā nu vīna tuoki kalna
Mona suoda pasižvalga.

Vuo kalnā išdīkėn baisė,
Kuoc ī tikri žemis vaisė.
Žemi anus aukštā kieli,
Debesis gal sikt nuorieji.
Tiktā muotinėki sauli
Sava dokteri prispaudi,
Ka aukštā našuokinietu
I kalnū nakielinietu.

Vuo ka žemi gerā klausī,
Žemaitėji gava gausi
Sauji kalvū i kalvėkiu –
Nanuvīstunčiu gielėkiu.
Tāp anon dabā i rasi –
Graži kalvuotuoji šali.

Pri kalnioku tėn, žemā,
Glaustuos opis, ežerā.
Pelkis migluomis vīniuojės,
Omžini šaltinė žiuojės.
Sprauduos dėrvas i dirvėkis,
Smagstuos i žmuoniū truobėkis.
Medė drīnst i vėršu lėpti
I nalėd kalnams nuplėkti.

Al' svarbiausė, ka kalnā
Visīms viejams ī takā.

Ont katruo tik banutūps,
I devīnis pusis pūs.
Kon devīnis! Jie nuories,
I visas išsīk galies.
Tudie mona graži suoda
Viejams vis nanusibuoda.

.....

Ka unt kalna gīvenu,
Kīk erdvies aplink turu.
I aplinkū, i aukštā
Sokis kāp tik užmatā.
Nu kalnioka pri kalnioka,
Pelkis, mėška, ežerioka,
Lig piliakalni migluota,
Viškelės, takās apkluota.

Dongu turu virš galvuos
Nu ribuos ligi ribuos.
Sauli tekonti matau,
Vakari mīguot guldau.
Tad pri vieju pripratau,
I džiaugiausi, i pīkau.
Na aš vīna, visa suoda
Tor su viejės tuoki ruoda.

Jie tarp vieju esi gėmis,
Kap i patalus ismėgis.
Jauns lakstīsī, sens vartīsīs,
Vieju naatsikratīsī.
Nu jaunam tā tik jūkā.
Kūlės jie nusiritā,
Musiet žiuoplas pats buvā.
Isikėbti rėk tvirtā.

Medi laps jie sukirbies,
Supronti: čia dūsaun vies.
Parbieg kīma virpuliukā –
Juk ta vieji vākaliukā!
Rada pamesta šapoka,
I ton i savi isoka.
Sauji dolkiu nusitvieris
Numeti, kīk panešiejis.

Iš kor kėla – nažinā,
Kor prapūli – namatā.

Vuo jie pīvuo šina griebi,
Gerā pasisauguok vieji.
Ons naprašuoms pasisiūli,
Tau i talka polti pūli.
I ba šakis, i ba griebli
Tėkra šina pūga kieli.
Na tik pradalgis apspardi,
Dā i kopetas išardi.

Būn, ka ons kap palaidūns
Pats nažėna, iš kor pūs.
Tarp kalnū ka sukiniejes,
Skersviejės tik ritiniejes.
Rikmetėnis ruods dukšū.
Sokis – porkšt iš vakarū.
Tu už kompa pasitrauk –
Ka šiaurėnis kiaurā trauk.

Vuo i suoda atsisokis
Nabžinā, iš katruos posis,
Nu katruo kalnioka pūli
I pri tavis susikūli.
Gal atspėsit, unt katruo
Aš esu sava truobuo?

.....

Tėn, kor mona trīs budinkā,
Visa suoda susirinka.
Bėški gal pamalavau –
Aš pri anuos prikibau.
Jie nu ežera žiūriesi,
Pri pirmuos susitūriesi.
Jie nu plėnta aki mestum,
Pati paskutėni rastum.

Na i vėduri suodus,
Vuo kalniukū unt galvuos
Pruotievė suromsti truoba.
Nabluogā lig šiuol atruoda.
Vies pruo šali napralieks,
Visumet kūn nuors iškries.

Tāp kalnioka pats pakaušis
Ī budinkās pasišiaušis.
Vuo kāp metā soka rata,
Vīns kīts medis atsirada.
Tievs eglėkiu pasvadėna,

Bėški viejus surakėna.
Al' anī takus žinuoji,
Juokiū medžiu nabijuoji.

Mūsū truoba jau nabnauji,
Dieltuo baisė navarauni.
I par longus – anuos sargus –
Ėji viejė kap par vartus.
Žīma šėluma išgaudi
I mumis pri pečiaus spaudi.
Sīnas bėški keravuoji,
I nu vieji kīk užstuoji.

Al' tik nuosi kišk i lauka,
Ruoduos, viejė tuo i lauki.
Nie girdiejė, nie matė,
Duris kėp tik pradarė,
Jau i pūli kap šunātis,
Niekam nieka napasakis.
Už truobuos kumpū smaksuoji,
Ka išėsma mas, žinuoji.

I na sīki tuoks apsporis
Tievū numeti kepori.
Vuo su muotriškuom jūkava.
Tėp ons kėbira pagava
I nurėtina par kīma
Lig pat pjauni – i krūmīna.
Ka i duris gūsi meti,
Ruoduos, ka sulaukiem sveti.
.....

Vėsus viejus pažinuojuom,
Al' dvijū tikrā bijuojuom.
Nadrebiejuom, kervuojuom,
Savi i numus dabuojuom.
Juk turieji viejė vali,
Ka palės liūb sava gali,
Lauksma viel geruos dīnuos
Tėp, kap gervi lauk gīdruos.

Rītviejis atruodi šilts,
Saulis spinduliū pripilts.
Tarp kalnioku prasisokis,
Vuo gal nu anū nusmokis,
Šuokdava i mūsū kalna
Kap kuoks raitelis i balna.

Ons nie draski kon, nie lauži,
Al' džiuvėna dėrvas žiaurė.

Vasara diel šėta vieji
Žmuonis lītaus prašinieji.
Vuo jie pasisoks i pītus,
Tā užmėršk, kas īra lītus.
Tėp žemėki sudžiuovins,
Kap rakinti surakins.

Suoduos žemi kiaura smieli,
Vondeni kap gerti gieri.
Pīvas sunkė atsigava,
Ganīklėkis vis rudava.
Daržus laistiem kuožna dīna –
Dvi nedielis, vuo gal vīna.
Kīk balītū iš dungaus,
Mūsū suoda nanuplauks.

Ali tik pradiek šīnauti,
Griebli gali i pamauti.
Kap unt tīči viejė kils,
Kelis dīnas lītus pils –
Kuol aplinkinė kalnā
Markstīs migluom ilgā.

Lītu neši na rītėnis,
Vuo pikčiorna vakarėnis.
Žīma versdava snīngās,
Mieties vasara žaibās.
Liūb ka ī muokīkla biegsma,
Nu pūgū baisė kintiesma.
Jie pašaldava, rītās
Ėdavuom snīngū viršās.

I muokīkla kuol plazdiejuom,
Numū šilumuos turiejuom,
Tā sušalti nasuspiejuom,
Jie pusnie nanugarmiejuom.
Vuo parėnont vies jau čiopa,
Gnībi nuosi, porti čiopra.
Ka jau baisė šaldi kinka,
Atsitūpdavuom unt sninga.

Susigūnžėn patupiejuom,
Kuol šīk tīk atsikūtiejuom.
Tik i numus parsikapstėn,
Šalta vieji atsikratėn,
Liekdavuom jau ont kalnioka.
Kuoc viejukā sninga soka,
Kuol tievā numī navara,
Mas su viejės daviem gara.

Vasaras žīdā. Vėngali Bonipaca porti-grapiji

Kalnus kap žargstīti žargsti,
I pakalnis sningus barsti.
Viepūtinius tuokius soka,
Ka žmuogus lig jūstas smoka.
Vuo jie gerā atsistuoji,
Tā lig nuosis imaknuoji.

Skauđė vīns kaimīns paklioiva -
Nagīvā pūguo pražova.
Kaži kor ilgā užtrokis,
Nakti i pusnis ismokis,
Nabžinuoji, kor numā,
I užmėga umžinā.
Viejė davi šalta guoli.
... vuo jau bova tėp natuoli.

Ruoduos, suoda sava kakta
Unt tikslė žaibams atstata.
I žaibā anon mīlieji,
Daug skauđiū gairū sukieli.
Lig dabā suodiškė žėna,
Kap anus žaibā konkėna.
I medžius, i truobas dieji,
Dirvuo akminis ekieji.
... mūsū i napagailieji...

.....
Vīnasīk i muni viejė
I pakalni nulīdieji.
Takiukus žoliam užbarsti,
Medžiu lūženuom užkarsti.
Jau atgal grīnžėma nie.
Lėka tas, kas ī širdie...

Takā kap krauji ginslas

Mums takā kap krauji ginslas –
Čia prasēded, tēn nutinsa.
Ka par slēnksti kuoji kielē,
Sava taka i pradiejē.

Jie tik sīki nubridā,
Taka dā napalikā.
Tiktā žuolis palunkstē,
Bēški rasa nubarstē.
Vuo rītu jau nabmatīsi,
Kituo vītuo gal braidīsi.

Tēn, kor taks būs reikalings,
Kuojis daug ton vīta mins.

Tegul mona graži suoda
Iš viršaus kas nuors paruoda.
Gal gerā isižiūriēsi,
Akuliūrius užsidiesi,
Pamatīsi: visa suoda
Luopās išdieliuota riuogsa.

Vīns mažioks, vuo kits paaugis,
Ons link mēška pasitraukis.
Tas atruoda kap suplīšis,
Trets čiuot znaimus, tik išblīškis.
Al' nu luopa lig luopoka
Ižiūriet gali takioka.

Ons kap vuortinkli šakēkis
Nu truobēkis pri truobēkis
Tāp gražē pri žemis kluojis,
Ka i nieka nažinuojis,
Tu suprasi, ka takā
Ī gīvijē parašā.

Iš truobuos kap iš širdīs
Krauji ginsluom anī tīns.
Jie takioks, matā, sumints,
Tabgīven dā čia kaimīns.

.....

Ai, kīk daug suoduo takū,
Pririštū tau pri kulnū.
Ka ruods siūla a virvēki
Trūktels, i tu kap avēki
Pririšts būsi. Jie nuklīsi,

Už anuos prisilaikīsi
I parēsi pri truobuos
Kap avēki pri bunduos –
Pri visū takū galvuos.

Mumis žemi prijaukēna,
Kap rakinti prirakēna.
Paukštē tor padungie taka –
Moms žemikie čia užteka.
Paprastū mums rēk takū,
Vuo na vīškeliu baltū.

.....

Rīkmeti, doris pravieris,
Stuovi, klēmka nusitvieris.
Vuo takā kap lēna druobis
Lūkuriū tavuosis kuojis.
Tava akiū žvilgsni gana,
Katron pasirinksi taka.

Vīns pri šolinis vadins –
Ons tikrā gerā sumints.
Daug piedū anon išraši.
Juk na sīki vondens praši,
Kēbira i jūda gelmi
Lēda anuo pasisemti.

Vuo kāp nešies i truobēki,
Vundū teliūškavuos bēški,
I lašā iš kibiroka
Laistīsis liūb unt takioka.
I takioks gražē žaliava,
Sausruos nikumet nagava.

Kits takioks i stalda pūli.
Ruods, ka suteplents su kūli.
Viedrā sunki ronkas tēmpi,
Al' nabūsma tuokī mēnki,
Ka pašerti gīvolioka
Nešīniesma puo lašioka.

I takioks kontrē tilieji,
Juk žinuoji: tāp reikieji.

Jie i suoda iš aukštā
Pažiūriēsi kāp prašā,
Ton takioka pamatīsi –
Ons pati gīviausi gīnsla.

Ali kartās tāp i būn,
Gīvāsis pirmiau pražūn.

Du takā kelēs navērta.
Jie staldā kada nuvērta,
Jiegu šolini užpili,
Žemiemis užkomši skīli,
Tik velienuom apsikluoji,
Ka jau nieks nabsužinuoji,
Kor piedava du takā.
Ruods, ka gīnsla nukirtā.

.....

Padirvēs i pagal pīva
Suoduos žmuonis taka mīni.
Vuo jie truobas i čia pat,
Tīsē pruo vartalius šast.
Puora žingsniu, dešimt piedu
I šnekīs jau su susiedu.

Mas, vakā, i ba takioku
Susilieksma vis pasiosti.
Puo rugius kavuoni žaidiem,
Kuol tievā mumis išbaidi –
Kap tus žvirblūčius ba plunksnu.
Gavuum gerā daržus plunkti,
Kelēs šliaužiūt i raviēti,
I žaidimus nažiūriēti.

.....

Vīns takioks labā išdīkis,
Baisē miegdava slapstītis.
Niekam nieka napasakis,
Prisidailinis pri taka,
Kor i šolini piedū,
Ons paskūm pažvairakiū,
Atsipliešis kūlēs rētas
I pakalni lig pat mēška.

Vuo miški kap ir ištēška:
Pri kelmīnis pasilēka,
Pro paparčius pasiraiti,
Kažkon spongulīni baidi,
Eglinuki pasislapsti,
Vištkuoju minkštū pakapsti.
Līg ir bova, līg pradinga,
Līg tuorpīnieji paskēnda...

.....

Vuo už vartu jau nab taks.
Tik keluks kap kuoks lataks

I platesni keli pūln
I už nieka naužkliūn.
Jie užkliūtu, tūp i dingtu,
Suktūsi kažkor aplinkū.
Juoks vežems naužkabintu,
Kuoc i vestu pri budinku.

Juk tas kels par vēsa suoda
Kap visū keloku gluoba.
Uns pati didžiausi gīnsla
Iš kuožnuos suodības rinka
I tuoliau su savim plokdi,
Skērsti, kor katram pasokti:

Kam i vīškeli dardieti,
Kam par lauka nubrazdieti,
Kam i tuolimesni suoda
Kuoki atšaka paruoda.
Vuo kažkon, veiziek, nuvaris
I miški baveik uždaris.

Na tik vedi, i gronžėna
Ratās tarškonti vežėma –
Tušts uns būtu a prikrauts,
Vīns a du arkliukā trauks.
Tūp uns dīna iš dīnuos
Ligi pat šaltuos žīmuos
Vis riktava suoduos gīnslas,
Najudiedams pats kap tīnsla.

Minkštas bova keli dolkis,
Ratu išdaužytas, smolkis,
Arkli padkavu sutrintas,
Vieji i lītaus monkštintas.

Basas kuojis ton keloka
Taški tūp kap upelioka.
Tiekšk tik pīeda, ka tarp pērštu
Tau maži čiurkšliukā šmėrkštu,
Šėltas dolkis aptaškīs
Na tik kuojis, i akis.
Žvėrblūtės linksmi čiurškėjuom,
Dolkini numī plazdiejuom.

Bova, ka isibīgiejuom,
Pīrštās tūp i žemis diejuom,
Spīriem tūp i akminoka,
Ka pīrštukū iš viršūnis

Jau žuolinā jem viršu... Vėngali Bonipaca portigrapiji

Krauji žemūgis paplūda.
I vēsa suoda girdieji,
Muzikonta ka prikieliem.
.....
Kap duntiem jau brazgėn žīma,
I takā užmīgt puo snīga.
Niekur tuoli nabtakūsma,
Pusniū dogna nadagausma.
Tik i šolini a stalda
Du takā mums būs pagalba.

Ka pavasari sulauksma,
Takiukus viel pasišauksma.
I par ēlga darbū dīnā
Išpīedūsma na tik kīma.
.....
Pamažu takā išnīka,
Karts keli, vuo karts puo vīna.
Nie arkliū jau, nie vežėma
Nieks suoduo baveik nabžėna.
Žmuonis tikrā nabtuokī,
I vākā jau kituokī.
Anī traktuorės glergies,
Takū niekam nabreikies.

Dabā žīnuom vīna keli –
Krautuvi aba turgeli.
I krebėki užsidaris,
Ratās keturės atvaris,
Nuori – nuosi tik kraipīk,
Nuori – akis paganīk.

Na i krepši – i vežėma
Diekis, kas tik tau patėka.
Tik turiek tu puopierioka
A metala gabalioka.
Nabreikies tau biegt i pīva
Aba laipiuot puo lazdīna.
Vuobulus, visuokis ūgas
Imk i diekis sau i lūpas.

I numus ka parvažiūji,
Pri pat doru privairūji.
Tiktā kuoji kelk par slėnksti,
Nareikies nie pasilėnksti.

Kap mumis kelė pagaus,
Takā žuolėmis apaugs.
Gal i medė atsilinks,
Šakas lūžies i užlinks.
I takā suės i žemi,
Bovis tu a čia gīvenis,
Nažīnuos nieks, naatmins.
Žemi viskon pasiims.

Tū takū aš jau nebminsu.
Al' juntu kāp krauji gīnsla.
Kuol dā mona šėrdis gīva,
Vākščiuosu tėn kuožna dīna.
Ka senoti krīpaliūsū,
Al' vaikīsti vis alsūsū.

... Žiūru baisė iš aukštā –
Kor tuos truobas? Kor takā?

ANICETAS JONUTIS
(1935–2026)

2026 m. birželio 21 d., eidamas 91-uosius metus, mirė dailininkas tekstilininkas, akvarelininkas, tapytojas, pedagogas Anicetas Jonutis (1935–2026).

Anicetas gimė 1935 m. spalio 20 d. Telšių rajono Kuršų kaime. Meno paslapčių iš pradžių mokėsi Telšių taikomosios dailės vidurinėje mokykloje, vėliau – tuometiniame LTSR valstybiniame dailės institute (dabar Vilniaus dailės akademija), kurį baigė 1961 metais. Jo mokytojai čia buvo Juozas Balčikonis, Leonas Žuklys, Leonas Katinas ir kiti iškilūs dailininkai, pedagogai.

Parodose pradėjo dalyvauti 1959 metais.

1966 m. tapo Lietuvos dailininkų sąjungos nariu.

Pagarsėjo savo sukurtais kilimais, gobelenais, akvarelėmis. Laisvalaikiu mėgo dainuoti senąsias žemaičių krašto dainas, buvo geras šokėjas, aktyvus Vilniaus žemaičių kultūros draugijos narys.

Tarp žemaičių dailininkų A. Jonutis išsiskirdavo ne tik savo imponantiška išvaizda, bet ir kūryba. Su A. Jonučio vardu yra susijusi visa lietuviškų pramoninių kilimų vystymosi istorija. Jis turėjo sukaupęs 30 metų rinktą turtingą kino archyvą apie Lietuvos menininkus ir savo šeimą. Šis archyvas dažnai buvo naudojamas kuriant dokumentinius filmus apie iškilus Lietuvos meno žmones.

1961–1984 m. dirbdamas Lentvario kilimų fabrike A. Jonutis sukūrė 155 kilimų projektus pramonei gamybai, kurie aukštai vertinami iki

pat šiol. 50-čiai jų buvo suteikti autoriniai liudijimai. Šie darbai buvo eksponuojami Lietuvoje, Vokietijoje, Čekoslovakijoje, Lenkijoje, Austrijoje, Danijoje, Kanadoje, kt. Jo darbas Lentvaryje, pasak A. Jonučio kūrybos tyrinėtojos D. Gaudrimaitės, atspindi lietuvių pramoninių kilimų vystymosi istoriją. Ankstyvieji kilimai, išausti juosteline technika, išsiskyrė iš kitų tuometinėje Sovietų sąjungoje austų kilimų savo originalumu bei labiausiai atitiko ano meto interjero reikalavimus.

Visą gyvenimą A. Jonutis kūrė ir individualius darbus. D. Gaudrimaitė yra pažymėjusi, kad kiekvienas jo kūrinys – „*sustabdytos nuotaikų akimirkos: ramus ir iškilmingas varpų skambėjimas erdvėje* („Į žvaigždes“), *besiplečiančiomis bangomis sklindanti saulės šviesa* („Saulė“), *linksmai, apibėgdamas akmenis, čiurlena upelis* („Akmenys“). *Gobelenas „Audėjos“ (1968 m.) atliktas mišria technika, kuriame vykusiai panaudotas ažūras. Tai buvo pirmasis erdvinis gobelenas mūsų Respublikoje.*“

A. Jonutis žinomas ir kaip didelio formato gobelenų, skirtų įvairių kultūros įstaigų interjerams, autorius. Jis yra sukūręs fonines uždangas Lietuvos nacionaliniam operos ir baleto teatrui, Lietuvos nacionaliniam akademiniam dramos teatrui bei Alytaus „Medvilnės“ kultūros rūmų scenai, o Jeruzalės (Vilniaus m.) reabilitacijos centrui – didelių išmatavimų kilimą. Būta ir daugiau panašių darbų.

Reikšmingiausias A. Jonučio ir visos jo šeimos gyvenimo darbas – 1998 m. vasario mėnesį Lietuvos Prezidentūros Posėdžių salėje pakabintas 12 kvadratinų metrų gobelenas, kurio centre – Prezidento herbas ir jį laikantis grifas bei vienaragis. Gobeleno pakraščiuose – ažuolų lapų ornamentu apipinti dešimties šiuo metu Lietuvoje esančių apskričių centrų herbai. Šis gobelenas buvo užsakytas specialiai Prezidentūrai. Projektavo jį Anicetas kartu su vaikais–dailininkais Jūrate ir Žilvinu. Audė keturiose– talkino dar ir Aniceto žmona Danutė, kuri pagal profesiją yra chemikė. Nuo 2000 m. kilimų, gobelenų Anicetas nebekūrė, tik tapydavo ir liedavo akvareles.

A. Jonutis žinomas ir kaip pedagogas. Jis 1984–1988 m. dirbo Vilniaus dailės akademijos Tekstilės katedroje, vėliau, 1971–1999 m., – Vilniaus Čiurlionio vidurinėje meno mokykloje-internate (dabar Nacionalinė Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokykla) dėstytoju. Čia jam 1987 m. suteiktas docento vardas.

Velionis bus palaidotas liepos 7 d. Vilniaus Antakalnio kapinių Menininkų kalnelyje.

Telšių Turgaus aikštė. Centre – skulptūra „Meška“ („Telšių miesto laikrodis“). Autorius – architektas Algirdas Žebrauskas.

Danutės Ramonaitės-Mukienės nuotrauka

Degaičių dvaro parko (Telšių r.)
fragmentas

Danutės Ramonaitės-Mukienės nuotrauka